

บทที่ 6

ระบบเศรษฐกิจและการผลิตพืชเศรษฐกิจ

ในบทนี้จะกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจและการผลิตพืชเศรษฐกิจและกิจกรรมการผลิตอื่น ๆ ในชุมชนลาวครึ่ง บ้านโศก โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ เศรษฐกิจและการผลิตในช่วงยุคบุกเบิกจนถึงก่อนทศวรรษที่ 2500 เศรษฐกิจและการผลิต ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง หลังทศวรรษที่ 2500 และระบบเศรษฐกิจและการผลิตในปัจจุบัน

1. เศรษฐกิจและการผลิตในช่วงบุกเบิกจนถึงก่อนทศวรรษที่ 2500

สภาพโดยทั่วไป

แต่เดิมเมื่อเริ่มตั้งชุมชน ชาวบ้านโศกจะทำการเพาะปลูกข้าวเป็นหลักโดยจะมีการทำไร่และหาของป่าควบคู่กันไปในขณะที่สภาพของพื้นที่ของเขตอุ้งทองเป็นสภาพป่ารก มีสัตว์ป่าและอาหารป่านานาชนิด ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านโศกนั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ พื้นที่เพาะปลูกมีขนาดเล็ก ประมาณกันว่ามีพื้นที่เพาะปลูกกราว 3-5 ไร่ต่อบ้าน หรือมากกว่าในกรณีที่บ้านนั้นเป็นครัวเรือนขยาย ผลผลิตที่ได้ในส่วนมากก็เพื่ออุปโภคภายในครัวเรือนและภายในชุมชนเท่านั้น ลักษณะเศรษฐกิจเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพอย่างชัดเจน (Subsistence economy) ผลผลิตที่เหลือจากการผลิตนั้นก็กลายมาเป็นสินค้าเพื่อการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับของที่ในชุมชนบ้านโศกไม่สามารถผลิตขึ้นมาเองได้ เช่น เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องเหล็ก เป็นต้น เทคโนโลยีในการผลิตตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว จนถึงการแปรรูปผลผลิตนั้นก็จะมีมาจากแรงงานคนและสัตว์เป็นสำคัญ นอกจากการปลูกข้าวและหาของป่าแล้วยังมีการเลี้ยงสัตว์เล็ก ๆ เช่น เป็ด ไก่ ไข่บริเวณเป็นอาหารภายในครัวเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรกรรมจะทำจากไม้หรือบางชิ้นก็จะผสมเหล็กอาทิเช่น ไร่ คราด คลุม จอบ เสียม มีด เหยี่ยว (สำหรับด้ายหญ้า) คันหลาว คันฉวย (สำหรับส่งฟางถึงลอม) ไม้ทัดทา (สำหรับเกลี่ยข้าว) ภาชนะที่ทำจากไม้ไผ่สานเพื่อการตักตวง ตาก ผึ่ง ร่อนและมัด เช่น กระบุง กระบุง ตะกร้า

ชะลอม ตะแกรง กระจาด กระจบาย กระจซอน กระจดั่ง กระจพร้อมเก็บข้าว กระจหนีบ ช้อน ไซ สุ่ม
 ลัน (ที่จับปลาไหล) เฝือก กระจโรง อีจู้ ช้อน กระจซัง ใถ คราด แอก ค้อมลัด กระจดั่ง ตะแกรง
 เสื่อลานแพน ฯลฯ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากผลิตภัณฑ์ไม้เนื้อแข็ง เช่นครกกระเดื่อง ครกกับ
 สาก สากมือ สากโยน สากตะลุมพุก ตลอดจนถึงมีด ต่างก็เป็นอุปกรณ์ในกิจกรรมการผลิต และ
 การแปรรูปผลิตภัณฑ์มาเป็นอาหารการกิน รวมทั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและอาคารยุ้งฉางเพื่อการเก็บ
 ข้าว ที่นำไม้จากป่ารอบ ๆ ชุมชนมาใช้ ทั้งยังนำมาใช้เป็นพื้นในการหุงต้มอาหารอีกด้วย

การผลิตของบ้านโคกนั้น อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติในการเกษตรกรรมเพื่อการ
 เพาะปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ นั้น น้ำ นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดประการหนึ่ง แม้ว่ารัฐจะ
 ำให้การส่งเสริมการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกและเปิดให้มีการค้าเสรีขยายตัวไปสู่ท้องถื่นมากขึ้น กระ
 นั้นการส่งเสริมลงทุนของรัฐที่เกี่ยวกับการชลประทานเพื่อการเกษตรเวลานั้นส่วนใหญ่ก็อยู่ในวงจำกัด
 ักัดในพื้นที่ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตะวันออกมากกว่า ลาวครึ่งบ้านโคกจึงมีเพียงน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาลใน
 ช่วงเดือน กรกฎาคม - พฤศจิกายน มาใช้ในการอุปโภค บริโภคมาจากน้ำฝนเท่านั้น อัตราการ
 เสี่ยงต่อฝนแล้ง อุทกภัย แผลงมารบกวน ก็เป็นเรื่องราวที่ชาวนาในอดีตต้องพบมาโดยตลอด
 จากสภาพดังกล่าว ผลผลิตของบ้านโคกไม่มีที่แน่นอน การลงทุนเพื่อการผลิตนั้นแทบเรียกว่าเป็น
 ความเสี่ยงกับการเสียหายมากกว่าได้ ในสมัยก่อนถ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลแล้ว ผลผลิตข้าวนั้นก็จะมี
 ได้ประมาณ 20 - 30 ด้งต่อไร่ (สัมภาษณ์นายาสี สีสุขสาม) ข้าวที่ใช้ปลูกก็มักจะเป็นพันธุ์พื้นเมือง
 ประเภทพันธุ์ข้าวเบาที่ทำผลผลิตภายใน 3 เดือน ได้แก่ หัวระแหง อีต๋าน้อย ศรีเมฆ เขาแจง
 สายบัว ข้าวเหนียวดู่ หินช้อน นางเอาะ พวงมาลัย (สัมภาษณ์นางมาลี จันทร) ข้าวเหล่านี้มักจะ
 ปลูกกันในพื้นที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง ส่วนในพื้นที่ลุ่มน้ำและมิน้ำข้างในช่วงหน้านั้นแล้วชาวบ้านจะใช้ข้าว
 หนักที่ใช้เวลาในการเพาะปลูก 6 - 7 เดือน ชื่อของพันธุ์ข้าวหนัก ได้แก่ เจ็ดรวง จุดทอง จุดมอญ
 เสียมือนาง เขาอ้นแขก กอเดียว นครกันและเขียวทุ่งที่เป็นพันธุ์ข้าวที่ทำผลผลิตช้า กล่าวคือถ้า
 ปลูกในเดือน 7 ก็จะออกรวงเก็บเกี่ยวได้ในเดือน 3 ของอีกปีหนึ่ง บางครั้งก็จะเรียกชื่อข้าวตาม
 เวลาที่เก็บเกี่ยวว่าข้าวหนักเดือน 3 หรือข้าวหอมเดือน 3 นอกจากนี้การที่ผลผลิตไม่เต็มที่นัก เกิด
 จากศัตรูพืชต่าง ๆ ทั้งแมลงและวัชพืชนานาชนิด เวลาที่แมลงพากันลงมากินข้าวกล้า นั้นชาวบ้าน
 เรียกว่าโรค "แมลงมุ้ง" ต่างก็ปล่อยไปตามยถากรรม บางปีก็อาจจะไม่เหลือผลผลิตให้เก็บเกี่ยว
 เลย วัชพืชที่เป็นปัญหามากที่สุดเป็นหญาชนิดหนึ่งที่เรียกกันทั่วท้องถื่นว่า "ผักบักเดียวสามร้อยทอน"
 มีลำต้นเป็นปล้อง ๆ จำนวนมาก เมื่อรวงดอกหญ้าแก่ เมล็ดจะแตกลงมาและแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็ว

ปกคลุมข้าวกล้าจนแยกไม่ออกถึงความแตกต่าง จะทำให้ข้าวไม่โตและอาจจะตายได้เป็นหย่อม ๆ การดูแลโรคข้าวก็จะมี การใส่ยาแบบกันเพ็ช หรือถ้ามีแมลงลงมากัดกินต้นข้าวมากก็จะก่อไฟทางเหนือ ลมทำให้เกิดควันไฟเพื่อให้ควันนั้นเข้าไปไล่แมลงในนา

ชีวิตของชาวบ้านโรคนั้นจะมีความผูกพันพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มชนเป็นหลัก จากการที่ขนาด ของชุมชนมีขนาดเล็กและต่างก็มีความสัมพันธ์กัน เครือญาติต่อกัน นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีลักษณะโดด เดี่ยว ห่างไกลจากชุมชนอื่น ๆ นั้น การแต่งงานข้ามชุมชนกันจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยากลำบาก ชาวบ้านในสมัยก่อนจึงมักจะแต่งงานกันเองภายในชุมชนบ้านโรคหรือชุมชนบ้านหนองตาสาม ซึ่งก็ เท่ากับว่าเป็นการกระชับความเป็นญาติพี่น้องมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีแบบแผน ทางวัฒนธรรมซึ่งมีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในกลุ่มเดียวกันทั้งประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ โลกทัศน์ และค่านิยมต่าง ๆ รวมถึงแบบแผนการผลิต ชุมชนจึงมีลักษณะอิสระจากผู้ปกครอง และพึ่งตนเอง สูง

ในอดีตของชาวบ้านโรคนั้น การตลาดและการคมนาคมก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการใน การกำหนดกิจกรรมการผลิตข้าวของชาวบ้านโรค ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจการค้าข้าวขยายตัว มากขึ้นชาวลาวครั้งบ้านโรคก็ได้บุกเบิกพื้นที่ป่าทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เพื่อขยายพื้นที่การเพาะ ปลูกซึ่งช่วยให้ช่วยทำให้ผลผลิตมากขึ้น และสามารถทำให้คร้วเรือมีผลผลิตส่วนเกินเพียงพอที่จะนำขึ้น เป็นสินค้าเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนมากขึ้นกว่าเดิม การกระจายพื้นที่การผลิตนั้นสามารถกระทำ ได้อยู่ในวงจำกัด เนื่องจากเมื่อขยายไปทางทิศตะวันตกแล้ว ก็จะเข้าพื้นที่เขากระแบงที่เป็นดิน แห้งยากลำบากต่อการเพาะปลูกข้าว ส่วนทางทิศเหนือของชุมชนนั้น ก็ห่างไกลจากตลาดบางลี่ที่เป็น ตลาดการค้าที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด ณ ท้องถิ่นในสมัยนั้น ชาวบ้านโรคจะนำผล ผลิตที่ตนผลิตได้มาซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ตลาดนี้เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามการกระจายผลผลิต ของบ้านโรคก็ยังไม่ได้เกิดขึ้นเต็มรูปแบบนัก เนื่องจากตลาดบางลี่นั้นจะอยู่ห่างจากบ้านจรเข้สามพัน านราว 30 กิโลเมตร ในช่วงฤดูแล้งจะเป็นช่วงทองของการค้า เพราะการเดินทางจะกระทำได้ โดยสะดวก ชาวบ้านโรคจะใช้ช่วงเวลาหน้าแล้งนี้ติดต่อในด้านต่าง ๆ กับชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการ ค้าขายแลกเปลี่ยนที่ตลาดบางลี่ ซึ่งก็จะใช้การเดินทางเท้า หาบ แบกหรือบรรทุกสินค้าไปบนเกวียน เมื่อค้าขายข้าวได้ ก็จะหาซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อคร้วเรือ เช่นอาหารแห้ง เครื่องปั้นดิน เเผา ซึ่งก็สามารถประกอบกิจธุระได้ภายในเวลาเพียง 1 วัน ตลาดบางลี่นี้ นอกจากจะเป็นศูนย์ กลางทางเศรษฐกิจที่ชาวบ้านโรคใช้ในอดีตแล้ว ยังเป็นที่เกณฑ์ทหารท่าเรือส่งไปตามหัวเมืองอื่น

หรือเดินทางล่องมาทางกรุงเทพ ฯ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นการคมนาคมทางน้ำดูจะเป็นเส้นทางที่สำคัญมากกว่าการเดินทางทางบกที่ต้องผ่านพื้นที่อันตรายต่าง ๆ มากกว่า ในช่วงเวลาฤดูฝน น้ำจะหลากเส้นทางคมนาคมทางบกของบ้านโคกจะจมอยู่ใต้น้ำ แม่น้ำลาลองจึงเป็นเส้นทางคมนาคมเดียวที่สามารถทำให้การติดต่อดำเนินต่อไปได้ สำหรับบ้านโคก บ้านท่าม้าและบ้านหนองตาสามแล้วคลองหนองตาสามดูจะเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญที่สุดในยามนั้น ระหว่างฤดูน้ำจะมีเรือพาย เรือแจว เรือต่อ เรือสินค้า และเรือโดยสารจากที่ต่าง ๆ เช่นกรุงเทพฯ สุพรรณฯ บางลี่ ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ริมลำน้ำขึ้นมาถึง บ้านโคก-บ้านหนองตาสาม บ้านท่าพระยาจักร บ้านท่าม้า บ้านจรูญสามพันเรือยิป(ปัจจุบันคลองนี้เรียกว่าคลองจรูญสามพัน) ลาวครั้งไม่เคยใช้เรือแพค ฯ เช่นบ้านบางลี่ที่อยู่ในที่ลุ่ม ชาวบ้านโคกและชาวลาวครั้งบ้านอื่น ๆ จะสร้างสะพานไม้ไว้ใช้ในการเดินทางติดต่อก็ธุระหรือการค้าขายเชื่อมต่อกันไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ สะพานไม้มีขนาดกว้างประมาณ 20 นิ้ว ยาวทอดไปสู่ชุมชนบ้านใหญ่ (วัดหนองตาสาม) เป็นระยะทางประมาณหนึ่งกิโลเมตรซึ่งระยะทางจากบ้านโคกไปบ้านหนองตาสามนี้ จัดได้ว่าเป็นสะพานที่ยาวที่สุดในช่วงสะพานที่เชื่อมบ้านต่าง ๆ เข้าหากัน สะพานนี้จะเริ่มใช้กันในราวเดือน 7 - 8 เรือยิปจนถึงช่วงของการเก็บเกี่ยวในราวเดือนอ้ายของปีต่อมา น้ำเริ่มลดระดับลงจนแห้ง ก็จะเป็นเวลาเก็บเกี่ยวและการขนย้ายข้าวจากที่นามาลานนวดข้าวในหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านโคกมีการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เช่นถั่วลิสง ถั่วเขียว งา พริก พริกชี้หู และผลไม้ขนาดชนิดเช่น มะม่วง น้อยหน่า ขนุน มะขาม มะขวิด มะตูม ส้มมะขุน มะขามเทศ พุศทรานาโดยจะปลูกไว้ตามที่ดอนตามไร่หรือตามหัวนา คันทา ซึ่งในสมัยก่อนนั้น การขยายพื้นที่ไปทางทิศตะวันตกชาวบ้านโคกจะพบกับพื้นที่แห้งแล้งไม่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ แต่กระนั้นชาวบ้านโคกจึงใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ทำไร่ เมื่อเสร็จสิ้นภาระกิจในที่นาของตนเองแล้วก็มักจะย้ายบ้านเรือนชั่วคราวไปทำไร่ตามเขตชายเขา บ้านโคกในช่วงเวลาทำรไ่นั้นก็ดูจะเจียบเหงาร้างผู้คน จนกว่าจะถึงช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวก็จะมีการย้ายคืนสู่เหย้าตามเดิม บ้านเรือนชั่วคราวนั้นได้กลายมาเป็นชุมชนคงเป็นมาปัจจุบัน

ชาวบ้านโคกจะเลี้ยงเป็ดและไก่ เอาไว้เพื่อการบริโภค ในครัวเรือน โดยเฉพาะไก่นั้นดูจะเป็นสัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงกันมากในบ้านโคก เพราะจะนำมาใช้เช่นผี ในงานพิธีกรรมเลี้ยงผีเจ้านาย ผีเทวดา รวมทั้งพิธีกรรมอื่น ๆ ส่วนวัวและควายนั้นจะใช้เป็นแรงงานในการเกษตรกรรมและลากเข็นสิ่งของต่าง ๆ ควายมีความสำคัญและมีความหมายต่อสังคมลาวครั้งมาแต่อดีต ทุกบ้านจะเลี้ยงควายอย่างน้อยก็ 1 คู่ต่อครัวเรือนหนึ่งเสมอ เช่นในการแต่งงานและแยกครัวเรือนออกไป

นั้นผู้เป็นพ่อแม่จะมอบควายให้ 1 คู่เพื่อเป็นทุนในการทำมาหากินนอกเหนือไปจากทรัพย์สินอื่น ๆ งานพิธีที่ต้องทำอาหารเลี้ยงคนจำนวนมากก็จะใช้การล้มวัวควายเพื่อนำมาทำเป็นอาหาร ซึ่งงานสมัยนั้นชาวบ้านโศกไม่มีการเลี้ยงหมูเพราะความเชื่อเรื่องที่มีผู้คุ้มครองบ้านจะโกรธเอาและนำมาซึ่งภัยอันตรายต่าง ๆ

การทำหัตถกรรม

การทำหัตถกรรมเพื่อใช้ในครัวเรือนเป็นลักษณะทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชาวบ้านโศก การผลิตงานหัตถกรรมดูจะเป็นงานหลักที่ธรรมดาในชุมชน ผู้ชายชาวลาวครึ่งทุกคนจะมีฝีมือในการทำเครื่องจักสาน ทั้งกระบุง ตระกร้า ชะลอม ตะแกรง กระจาด กระบาย กระซอน กระดัง ซ้อง ไซ สุ่ม รันและเฟือก ที่ใช้ในการดักปลาวัสดุหลักก็จะเป็นไม้สีสุกที่ปลูกไว้บริเวณบ้านและบางส่วนก็จะไปหาจากป่า เชือกเกลียวก็จะทำมาจากหวาย เถาวัลย์ ปอ แสลงพันธุ์ ปอแดง ปอกระเจาและปอจากต้นสารโรง(สัมภาษณ์นายน้อยหนา แก้วสระแสน) โดยนำมาลอกเปลือกต้นดังกล่าวตากแดดให้แห้ง นำมาขยี้เป็นเกลียวใช้เป็นเชือกเพื่อประโยชน์ในงานต่าง ๆ ทั้งงานประกอบเครื่องจักรสาน ทำศาลาโถง ไม้สามควายและผูกมัดสิ่งของต่าง ๆ หลังจากการเก็บเกี่ยวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ชายก็จะออกไปหาหญ้าแฝกและหญ้าคาที่ขึ้นตามป่าเขา มาตากแห้ง ถักกองเป็นตับสำหรับมุงหลังคา วัสดุจากธรรมชาติเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ หัตถกรรมต่าง ๆ รวมทั้งแฝกมุงหลังคา ซ่อมแซมยุ้ง อาคารต่าง ๆ ในยามว่างของฤดูแล้ง ในบางบ้านก็จะมีการทำเครื่องมือจากเหล็กอีกด้วย โดยลาวครึ่งบ้านท่าม้ายังมีวิชาการทำเครื่องมือจากเหล็กอาทิ ดาบ จอบ เสียม ขวาน รวมทั้งเครื่องประดับต่าง ๆ ทั้งกาเล่ข้อมือ ลูกกระพรวน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษครึ่งยังอยู่ที่ประเทศลาว

ในครัวเรือนเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในเวลาเดียวกัน มีการทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้เอง รวมทั้งมีการทอผ้าจากกึ่งมือ หรือก็กระตุก มีการปลูกพืช ผัก ผลไม้ หลายชนิดเพื่อบริโภคในครัวเรือนไว้ในบริเวณพื้นที่โศกบ้านของตน และด้วยเทคโนโลยีชาวบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการผลิตข้าวและชีวิตประจำวันนั้น จึงเป็นเครื่องมือที่ผลิตขึ้นเองภายในชุมชน ใช้วัสดุจากธรรมชาติรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นไม้สีสุก (ส่วนมากทุกบ้านในภาคกลางในอดีตมักจะปลูกไว้รอบ ๆ ที่บ้านของตน) ไม้รวก หรือไม้เนื้อแข็งที่มีอยู่ทั่วไป ทำเครื่องมือต่าง ๆ ไม่ว่า

จะเป็น ไม้ คราด คลุม จอบ เสียม มีด เหยี่ยว คันหลาว คันฉาย ไม้ตัดทา และภาชนะต่าง ๆ
เพื่อการตัด ตวง ผึ่ง ร้อนและผัด เช่น กระบุง สัด กระด้ง ระแกรง เสื่อร่อนพัน กระจาด ครก
กระเดื่อง ครก - สากตะลุมพุก สากมือ สีมือ

ส่วนผู้หญิงนั้นก็มืบทบพาทในการทําหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ครัวเรือน ที่เห็น
ตัวอย่างชัดเจนก็คือการทอผ้า ผลิตภัณฑ์และผ้าย เมื่อราว 70 กว่าปีมาแล้ว ครัวเรือนบ้านโคก
แทบทุกบ้านที่มีผู้หญิงอาศัยอยู่จะปลูกต้นหมอน เลี้ยงไหม และนํายมาทอผ้าไหม ส่วนสีก็จะเป็นสี
จากต้นไม้ตามธรรมชาติ ประเภทลูกมะเกลือ ระบายคราม ย้อมผ้าไหม แปรรูปเป็นเครื่องนุ่งห่ม
ผ้าชิ้น ผ้าขาวม้า กางเกง ถุง ยาม ผ้าห่ม หมอน ผ้าปูที่นอน มุ้ง เมาะที่นอนและผ้าคลุมยัดนุ่นและ
บุยผ้าย ก่อนฤดูทอทอเก็บเกี่ยว ชาวบ้านโคกนิยมที่จะตัดต้นกก ต้นปรีมาสานเป็นเสื่อ ใช้เองใน
งานต่าง ๆ หรือถวายเป็นงานบุญมาถึง

การผลิตข้าว

เศรษฐกิจของลาวครั้งในหมู่บ้านโคก เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมในการทํานาเพื่อผลิต
ข้าวเป็นหลัก ในช่วงเริ่มแรกของการบุกเบิกที่ดินนั้น เชื่อได้ว่าผู้คนที่อพยพมาก็เพื่อหาที่ดินทํานาการผลิต
ข้าวเพื่อการบริโภคเป็นหลัก มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เตรียมเพาะปลูกในฤดูกาลหน้า ส่วนเหลือก็จะ
เก็บเข้ายุ้งฉางหรือบางทีก็จะนํามาขายหรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้
เองในชุมชน แต่การขายข้าวนั้นจะเข้าไปอีก 1 ฤดูเพื่อรอฤดูกาลผลิตของตนเองในฤดูกาลหน้าก่อน คือจะ
ขายข้าวของฤดูกาลที่แล้วเมื่อข้าวในนาเริ่มออกรวง ในยุคแรก ๆ นั้น มีการถากถาง ดินที่คืนที่เป็น
ป่าโคก อันเป็นป่าไม้ไม่สูงนัก เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านโคกต่างคืนที่ดินหักร้างถาง
พงกลายเป็นนา ตามแรงงานที่ครัวเรือนมีอยู่

ชาวบ้านโคกในกลุ่มแรกๆที่เข้ามาบุกเบิกที่ดินจับจองนั้นเป็นกลุ่มคนจากบ้านหนองตาสาม
หรือที่เรียกกันว่า "บ้านใหญ่" เมื่อเข้ามาในช่วงแรก ๆ นั้นด้วยฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมสูงและไหล
ลงสู่ที่ต่ำอย่างแรง รอบ ๆ โคกที่เป็นที่ตั้งหมู่บ้านจะกลายเป็นทุ่งน้ำหลาก ชาวบ้านโคกจึงสร้างบ้าน
เรือนที่อยู่อาศัยแบบยกพื้นสูงเพื่อหลีกเลี่ยงน้ำ

การผลิตข้าวในช่วงแรกของการบุกเบิกจนถึงในระยะแรกของการเปิดใช้คลองชลประ
ธานโครงการดอนเจดีย์ในช่วงทศวรรษที่ 2490 นั้นนั้น พื้นที่ป่าหลาย ๆ แห่งเริ่มถูกหักร้างคืนที่

เพื่อปลูกข้าวมากขึ้น ด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มและน้ำจะท่วมขังเป็นเวลาหลายเดือนเมื่อถึงฤดูน้ำหลากชาวบ้านจะทานาในลักษณะนาฟางลอย(สาร์วย) และเมื่อน้ำลดระดับลง ชาวบ้านก็อาจจะทำนาหว่านและนาตาเป็นนาปรังอีกครั้ง แต่ก็มีจำนวนไม่กี่รายนัก เพราะจะทำได้เฉพาะแปลงนาที่อยู่ใกล้คลองเท่านั้น ชาวบ้านจะเริ่มการเพาะปลูกข้าวในช่วงเวลาของเดือน 6 ถึงเดือน 7 ของไทย ซึ่งก็ตรงกับปลายฤดูร้อนในเดือนพฤษภาคมและเดือนมิถุนายน ชาวบ้านก็จะเตรียมจัดแจง จัดการกับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะใช้เพาะปลูกในฤดูกาลที่จะมาถึง แยกพันธุ์ข้าวเป็น ข้าวเบา ข้าวกลาง ข้าวหนัก ตามความเหมาะสมของช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวพันธุ์และสภาพของนิเวศของท้องถิ่น(น้ำมากน้อย เพียงใด, น้ำท่วมนานเท่าใด ดินลักษณะใด)ข้าวที่ซื้อมาก็จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง หรือเป็นพันธุ์ที่ได้รับการบอกเล่าว่าดีผลผลิตมาก ก็จะไปหาแบ่งหาซื้อกันมา ชนิดของข้าวหนักเช่นข้าวจันทา ข้าวขาวสุพรรณ แลกนาขวัญ พระยายม กรแก้ว นาขวัญ ฯลฯ ข้าวกลางเช่น ข้าวเช็ดเขย ข้าวพวง มะลิทอง ฯลฯ ข้าวเบาเช่น ข้าวสูง แม่ลูกอ่อน นครกัณฑ์ ข้าวขาวหลวง ฯลฯ รวมทั้งข้าวเหนียวดำใน ข้าวเหนียวทองอ่อน เป็นต้นหลังจากนั้นถ้าฝนตกลงมาตามฤดูกาล ก็จะเตรียมตกกล้าไว้ในบริเวณหน้าบ้านถ้าบ้านใดทานาบักดา ส่วนหลาย ๆ บ้านก็จะเตรียมตกในลักษณะนาหว่านโดยทำการเพาะเมล็ดในฟางข้าวที่ขึ้นหน้าบ้านของตน

สภาพเศรษฐกิจของชาวลาวครั้งในเวลานั้น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์มีความสำคัญในการส่งเสริมการค้าขายของบ้านรักเป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบขนาดของชุมชนและความต้องการผลิตข้าวเพียงเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแล้ว ทานาที่ความต้องการในพื้นที่ของแต่ละครัวเรือนมีไม่มากนัก คือในแต่ละครัวเรือนคงต้องการพื้นที่เพียงเพื่อการเพาะปลูกข้าวและพืชสวนแต่ละปีเท่านั้น การประเมินความสามารถในการบุกเบิกจับจองพื้นที่ดินก็จะมีปัจจัยด้านแรงงานในครัวเรือนเป็นเงื่อนไขการบุกเบิกพื้นที่การผลิตเป็นสำคัญ

แรงงานในครัวเรือนจัดได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในปัจจัยการผลิตตามแบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากระดับเทคโนโลยียังมีระดับต่ำ แรงงานของคนและสัตว์จึงมีความจำเป็นอย่างมาก ดังนั้นครัวเรือนที่มีขนาดเล็กจึงจะสามารถบุกเบิกพื้นที่ได้ราว 3 - 5ไร่ ต่อปี ครัวเรือนขนาด 6 - 10 คนก็มีความสามารถในการผลิตได้ราว 10 - 15 ไร่ต่อปี

ความเชื่อของชาวนาไทยที่ต้องพึ่งพาและยอมรับต่อปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้น ก่อให้เกิดการบูชาสิ่งที่ไม่รู้ มาเป็นสิ่งที่รับรู้และสามารถสัมผัสได้ ความเชื่ออันอาจเหนือธรรมชาตินั้นก็กลายมาเป็นพิธีกรรมในวาระต่าง ๆ ในการตกกล้าและเตรียมไถตะ ของชาวบ้านมีการทำพิธียก

ศาลพระภูมินา (เจ้าที่เจ้าทาง) หรือแรกนา (แอนา) เสียก่อนโดยจะใช้เครื่องบูชาคือข้าวบายศรีปากหม้อ ขนมต้ม กล้วยไข่ และกล่าวคาต่าง ๆ ในเชิงวิงวอนขอร้องแกมบังคับ (Command) แม้โพลพแตกต่างกันออกไป โดยใจความหลักก็มักจะเป็นเรื่องของการขอความอุดมสมบูรณ์ เมื่อถึงฤกษ์งายามดีก็จะเริ่มลงมือไถนาแรก ในที่นาที่ตนเตรียมไว้ โดยจะไถเข้าเป็นวงกลมจากขอบอันนา เข้าไปด้านในจนถึงตรงกลาง 3 รอบ และออกมาทางทิศตะวันออกก็เป็นอันเสร็จพิธี และจะมีการตกกล้าในนาที่ตนเตรียมไว้

หลังจากที่ฝนและน้ำตามธรรมชาติเอ่อล้นพอประมาณก็จะลงมือไถตะซึ่งใช้ไม่มีหัวพาล เป็นเหล็กใช้เทียมควาย เป็นการไถกลบวัชพืช เมื่อน้ำเอ่อล้นและฝนตกชุกขึ้น ชาวบ้านก็จะเริ่มไถแปร ตามแรงงานคน, สัตว์ และที่ดินที่ตนมีอยู่ พลิกหน้าดินเพื่อทำให้รากของต้นหญ้าขึ้นมาตากแดดให้ตายไป เน่าตากกลายมาเป็นปุ๋ยอย่างดี และปล่อยน้ำเข้ามาขังระยะหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะไถคราด และปล่อยน้ำให้ดินเหลวนุ่มพอประมาณ หลังจากนั้นก็จะเตรียมข้าวกล้าเพื่อหว่าน ก่อนลงมือก็จะไหว้พระภูมินา เจ้าที่เจ้าทาง และก็ข้าวในนาที่แรกนาก็เสียก่อนโดยหว่านเมล็ดข้าวลงในกระตงนาเล็ก ๆ ที่มุมอันนาไดอันนาหนึ่งทางทิศเหนือ พร้อมทั้งมีการปักไม้ตาเหลว บักรงตะลอมจักสาน พร้อมกับพางข้าวฤดูกาลที่แล้วหรือหญ้าก็ได้ มามัดเป็นพุ่มทำตุรราวกับว่าเป็นต้นข้าว มีปลาตะเพียนแหวกว่ายน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ที่ยอดตาเหลวก็จะมีธงสีขาวหรือแดง เป็นสัญญาณของการเกิดชีวิตใหม่ในฤดูกาลเพาะปลูกนี้ ใช้เครื่องเช่นสรวงบูชาอันได้แก่ หมาก ยา พลุ ปูน รูปเทียน ใส่ในตะลอมส่วนกลางของตาเหลว การทำแรกนาที่มุมอันนาเช่นนี้ ดูจะเป็นการอ้อนวอนเชิงบังคับต่อธรรมชาติถ้าต้นข้าวที่มุมอันนาก็อุดมสมบูรณ์ ก็เท่ากับว่า นาข้าวของเขาจะต้องอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตมากเช่นกัน แล้วจึงเริ่มลงมือหว่าน ในช่วงแรก ๆ ที่ดินยังเหลวอยู่และก่อนที่น้ำจะหลากมา ข้าวก็จะติดไปตามร่องที่ไถไว้ ในบางรายอาจจะมีการไถคราดกลบอีกทีหนึ่งถ้าปริมาณความชื้นในดินมีน้อย ข้าวเขามักจะปลูกแซมตามขอบคันนา หรือริมนา เพื่อสะดวกต่อการเก็บเกี่ยว เพราะเป็นข้าวที่ออกรวงเร็วคือระยะ 3 เดือนก็เก็บเกี่ยวได้ ข้าวเขาจึงมักถูกนำมาทำเป็นขนมกระยาสารทในช่วงวันสารทเดือน 10 หรือทำขนมข้าวเม่าคลุกน้ำตาล

ข้าวจะเจริญงอกงามขึ้นตั้งต้นสูงตามระดับน้ำที่เพิ่มขึ้น ในตอนเช้ามีชาวบ้านจะตื่นนอนกันตั้งแต่ตี 5 บ้านใดอยู่ใกล้วัดก็จะได้ยินเสียงกลองพระตีดังไปทั่วท้องทุ่ง ต่างก็ออกมาตีลิ้มคอกควาย เอาคันไถหรือเครื่องมืออื่น ๆ ใส่บนเลื่อน เทียมควายของตนเข้าไปในนา โดยจะทำงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำจัดศัตรูพืช ถอนหญ้าวัชพืช ใส่เลนใส่หญ้า หาบปลา ฯลฯ จนพระอาทิตย์เริ่มสายก็จะมา

หยุดพักตามเพิงหรือใต้ต้นไม้ในเขตที่นาของตน ภรรยา ก็จะนำเอาอาหารเข้ามาให้ที่ที่นา พร้อมกับเข้าไปทำงานต่าง ๆ ในนาต่อจากสามี

ในช่วงเดือนสิบเอ็ดไทยหรือเดือนตุลาคม เมื่อเริ่มการเก็บเกี่ยวข้าวเบา ข้าวหนักต้นจะยาวสูงตามระดับน้ำ 2 - 5 เมตรและจะเริ่มออกรวงข้าวเล็ก ๆ ต้นกลม ชาวบ้านจะพากันมารับมาข้าว โดยจะพาที่กระตังน้ำที่เคยแรกนามาก่อน โดยใช้เครื่องเช่นและการรับขวัญข้าวเพราะถือว่าข้าวเป็นแม่โพสพที่มีชีวิตเหมือนคน ต้องมีการทำขวัญเมื่อตั้งท้อง เครื่องบูชา ทำขวัญก็จะมี ขนมต้มกล้วย หมากพลู รูป เทียน ธง ส้อม จักสานชะลอมเล็ก ๆ มา 1 ชะลอม เอาเครื่องบูชาอย่างละเล็กน้อยใส่กราบไหว้และใส่ไว้ในชะลอม ขณะเดียวกันก็จะมีแป้งหอม หวี กระจกร กระจก น้ำมันหอม ร่วมด้วย เมื่อบูชาเสร็จก็จะเอาชะลอมผูกไว้กับเสาธงเล็ก ๆ แล้วเอาแป้งหอม น้ำมันหอม หวี กระจก ประพรมทานต์ต้นข้าวพอเป็นพิธี รูปแป้งหอมที่ใบ 3 - 4 ใบ เป็นการแต่งตัวให้แม่โพสพ แล้วกล่าวรับขวัญว่า "แม่โพสพ แพ้ท้องแพ้ไส้ มากินของหวาน ของเปรี้ยว ผลไม้ขอให้เงินทองไหลมาเทมา ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข" เป็นต้น ในช่วงนี้น้ำในนาจะเอ่อท่วมสูงมากขึ้น ชาวลาวครึ่งบ้านโรคเมื่อจะทำกิจธุระใด ๆ ก็มักจะใช้เรือพาย เป็นพาหนะที่สำคัญเรือของชาวบ้านนั้นก็จะมีหลายอย่าง เช่น เรือแปะใช้เมื่อไปลงเบ็ดในนาหรือถูกลองรวมทั้งไว้ใช้ในการดูแลนา เรือสูด เป็นเรือเรียวเบา มักใช้ไปตลาดหรือบรรทุกของ เรือมาด เรือชุด เรือบด เรือชะล่า(สาล่า) เรือชะล่านี่เป็นเรือที่ใช้บรรทุกข้าวไปขายส่วนมากจะมีเฉพาะพ่อค้าชาวจีนเท่านั้น แต่ส่วนมากแล้วชาวบ้านโรคต่างก็ชอบที่จะใช้สะพานที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้านในการเดินทางมากกว่า การใช้เรือจึงเป็นของหมู่บ้านชาวนาไทยใกล้เคียงเท่านั้น

เมื่อถึงเวลาเกี่ยวข้าวในราวเดือนสิบสอง จนถึงเดือนสี่ น้ำในนายังเอ่อท่วมอยู่ ชาวที่ออกรวงเหลืองพร้อมที่จะเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะนำเรือออกไปเก็บเกี่ยว หรือลอยคานน้ำเกี่ยวข้าว ต่างคนต่างก็จะนัดแนะเวลาในการเกี่ยวเกี่ยวข้าวของตนให้กับเครือญาติพี่น้องและคนรู้จัก ในบริเวณชุมชน ขอแรงมาลงแขกในนาของตน ในระบบของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนแรงงานในนานั้นก็ประมาณ 20 - 50 คนตามแต่จำนวนญาติ หรือเนื้อที่นา ส่วนเจ้าของข้าวก็จะจักตอก มีวนคานะ มีดรวมกันมีด ๆ เตรียมพายเรือไปส่งที่นาข้าวของตน พร้อมกับการจัดหาอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาลงแขกทั้งในตอนกลางวันและยามเย็น เมื่อเสร็จจากการเกี่ยวข้าวแล้ว ก็จะมีการร้องรำทำเพลงกันบ้าง เพื่อระบายความเหน็ดเหนื่อยที่ต้องหลังซดหลังแข็งลอยคอเกี่ยวข้าวทั้งวัน มีการต้มเหล้าป่าตามวิธีของชาวนาไทยภาคกลางกลั่นเลี้ยงทุก ๆ คน

เมื่อถึงเวลาค่ำคืน ถ้างานในบ้านเจ้าภาพเสร็จสิ้น ต่างก็แยกย้ายกันเข้าบ้านของตน ต่างก็ร้องเพลงเป็นที่สนุกสนานมาตลอดทาง

เมื่อน้ำลตลงในราวเดือน 3 ชาวบ้านก็จะเตรียมลานนวดข้าวกันทุก ๆ บ้าน ข้าวจะถูกกลาเสียงมาที่ลานนวด โดยแรงงานของเจ้าของข้าวเองหรืออาจจะมีขอแรงจากบ้านอื่น ๆ ในช่วงนี้ก็จะมีการทำขวัญลาน หรือการเชิญแม่โพสพเข้าลานข้าว โดยผู้ที่ทำพิธีนี้จะต้องเป็นผู้หญิง โดยจะถือกระบุงและคันฉวยเข้าไปในอันนา แปลงนาของตน ในกระบุงจะมีขนมปลากริม ถั่วงา ขนมขี้ช้าง ต้มคั่วต้มขาว น้ำเปล่าใส่กระบุง ผ้าไหม้ ขยายศรีปากขาม(ข้าวปากหม้อที่ไม่มีคนกิน)กล้วย ดอกไม้ พลังเก็นก็จะกล่าวเรียกเชิญแม่โพสพเข้ามาที่ลานนวด โดยห้ามพูดกับผู้ชาย และห้ามสุนัขเดินตาม พร้อมกับทำพิธีกราบไหว้ และปักธงไว้ที่เหนือลอมข้าว

เมื่อเรือและเลื่อนได้กลาเสียงข้าวมาที่ลานนวดเป็นที่เรียบร้อย ฟอนข้าวที่ผูกตอกไว้จะนำมาลอมที่ลานนวด จัดลอม(เรียงฟอนข้าวเป็นตับ ๆ)โดยเริ่มจากตับแรก เรียกว่า "ตั้งตีนข้าว" วางแนวยาวไป 40 - 50 ฟอนตามแต่ปริมาณของผลผลิต การตั้งตีนก็จะตั้งเป็นตับ ๆ 1 - 5 ตับ ปักไม้หลักผูกธงไว้ที่ยอด(หลังจากการทำพิธีเชิญแม่โพสพเข้าลาน) ลอมข้าวจนได้ประมาณ 100 - 200 ฟอน จนพอดีแล้วก็จะเรียกว่า"1 เกียด"(ข้าว 20 ไร่ จะได้เกียดใหญ่ที่โดงตก 8 ตกทีเดียว !ตกได้วันละ 1 - 2 ตก) หลังจากเป็นเกียดแล้วก็จะนำควายขึ้นเหยียบย่ำวนบนเกียดนั้น โดยจะผูกไว้กับหลักตรงกลาง ในช่วงแรก ๆ ก็จะต้องระวังในเรื่องอาการตกใจของควาย ต้องมีการร้องจีร้องเยี้ยวควายไปพร้อมกัน จึงมีคำกล่าวที่ว่า"ที่บ้านเกียดใหญ่ไหม"ก็จะสามารถประมาณผลผลิตของเพื่อนบ้านกันได้

หลังจากที่"ตกข้าว"เสร็จ ก็จะมีการ"ทำเกียด" โดยเอา ทราย คันฉวยคอยส่ง พางให้ข้าวเปลือกแยกลงมาข้างล่างส่วนพางข้าวจะอยู่ด้านบน จนกว่าจะเสร็จ ซึ่งบางทีก็เกือบเข้าเลยทีเดียว ซึ่งเมื่อเกิดความเครียดในการทำงาน บางทีก็จะมีการร้องรำทำเพลงในตอนส่งพางนี้ด้วย เมื่อนวดข้าวเป็นที่เรียบร้อย ในบางครั้งถ้าแรงงานไม่เพียงพอ ก็จะขอแรงงานการสาดข้าวจากเพื่อนบ้านและเครือญาติ ช่วงสาดข้าวนี้ ผู้หญิงจากที่เคยแต่งกายใช้ผ้าคาดอก นุ่งจกกระเบนหรือผ้าถุง ต่างก็จะคาดตะเบงมาน ไร่พลั่วมัดช่วยกันสาดข้าว โดยให้ลมข้าวเบาช่วยพัดให้ละอองข้าวและข้าวสับแยกออกจากข้าวแก่ ในบางทีก็มีการร้องรำทำเพลงในช่วงของการมัดข้าวนี้ด้วย เมื่อสาดข้าวเสร็จก็จะใช้ไม้ตัดทาเกลี่ยข้าวโรยข้าวใส่กระบุง กระพร้อม

หลังจากนั้นก็มีการทำบุญลาน โดยจะทำในตอนเย็นที่ลานนวดข้าว ให้พระสวดพระ

พุทธมนต์ ส่วนในตอนเช้าก็จะทำบุญอุทิศบาปที่ลาน พระจะเอาน้ำพระพุทธมนต์ประพรมข้าวแม่
โพสพ (แต่ในปัจจุบันจะไปกระทำที่วัด นำข้าวที่จะใช้เป็นพันธุ์ประมาณ 1 กระบุง) และมีการทำ
พิธีทำขวัญผู้งู เจริญแม่โพสพเข้ายุ่ง โดยจะมีเครื่องเช่นคือ ขมกู่ช้าง ขมกุ่ม ขมยอ ขมกุ่ม หมาก
พูล ส้ม กล้วย ออกไปก่สาวเชิญที่ลานนวดเช่นเดียวกับครั้งที่เชิญเข้าสู่ลาน ข้าวที่จะใช้เป็นพันธุ์ใส่
เก็บไว้วันยุ่งก่อน แล้วจึงนำข้าวอื่น ๆ ใส่เก็บพร้อมกับเครื่องเช่นบูชา

เมื่อจะบริโภคนครวเรือน ข้าวเปลือกจะถูกล้างมาเป็นข้าวปล้อง ด้วยเครื่องมือที่
เรียกว่า "สีมือ" เป็นเครื่องมือที่เข้ามาอย่างแพร่หลายผู้คนจะเดินทางไปซื้อหามาจาก ตลาดบาง
ลี่ ที่อยู่ห่างมาทางใต้ โดยจะต้องเริ่มออกเดินทางประมาณตี 4 - 5 พายเรือออกไปตามลำคลอง
จรเข้สามพัน (สมัยนั้น) ไปทางบ้านนาลาวและบ้านจรเข้สามพันและเลี้ยวลงไปทางใต้ประมาณ 30
กิโลเมตร จับจ่ายซื้อของในครวเรือน เมื่อเดินทางกลับถึงหมู่บ้านจะเป็นเวลาพลบค่ำพอดี ส่วน
ทางบกนั้น ใช้เดินทางได้เฉพาะในช่วงหน้าแล้งเท่านั้น (ระยะเวลาใช้การคมนาคมทางบก มกราคม
- พฤษภาคม ช่วงเดือนที่เหลือชาวบ้านจะขี่เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง)

ข้าวปล้องจะมีสีคล้ำดำ จึงมีการ "ขัดขาว" ด้วยครกกระเดื่อง ครกสาก ตะลุมพุก (ลา
พุก) ในช่วงของการสีข้าว ต่ำขาว ก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ทุก ๆ รุ่นทุกวัย มีการขอ
แรงงานมาช่วยแต่ไม่มากนัก ถ้าบ้านใดลูกสาวสวย ก็จะมีหนุ่ม ๆ มาช่วยงานหลายคนหนุ่ม ๆ จะ
หยอกล้อประลองคารมกับสาวเจ้าเป็นการเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่สังคมเองก็เปิดโอกาสให้ ส่วน
การแต่งกาย ถ้าใช้ตะลุมพุกแล้วผู้หญิงก็มักก็จะคาดตะเบงมานกันแทบทุก ๆ คน

ในทุก ๆ ช่วงของการเล่นแซกหรือการเอาแรงนั้น ก็จะมีการเลี้ยงเหล้ายาปลาบั้งและ
อาหารคาวหวานกันอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง อีกทั้งมีเพลงพื้นบ้านในกิจกรรมต่าง ๆ โดยตลอด
การทำเหล้าชาวนั้น ก็จะมีการนั่งข้าวเหนียว นามาตาเป็นลูกแป้ง (ยีสต์) คล้าวข้าวเหนียวเม็ดสุก
ใส่ในหมักไว้เป็นเวลา 7 วัน และเติมน้ำ ในช่วงแรกจะมีรสหวาน เก็บต่ออีก 3 คืน นามา
ต้มกลั่นในวันที่เล่นแซก

อาหารการกิน

อาหารการกินในสมัยก่อนนั้น ปลาจืดได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือ ในช่วง
น้ำหลากและน้ำงวดปลาจะชุกชุมทั้งในนาและตามคลอง ชาวบ้านก็จะใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำนานา

ชนิดไม่ว่าจะเป็น ไช แพ ซ่าย ปักเบ็ด กระบังกันทางน้ำ ซ้อง ลัน ฮีจู้ จับปลาในคลองหนองตาสาม ในช่วงปลายฤดูเมื่อน้ำเริ่มงวดก็จะมีปลาวายทวนน้ำขึ้นมากมายนาน

ปลาเป็นที่นิยมของชาวลาวครั้งเป็นอย่างมาก ปลานานาชนิดที่ชาวบ้านจับได้นั้นมีทั้งปลา ดุกเฮิน ปลาตุกอุย ปลาช่อน(ได้แล้วมักจับไว้ก่อน)ตะเพียน ปลากทราย ปลาหมอ ปลาสร้อย-ปลาซ่า ปลาพรหม ปลาหัวแข็ง ปลาไส้ตัน ปลาแขยง ปลาแฉลก ปลากะตือ ปลากรด ปลาเนื้ออ่อน ปลาโอน ปลาชะโด ปลากะติง ปลาไหล ปลาข้าว-ปลาอ้าว-กระโท้(มีขนาดใหญ่มาก)ปลาเสือ ปลาหมู ปลานู และในช่วงนี้พวกนี้จะมีปลาสวาย ปลาเทโพ ฯลฯ เนื่องจากที่ปลาเป็นอย่างอุดมสมบูรณ์มาก จนกลายเป็นคำติดปากกล่าวถึงการจับปลาได้อย่างมากมายว่า "ใส่กระป๋องข้าว" "เต็มลาเรือ" เป็นต้น อาหารประเภทปลา นี้ นอกจากจะมาทานแกง-แกงป่า-ต้มส้ม-แกงกะทิ-ต้มยำ ทอดกรอบ(ใช้น้ำมันบัวหรือน้ำมันหมูที่ต้มเอง) แล้ว ก็ยังไม่สามารถจะบริโภคได้หมด ชาวบ้านจึงมีการทำน้ำปลากะปิ และการถนอมอาหารที่ทำจากปลา

ในบ้านเรานั้น เนื่องจากไม่มีเครื่องมือกักเก็บอาหารที่ทันสมัย เช่นในปัจจุบัน ชาวบ้านมีวิธีการถนอมอาหารในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเก็บไว้กินยามขาดแคลน ซึ่งก็จัดว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ปลาตุกจะเป็นอาหารหลักที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ ปลาจะมีมากในช่วงน้ำลงจนชาวบ้านโคกจะแปรรูปอาหารจากปลาเป็น ปลาแห้ง ปลาซ่า ปลาต้ม ปลาเค็ม(ปลาค้าวเกลือ) ปลารมควันซึ่งใช้เป็นอาหารในช่วง 2 - 3 เดือน นอกจากนี้ยัง เก็บพักแวงไว้บนห้างร้านใต้ถุนบ้านและน้ะขามเปียกคลุกเกลือใส่หาไว้กินยามแล้ง นอกจากนี้การดองหน่อไม้และอื่น ๆ ไว้กินยามแล้งก็เป็นวิธีการหนึ่งเช่นกัน

การทำน้ำปลาก็เป็นการถนอมอาหารแบบชาวบ้านอีกแบบหนึ่ง จะใช้ ปลาไส้ตันปลากรด ปลาสร้อย ฯ หมักในไหเป็นเวลา 6 เดือน ใส่น้ำลงไปในอัตรา ปลา 3 น้ำ 1 หรือ ปลา 5 น้ำ 2 เป็นต้น นอกจากการทำน้ำปลาแล้ว ก็ยังมีการทำปลาช่อนแห้ง หมกกับข้าวเปลือกตามทุ่ง กันราจิ้น เนื้อในจะเป็นสีแดงสด เชื่อกันว่าเป็นอาหารที่เหมาะสมกับคนท้องมากที่สุด ยังมีการทำปลาซ่า (ทำโดยการตัดหัวปลาวอก ผ่าตัวเอาก้างออก เอาเกลือแทรก ค้าวเกลือ ใส่จู้ ใส่ไห เอาสาบยัดให้แน่น ปิดปากด้วยกาบไผ่ เมื่อน้ำออกมาทานก็มักจะผสมข้าวคั่วหรือข้าวคั่ว) ปลาเจ้า(ทำจากปลาค้าว,ชะโด,ตะเพียน ต้มเกลือหมัก 2 - 3 วัน ึ่งข้าวเหนียวทาแป้งข้าวหมากใส่เก็บไว้ซักพักแล้วค่อยนำออกมาทาน) ปลาจ่อม(ทำจากปลาชิว ,กุ้ง:ใส่เครื่องกระเทียม หมักประมาณ 2 วัน เอาข้าวคั่วตา) นอกจากอาหารประเภทปลา ก็จะมีการจับกุ้งฝอย กุ้งใหญ่ ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า

อันเสาะ นิยมจับกุ้งฝอยกันตอนเดือนอ้าย:น้ำน้อย) จะนำมาทำ กะปิ ในทุก ๆ บ้าน นอกจากนี้ยังมีสัตว์น้ำอื่น ๆ เช่นปูนา(นำมาดองหรือชุบแป้งข้าวเจ้าทอดกรอบ) หอยตลับ, หอยโข่ง, หอยขม หอยจู้บ ที่มีอยู่มากมาย นอกจากนี้ยังมีการจับ จิ้งจก กบ อึ่ง โกงก ที่มีมากในเดือน 12 (น้ำนามากและนิ่ง) หนูนานา หนุหรั่ง หนุพุก หนุห้องขาว มักจะถูกนำมาแกงแห้งหรือย่าง ปรุงสิ่ง ๆ ก้านพร้าว ปรุงเท่า นกพิราบ นกกระยาง นกเขา นกไ้ซ่อม ฯลฯ ต่างก็กลายมาเป็นอาหารอันสมบูรณ์ของชาวบ้านโคก

นอกจากข้าวและอาหารประเภทเนื้อแล้ว ในช่วงหน้าฝน ก็จะมีผักนานาชนิดให้เก็บกินได้ทั้งในป่า และในทุ่งนา โดยผักป่าก็จะเป็นผักบุบ กระจดิน ยอดจิก ฯลฯ รวมทั้งรากไม้ที่ใช้ในการรักษาโรค ส่วนผักในนาาก็จะมี ผักแว่น(จิ้มปลาร้า) กระเจี๊ยบ(ต้มปิ้ง) พังพวย(ยากับอาหารประเภทเนื้อ) ผักหวาน(ต้มจิ้มปลาร้า) ผักตบชวา(แกง ต้ม) ผักกะทกลก(ต้มจิ้มปลาร้า) ผักข้าวสาร ผักถั่วพูล ผักขาว(ดอง) สายบัว หน่อไม้ไฟตง ไม้รวก ไม้สีสุก ผักบอด(ต้มดอง) ผักนึ่ง กระจเจด ผักขม (ต้มแกงเรียง) ส่วนหญ้าในนาประเภทต่าง ๆ มีทั้งประโยชน์และไม่มีประโยชน์ เช่น หวาย กก(ทำเครื่องมือเครื่องใช้) กระจเจียด บล้อง-ขน(ใช้เลี้ยงสัตว์) แพรก อ้อ สามเหลี่ยม ผักกระเทียม ตรีศกรับ(ศัตรูข้าว เป็นปัญหาในการทำงานสมัยก่อน วิธีแก้ไขก็คือตีให้จมน้ำในทะเลหรือพายเรือ ลอยคอถอนเอา ส่วนผักสวนครัวนั้นก็ปลูกกันทุกบ้าน เช่น โหระพา กะเพรา บวบ สะระแหน่ ยี่หระ ข้า ตะเครี ถั่วฝักยาว พักทอง แตงกวา พริก มะเขือ ฯลฯ

เมื่อว่างจากการทำนา ก็จะมีกิจกรรมในเทศกาลบุญ กุศลต่าง ๆ หรือมีประเพณีพิธีกรรม มีการทำแป้ง บดแป้งด้วยหินบดแป้งทำขนมต่าง ๆ เช่นในช่วงเดือน 10 ก็จะเตรียมตั้งงา ข้าวคั่ว และแบะแซ(ส่วนมากจะใช้น้ำตาลคันคาลอดนคแทน) ทำกระยาสารทถวายพระ แจกจ่ายญาติพี่น้อง ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังมีขนมอื่น ๆ ที่ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เช่นต้มข้าวต้มแดง ข้าวเม่า ขนมหูช้าง บัวลอย(ดาววัดดาวถวาย) ขนมกล้วย ขนมสอดไส้ ขนมสายบัว-บุก และขนมที่มาจากภายนอกเมื่อมีการทำกฐินเช่น ขนมลอดช่อง สลิม ฯลฯ เป็นต้น

เมื่ออยู่ในบ้านเรือนในครัวจะต้องมีการทำ เสวียนหม้อ (ปัจจุบันไม่มีเหลืออยู่แล้ว) เป็นกรอบไม้ 4 เหลี่ยมภายในบรรจุดินไว้ เพื่อป้องกันพื้นบ้านเพราะบ้านไทยนิยมทำครัวบนเรือนด้านหลังและใช้ดาวงเป็นเตาที่ผลิตได้เองในหมู่บ้าน ไฟที่จุดใช้ก็จะมาจากหินเหล็กไฟที่เอาปูนมารองสะ เกิดไฟ ในช่วงเมื่อไม้ขีดไฟเริ่มเข้ามาจากการนำเข้ามาขายจากพ่อค้าเร่ทั้งทางบกและทางน้ำซึ่งเป็นคนจีนแทบทั้งหมด ชาวบ้านต่างก็หันมาใช้กันไม้ขีดไฟแทนหินเหล็กไฟกันแทบทุกครัวเรือน ในช่วง

สงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีการนำเตาถลุงเข้ามาแพร่หลายในหมู่บ้าน (ปัจจุบันเรียกว่าเตาเศรษฐกิจ)

ตลาดการค้าถั่วทองที่ดำเนินการโดยคนจีนนั้น จะประกอบการค้าขายของที่มาจากในเมืองหรือสินค้าที่ชุมชนไม่สามารถผลิตเองได้ ดังเช่น ถั่วขามจามกาไก่ ขามตีนข้าง ช้อน ถั่วย กะละมัง เกลือ น้ำปลา น้ำตาล พริก กระเทียม หมากพลู น้ำตาล กะปิ จ้าได้ ไม้จืดาพ เนื้อหมู เคียวมีด น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า (โดยเฉพาะเสื้อผ้า นั้นก่อให้เกิดการล่มสลายของหัตถกรรมทอผ้าพื้นบ้าน เสื้อคอกระเช้าเป็นที่นิยมในบ้านโคกมากเพราะราคาถูก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาวนาไทยภาคกลางเลิกการทอผ้าใช้เองประมาณ 70 - 80 ปีมาแล้ว (ทศวรรษที่ 2460) นอกจากนี้ก็ยังเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู รับจ้างสีมือข้าว รับของมาแลกข้าวเปลือก แลกแร่ บางรายก็ทำขนมขายดังเห็นมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งงานอื่น ๆ การประกอบกิจการการค้าในรูปแบบต่าง ๆ ของชาวจีนนี้ ที่สำนิยมของลาวครั้งบ้านโคกในสมัยก่อนดูว่าต่ำและไม่น่าทำนัก บางกลุ่มมารับซื้อข้าวไปเลี้ยงหมู ปลุกผัก ชาวจีนอีกกลุ่มเป็นพวกที่มารับซื้อข้าว โดยจะไปรับซื้อข้าวเปลือกหรือแลกข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตามบ้านโดยใช้เรือส่งลงมาจากทางคลองหนองตาสาม ใช้เรือเล็กเรียกว่าเรือสำล่า (ชะล่า) เลาะมาตามทีนาของแต่ละบ้าน ในช่วงฤดูน้ำหลาก

จากสภาพปรากฏการณ์ของสังคมทางเศรษฐกิจการผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโคกจึงพอสรุปเรื่องราวการค้าพืชเศรษฐกิจอันได้แก่ข้าวได้ว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากการทำกิน และเอาส่วนเหลือขาย กลายมาเป็นการผลิตเพื่อขาย เมื่อปลายทศวรรษที่ 2480 นี้เองโดยตลาดการค้าข้าวมีอยู่ 2 แห่งคือ ดันตุกกาลเก็บเกี่ยวจะมีเรือจีนมารับซื้อจากทางนครปฐมและกรุงเทพฯ ส่วนช่วงปลายฤดูกาลเก็บเกี่ยวเมื่อน้ำแห้งก็จะอาศัยทางเกวียนมาลี้ที่โรงสีไฟที่ตลาดบ้านท่าพระยาจักร (ถั่วทอง) หรือโรงสีใกล้เคียงหมู่บ้าน แรกทีก็คงจะนำข้าวเปลือกมาสีแลกเปลี่ยนเป็นข้าวสาร และเปลี่ยนมาขายข้าวเป็นเงินในที่สุด หลังจากนั้น เมื่อระบบการค้าขยายตัวขึ้น ประกอบกับมีการรับส่งข้าวจากตลาดถั่วทองออกไปขายภายนอกได้เร็วขึ้นโดยอาศัยเส้นทางถนนมาลัยแมนไปสู่นครปฐมและสุพรรณบุรี ชาวบ้านโคกจึงหันมาขายข้าว ที่ตลาดถั่วทองเป็นหลัก และคนในชุมชนก็เริ่มที่จะ เปลี่ยนการซื้อขายของจากตลาดบางลิมา เป็นตลาดถั่วทองที่อยู่ใกล้กว่ามากขึ้น

การติดต่อกับชุมชนภายนอกและการแลกเปลี่ยน

ลักษณะของความสัมพันธ์และการติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านห่างไกลในสมัยก่อนนั้นอาจจะจัดได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโศกและชุมชนใกล้เคียงในท้องถิ่นเดียวกัน ได้แก่ ชุมชนลาวครึ่งบ้านท่าม้า บ้านหนองตาสาม ชุมชนเหล่านี้อยู่ไม่ห่างจากบ้านโศกมากนัก ทั้งยังเป็นชุมชนบ้านพี่เมืองน้องที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจีน เครือญาติกันอย่างเหนียวแน่น ผู้คนระหว่างชุมชนมักจะพบปะกันเป็นประจำ ในช่วงงานเทศกาลที่วัดหนองตาสาม จากประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอันเดียวกันนี้ การเดินทางระหว่างชุมชนลาวครึ่งนั้นดูจะเป็นเส้นทางที่สำคัญก่อนการเดินทางไปชุมชนอื่น ๆ การแลกเปลี่ยนสินค้านั้นก็กระทำในลักษณะของญาติพี่น้องเป็นสำคัญ บ้านหนองตาสามนั้นเป็นบ้านเก่าแก่กว่า และเป็นชุมชนใหญ่มาก่อนบ้านท่าม้าและบ้านโศก จึงเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เครื่องเหล็กและผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ ดูจะเป็นศูนย์กลางของบ้านลาวครึ่งด้วยกัน

2. ความสัมพันธ์ในพื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านที่มีการผลิตข้าวเช่นเดียวกัน ชาวบ้านในหมู่บ้านอื่น ๆ จะเป็นพวก "คนไทย" ในสายตาของชาวบ้านโศก การปลูกข้าวในพื้นที่ลุ่มนั้นทำให้บ้านโศกมีลักษณะความสัมพันธ์กับกลุ่มบ้านอื่น ๆ ที่เป็นสังคมชาวไรนาเช่นเดียวกัน ชุมชนต่าง ๆ นั้นเช่น บ้านท่าพระยาจักรที่เป็นหมู่บ้านในเขตตัวเมืองอุทองเก่า เป็นที่ตั้งของท่าเรือเพื่อใช้เดินทางล่องไปตามที่ต่าง ๆ บ้านยี่แสบ บ้านหนองสาวโศก บ้านนาลาว บ้านตาลเรียง บ้านกระจัน บ้านตาลตะกุ่ม บ้านคอนตาล บ้านปึงทลาย บ้านจรเข้สามพัน เป็นต้น ความสัมพันธ์ของบ้านโศกและบ้านต่าง ๆ เหล่านี้เป็นลักษณะของการติดต่อเพื่อการค้าและการแลกเปลี่ยนสิ่งของและผลผลิตระหว่างกัน ความแตกต่างในพื้นที่และสภาพทรัพยากรนั้นดูจะไม่ใช่ว่าปัจจัยที่สำคัญมากนัก แต่ความแตกต่างในเรื่องของชาติพันธุ์และประเพณีแบบแผนทางสังคมของบ้านโศก ทำให้ชาวบ้านโศกมีค่านิยมและทัศนคติที่แตกต่างไปจากคนไทย ลักษณะความแตกต่างนี้ จึงทำให้ชาวบ้านโศกมีการผลิตและไม่ผลิตสินค้าบางอย่าง เช่น การเลี้ยงหมูและการทำเครื่องมือเครื่องใช้จากเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

นอกจากนี้ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านที่ห่างไกลออกไปจนถึงตลาดบางลี่ที่เป็นตลาดค้าข้าวนั้น มีลักษณะที่เป็นอิสระ การค้าระหว่างชุมชนเกิดขึ้นหลังจากอิทธิพลของการปกครองและเศรษฐกิจการค้าแบบเมืองแพร่เข้าสู่ชุมชน ในช่วงฤดูน้ำจะมีพ่อค้าชาวจีนและมอญนำสินค้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มาขายตามหมู่บ้าน ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาตามรูปแบบการใช้แบบต่าง ๆ ทั้งหม้อดิน กระทะดิน หวดนึ่งข้าว เต้าขมมครก เต้าเชิงกราน และถ้วยโถ้อชาม รวมทั้งเกลือ

จากทะเลและไต้ปลาที่เป็นสินค้าหลักของพ่อค้าเรือมอญ สำหรับพ่อค้าชาวจีนนั้น ต่างก็พยายามมาหาซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านเพื่อนำกลับไปขายในหัวเมืองต่าง ๆ รวมทั้งกลับไปขายที่กรุงเทพมหานครซึ่งที่เศรษฐกิจข้าวเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ชาวจีนเหล่านี้เมื่อนำเรือบรรทุกข้าวเปลือกมาจอดตามท่าหน้า เหล่าพ่อค้าชาวจีนต่างก็จะเดินทางไปซื้อผลผลิตตามหมู่บ้านต่าง ๆ พ่อค้าชาวจีนหลาย ๆ คนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ต่างก็ให้ชาวบ้านที่นับถือหรือเคยค้าขายกันมาเป็นคนกลางติดต่อซื้อขายให้ ในราว 60 ปีที่ผ่านมา ข้าวตกอยู่ในราคา 40 บาทบางปีก็ราคาตกลงมาเหลือเกวียนละ 20 บาท หรือน้อยกว่านั้น เมื่อพ่อค้าชาวจีนตกลงซื้อข้าวกันกับชาวบ้านเป็นที่เรียบร้อย ก็มักจะจ้างชาวบ้านช่วยหอบข้าวเปลือกไปส่งที่เรือของตน บางรายก็จะนำสินค้าทันสมัย พวกเครื่องประดับและเครื่องใช้เช่นสร้อยทอง สร้อยข้อมือ ต่างหู เข็มขัดนาค จับปิ้ง พริกเทศ ชันลงหิน โดก พาน และถาดสัมฤทธิ์มาจากหนายในหมู่บ้าน ในช่วงเวลานั้นทองคำมีมูลค่าบาทละ 15 บาท (สัมภาษณางมาแจ้ง) ชาวจีนหลาย ๆ รายตั้งเพิงริมน้ำริเวทท่าพระยาจักรเพื่อค้าขายของเบ็ดเตล็ด เช่น หอม กระเทียม กะปิ น้ำมัน น้ำตาล สบู่ ยาสูบ ปูน ฝิ่นฝักปาก น้ำมัน แป้งรำ กะแจะ จันทน์ ดินสอพอง ถ้วยชาม และเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าที่หาได้จากป่า เช่น น้ำมัน หน่อไม้ ถ่าน และไม้เนื้อแข็งบรรทุกกลับมายังนครปฐมหรือกรุงเทพมหานครในช่วงน้ำลด โดยเพิงการค้านี้จะมีระยะเวลาการค้าขายอยู่ในช่วงหน้าน้ำเท่านั้น เมื่อถึงช่วงน้ำงวดลดลงก็จะบรรทุกสินค้ากลับไป

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโคกและชุมชนรายรอบนอกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป บ้านท่าพระยาจักรที่เริ่มตั้งเพิงพักเพื่อการค้าในช่วงหน้าน้ำของชาวจีนนั้น กลายมาเป็นแหล่งค้าขายหรือตลาดการค้าที่ถาวร มีการตั้งหลักแหล่งของชาวจีนจากกรุงเทพมหานครหลังปี 2475 การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับชุมชนต่าง ๆ ในเรื่องการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้นก็ลดลง โดยเฉพาะการค้าขายที่ตลาดบางลี่ ชาวบ้านโคกเริ่มนิยมที่จะติดต่อค้าขายกับชาวจีนที่บ้านพระยาจักรแทน การเข้ามาของชาวจีนในครั้งนั้น ได้พบว่าการเพาะปลูกพืชผักนานาชนิด ตามแหล่งที่อยู่ริมคลองหนองตาสามและคลองจรเข้สามพัน บ้างก็เข้าจับจองบุกเบิกพื้นที่เขตชายเขาเพื่อการปลูกยาสูบเพื่อผลิตเป็นยาเส้นออกจำหน่าย หลาย ๆ รายดำเนินกิจการในการรับซื้อพืชไร่ เช่นข้าวโพด และฝ้ายจากบ้านโคก จึงนับได้ว่า เศรษฐกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนของบ้านโคกเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในสังคมชาวนาอื่น ๆ ลดลง ความสัมพันธ์กับตลาดการค้าท่าพระยาจักรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเดินทางจากบ้านโคกมาที่ท่าพระยาจักรนั้นก็ใช้เวลาเพียง 2 -

3 ขั้วรังโดยทางเกวียนเท่านั้น

ในช่วงเวลาของการกลายมาเป็นการค้าขายในระบบตลาดของบ้านท่าพระยาจักรหรือตลาดอุทองในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าจะเป็นการค้าขายในรูปของการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแต่กระนั้นการแลกเปลี่ยนโดยตรงระหว่างหมู่บ้านในสินค้าที่ตนผลิตได้ก็ยังคงปรากฏอยู่ ชาวลาวครึ่งบ้านโคกจะตัดไม้ไผ่และไม้พินบรรทุกเกวียนไปแลกเปลี่ยนน้ำตาลโตนดจากหมู่บ้านที่ทำน้ำตาลจากต้นตาลกัน เช่นบ้านกระจันทร์ บ้านตาลเรียง บ้านยี่แส และบ้านอื่น ๆ (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2527) ซึ่งก็ล้วนเป็นบ้านที่เคยใช้ระบบการแลกเปลี่ยนนี้มาตั้งแต่อดีตและเป็นชุมชนในสังคมชวา เช่นเดียวกัน ในปีที่ฝนแล้งชาวบ้านโคกจะหาบพริกแห้งไปแลกกล้วย ส้มหรือขนุนตามหมู่บ้านอื่น ๆ มาตรฐานในการซื้อขายและแลกเปลี่ยนนี้จะมีมาตรฐานกำหนดอย่างชัดเจน เช่น สัก (80 สักเท่ากับ 1 เกวียน) กะเพียก (4 กะเพียกเท่ากับ 1 ถัง) ทะนาน ตาชั่งถูกดัดแบบคานกระดกและลิตรของชาวจีนในตลาด (สัมภาษณ์นางนาง ปานจันทร์)

ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโคกกับชุมชนรายรอบนั้น ในช่วงเวลาของสงครามมหาเอเชียบูรพา ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาในเขตพื้นที่อุทองเพื่อเดินทางผ่านไปยังสะพานข้ามแม่น้ำแคว มาตรฐานจึงเป็นที่นิยมมากขึ้น แต่กระนั้นการแลกเปลี่ยนระหว่างผลผลิตกับผลผลิตเองก็ยังคงมีความยืดหยุ่นมากพอสมควร ดังตัวอย่างในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 แสดงการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าของบ้านโคกในอดีต

สินค้า/ผลผลิต	แลกเปลี่ยนกับ	สินค้า/ผลผลิต
ข้าวเปลือก 1 ถัง		เกลือ 1 - 2 ถัง
ข้าวเปลือก 1 ถัง		มะพร้าวห้าว 6 - 7 ลูก
ข้าวเปลือก 1 ถัง		หมากแก่ 100 ลูก
รำข้าว 1 กระเพียก		ผักกาดขาว 1 ก้า
ข้าวสาร ครึ่งลิตร		ผักชี 2 - 3 กรัม
พินไม้รวก 1 เกวียน (จุ 50 ถังข้าวเปลือก)		น้ำตาลโตนด 1 ๖กระเทียม

การแลกเปลี่ยนและการค้าขายดำเนินผ่านไปเป็นเวลานานหลาย ๆ ปี ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโศกและบ้านต่าง ๆ ย่อมมีต่อกันมากขึ้นตรงเท่าที่การค้าขายแลกเปลี่ยนยังดำเนินอยู่ บ้านโศกจึงพอจะสามารถที่จะได้รับรู้ข่าวสารบ้านเมืองและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีในระดับหนึ่ง จากพ่อค้าชาวจีนหรือชาวไทยที่เข้ามาค้าขายในชุมชน พ่อค้ากลายเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความคุ้นเคยและเชื่อถือกันมากขึ้น ชาวบ้านโศกจะปล่อยให้พ่อค้าดำเนินการซึ่งตวงผลผลิตของตนในยุ้งฉางเมื่อมารับซื้อเอง และเป็นกันเองอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบ้านโศกกับชุมชนอื่น ๆ จึงลดขนาดลงมาที่กลุ่มพ่อค้าในตลาดที่ดูจะมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งบ้านโศกและการเปลี่ยนแปลงพืชเศรษฐกิจของชาวบ้านโศกเป็นอย่างมาก ความสัมพันธ์ยิ่งเพิ่มขึ้นหลังจากการยกบ้านท่าพระยาจักรกลายมาเป็นอำเภออุทุมทองและสุขาภิบาลอุทุมทอง ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านต่อบ้านกลายมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับตลาดไป ซึ่งต่างฝ่ายก็จะไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ๆ

3. ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองหรือรัฐ

ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบ้านโศกได้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายชุมชนมาจากประเทศลาวโดยการใช้อำนาจรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ นั้น บ้านโศกและบ้านลาวครั้งชุมชนอื่น ๆ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือมีความสัมพันธ์ในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือการเกณฑ์แรงงานในคราวที่กรมพระยาตรางราชานุภาพเสด็จไปทอดพระเนตรเมืองอุทุมทองโบราณ ครั้งต่อมาก็คราวที่สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปสักการะเจดีย์ยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์ ชาวบ้านโศกก็ปรากฏอยู่กับรัฐในฐานะพลเมืองของประเทศเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงในช่วงการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองท้องถิ่น 2454 เกิดการจดทะเบียนสำมะโนครัว การส่งส่วย การเสียภาษีนาฟางลอย(สารวย)และภาษีอื่น ๆ พระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารในปี 2448 พระราชบัญญัตินามสกุล และอื่น ๆ อีกหลายครั้ง ความสัมพันธ์ในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ของบ้านโศกกับรัฐนี้ ดูจะไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์มากมายนัก เนื่องจากในสังคมลาวครั้งนั้นไม่นิยมที่จะติดต่อกับทางราชการ กลับรักในความเป็นอิสระในการปกครองดูแลตนเองมากกว่าการพึ่งคำสั่งของรัฐบาล ทำให้การบังคับการเรี่ยนาถบบังคับบ้านโศกไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านโศกไม่นิยมติดต่อข้าราชการ แต่กระนั้นชาวลาครั้งก็มิได้แสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อหน่วยงานของรัฐแต่อย่างใด ระบบการผลิตของบ้านโศกในอดีตจนถึงราวทศวรรษที่ 2500 ดังที่กล่าวมานั้นมีลักษณะที่ชาวบ้านจะทำการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเป็นลักษณะแบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ มี

การติดต่อกับโลกภายนอก การค้าขายและการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ในชุมชน โดยในการแลกเปลี่ยนนั้น ชาวบ้านโคกจะใช้ผลผลิตส่วนเกินจากการบริโภคเป็นสินค้าออกที่สำคัญ รวมทั้งการหาของป่าชนิดต่าง ๆ จึงพอที่จะสรุปความสัมพันธ์ด้านการผลิตแบบเดิมได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

ปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของสังคมบ้านโคกในอดีตนั้น มีปัจจัยที่สำคัญคือ ดิน แรงงานคนและสัตว์ และเทคโนโลยีระดับท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ก. ที่ดิน

การใช้พื้นที่ดินในการผลิตเพื่อการตอบสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนและชุมชนมีขนาดของที่ดินที่มีขนาดเล็ก สอดคล้องกับจำนวนแรงงานและสมาชิกของครัวเรือนหรืออาจจะใช้พื้นที่ดินมากกว่าปกติเล็กน้อย เพื่อเผื่อในการเพิ่มผลผลิตที่อาจจะสามารถจ้างแรงงานจากสมาชิกในกลุ่ม เครือญาติและเพื่อเผื่อการสูญเสียในระดับหนึ่ง ทุกครัวเรือนในบ้านโคกมีสิทธิ์ในการจับจองพื้นที่ดินในการทำการเพาะปลูกข้าวในแต่ละปีได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยยังไม่มี การครอบครองถาวรโดยครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่ง เพราะที่ดินมีลักษณะเป็นทรัพย์สินส่วนรวม ยกเว้นพื้นที่ดินบริเวณรอบ ๆ โคกบ้านหรือเกาะบ้านที่มีการปลูกสวนต้นไม้ ก็จะสามารถบอกลักษณะกรรมสิทธิ์ในการได้ ถึงแม้ว่ายังไม่มีกระดาษตราสารทางราชการในการเป็นเจ้าของที่ดินที่แน่นอนในอดีต ที่ดินในสมัยนั้นจึงยังมีอยู่อย่างมากมายและสามารถบุกเบิกจับจองได้แทบทุกครัวเรือน ไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนที่ดิน ดังเห็นได้จากการเข้ามาจับจองพื้นที่ดินเพื่อการเพาะปลูกผักของชาวจีนตามริมน้ำในเขตบ้านหนองตาสาม หรือการเข้าจับจองพื้นที่ในเขตบ้านดงเย็นในปัจจุบันเพื่อการทำไร่ยาสูบ

ข. แรงงาน

มีลักษณะของการใช้แรงงานคนในครัวเรือนเป็นหลักในการผลิต มีการช่วยเหลือแรงงานภายในชุมชนระหว่างครัวเรือนและ เครือญาติต่างหมู่บ้าน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนแรงงานในเชิงเศรษฐกิจ ในช่วงก่อนนั้นยังไม่มีจ้างแรงงานเป็นตัวเงิน แต่จะมีลักษณะของการแบ่งสรรผลผลิตที่ได้ให้เป็นการตอบแทนเบื้องต้น นอกจากนี้ แรงงานในครัวเรือนเป็นตัว

หลักที่สำคัญในการกำหนดขนาดการผลิตและกำหนดพื้นที่เพื่อการผลิตในแต่ละปี ครั้วเรือนที่มีขนาดเล็กก็จะสามารถผลิตในพื้นที่ที่ต่ำกว่าครั้วเรือนที่มีขนาดใหญ่มีแรงงานมากกว่า ในระบบเศรษฐกิจแบบเดิมนี้ครั้วเรือนจึงเป็นเจ้าของแรงงานที่เข้าของการผลิตโดยตรง นอกจากนี้แรงงานที่สำคัญในการกำหนดขนาดของการผลิตคือวัวและควาย ที่เป็นแรงงานที่ค้ำคูณอันดับต่อมาในกระบวนการผลิต

ค. ทุน

ทุนในความหมายในอดีตนั้นมิได้อยู่ในความหมายของการใช้เงินตราเพื่อการค้าง่าง เช่น ซื้อหรือขาย แต่กลับไปอยู่ในรูปของสิ่งของหรือปัจจัยเพื่อการผลิตที่ชาวบ้านในแต่ละครั้วเรือนมีอยู่ หรือมาจากในชุมชนโดยมิได้ใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เช่น ที่ดิน แรงงาน เครื่องมือเครื่องใช้ ความสามารถในการเพาะปลูก หางของป่า เมล็ดพันธุ์ในช่วงการผลิตที่เก็บไว้ค้างอยู่จนางเพื่อเป็นทุนในการผลิตครั้งต่อไป ครั้วเรือนจึงเป็นเจ้าของทุนที่มีอยู่ในครั้วเรือนเอง การตัดสินใจเพื่อการผลิตนั้นมาจากครั้วเรือนเป็นผู้กำหนด จึงสามารถมีอิสระในการกำหนดกระบวนการผลิตของตนเอง

ง. เทคโนโลยีในระดับท้องถิ่น

การใช้เทคโนโลยีในระดับท้องถิ่นนั้นจะสอดคล้องกับทุน การใช้ที่ดินและแรงงาน คือเป็นการใช้เทคโนโลยีในระดับพื้นฐานที่ท้องถิ่นสามารถดำเนินการเองได้ไม่ซับซ้อน เช่นความรู้ความสามารถในการผลิต การทำนา การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ที่ผู้คนแต่ละคนจะมีความสามารถในการเพาะปลูกแตกต่างกัน การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ ความรู้ในการทำตัดกรรม การหาของป่า ส่าสัตว์ เป็นความรู้ที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาโดยผ่านมาจากการเป็นสมาชิกในชุมชน ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการผลิต บุคคลในหมู่บ้านจะมีความรู้ความสามารถในการผลิตที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เครื่องมือเครื่องใช้หลาย ๆ อย่างที่ไม่สามารถผลิตขึ้นได้จากเทคโนโลยีในชุมชนก็จะสามารถซื้อหาและแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอกได้เท่าเทียมกัน

จะเห็นว่าในส่วนของปัจจัยการผลิตนี้ ชาวบ้านยุคในอดีตจะเป็นผู้ควบคุมและใช้ปัจจัยการผลิตที่ตนเองมีอยู่เองนั้นทั้งสิ้น ศักยภาพในการผลิตซ้ำกันตัวเองของชุมชนจึงมีสูง มีอิสระในการกำหนดและการตัดสินใจในกระบวนการผลิตของตนโดยไม่ขึ้นต่อเงื่อนไขหรือตัวกำหนดใด ๆ ภายนอก

จะเห็นว่ารูปแบบการผลิตพืชเศรษฐกิจในสังคมบ้านยุคในอดีตนั้น มีข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นผลผลิตที่สำคัญของชุมชน มีช่วงระยะเวลาการผลิตเพียง 1 ครั้งในรอบปีคือในราว 7-8 เดือนต่อวงจรการผลิตหนึ่งครั้ง ไม่มีการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เพื่อเศรษฐกิจการค้าและการแลกเปลี่ยน

ตั้งเช่นชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงที่มีการปลูกต้นตาลเพื่อการใช้น้ำตาลโตนด พืชอื่น ๆ ที่เพาะปลูกใน บ้านโคกจึงเป็นผลผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนอย่างแท้จริง

การกระจายผลผลิต(Distribution) ชาวบ้านโคกนั้นแบ่งการกระจายเพื่อการ ใช้งานได้ 4 ประเภทคือ

1. สารองไว้บริโภคในครัวเรือน การผลิตข้าวนี้มุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การผลิตเพื่อการบริโภคใน บิถีต่อไป รวมไปถึงผลผลิตอื่น ๆ เช่นไม้ผลและของป่า ส่วนการกระจายนี้อยู่ราว 90 % - 100 % ของจำนวนการผลิตทั้งหมด

2. สารองเพื่อใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ในบิถีต่อไป โดยมีการคัดเลือกพันธุ์ที่มีความแข็งแรงสม บรณ์ไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อการเตรียมการเพาะปลูกในช่วงเวลาต่อไป ซึ่งก็จะรวมข้าวแม่โพสพหัวอัน นาคที่เป็นข้าวศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้ในการทำพิธีกรรมแฉณาด้วย จำนวนการกระจายผลผลิตนี้จะนับรวมเพื่อ ข้าวที่จะเสียหายในระหว่างการเก็บ เช่น ความชื้นของอากาศทำให้ข้าวงอกต้น แมลง หรืออุบัติเหตุ อื่น ๆ จำนวนสารองนี้อยู่ในราว 10 % - 20 %

3. สารองไว้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ ในความสัมพันธ์ของชาวบ้านโคกนั้นผ่านกระบวนการพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการดังที่กล่าวไปแล้วนั้น คือการเป็น กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและการมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของชุมชน ชุมชนจะมีการช่วยเหลือ และพึ่งพากันในระดับต่าง ๆ ประเพณีทางสังคมที่ถูกจัดขึ้นในหมู่บ้านนั้นจะเป็นประเพณีที่ส่วนมาก แล้วจะเป็นประเพณีชีวิต และการทำมาหากิน และประเพณีอื่นในพระพุทธศาสนา ตลอดปี การ แลกเปลี่ยนแรงงานในทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากการแลกเปลี่ยนแรงงานแล้ว การนำผลผลิตบาง ส่วนมาร่วมช่วยงานประเพณี เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารให้กับแขกที่มาร่วมงาน และแบบ รูปอาหารมอบคืนกลับไปให้กับผู้ที่นำผลผลิตมาช่วยงานพิธีนั้น ๆ

4. นำเอาส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อใช้ในการจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ที่มี ความจำเป็นในครัวเรือนและการผลิต ที่ไม่สามารถจัดสร้างหรือหาได้เองในชุมชน นอกจากนี้ยัง นับรวมถึงส่วยสาอากร ภาษีที่จะต้องจ่ายให้กับรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ที่บ้านโคกต้องจ่ายในทุก ๆ ปีใน ช่วงหลังจากการเข้าปกครองท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์หน่วยงานของรัฐ

ชนชั้นทางสังคมจากลักษณะของการถือครองปัจจัยการผลิตและการกระจายผลผลิตนั้น ลาวครั้งบ้านโคกในอดีตมีสิทธิพื้นฐานในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะในเรื่องการผลิตพืชเศรษฐกิจ นั้นเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน โดยเฉพาะการใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างมากมายที่

สามารถจับจอง เพื่อการผลิตได้เท่าที่จำนวนแรงงานในครัวเรือนและเครื่องมือที่เป็นหน่วยบริโภคจะมีความสามารถดำเนินการผลิตได้ ในขณะที่ทุนและเทคโนโลยีในแต่ละบ้านนั้นแทบไม่ปรากฏความแตกต่างกันมากนัก เนื่องจากแต่ละบ้านต่างก็ผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษอย่างใกล้ชิด เคียงกันแบบเครือญาติ ความสามารถในภูมิปัญญาดังกล่าวพัฒนาอย่างช้า ๆ เหมาะสมกับสภาพชีวิตของชุมชน จึงมีลักษณะเป็นเทคโนโลยีพื้นถิ่นที่แต่ละบ้านใช้ในการผลิตและผลิตซ้ำอย่างที่เคยผ่านมาในอดีต

ปัจจัยที่อาจจจะนำมาเป็นตัวกำหนดความแตกต่างอันนำไปสู่ความแตกต่างระหว่างชนชั้นทางสังคมได้นั้นคือ ความสามารถและขนาดของการผลิต ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากก็จะต้องใช้พื้นที่ในการผลิตมากกว่าครัวเรือนที่เล็กกว่า ทั้งนี้ครัวเรือนใหญ่ก็จะต้องมีระดับการบริโภคในครัวเรือนที่มากกว่าอีกด้วย ดังนั้นหากเราใช้ขนาดและปริมาณการผลิตมาเป็นปัจจัยในการชี้ให้เห็นความแตกต่างทางสังคมของบ้านเรือนแล้ว ก็คงจะทำได้ยาก

หากว่าใช้ระบบการผลิตเป็นมุมมองแล้วจะเห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจของทุกครัวเรือนจะไม่มี ความแตกต่างกัน แรงงานที่ใช้ในการผลิตและปัจจัยการผลิตมิได้ถูกแยกออกจากกัน การแลกเปลี่ยนแรงงานยังเป็นระบบการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจบนฐานของความเป็นเครือญาติกันในชุมชน การจ้างงานยังไม่เกิดขึ้น จึงสรุปได้ว่า ในการปลูกพืชเศรษฐกิจในสังคมลาวครั้งบ้านเรือนในอดีตนั้น ยังไม่ปรากฏการแบ่งชนชั้นทางสังคม รูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบการผลิตแบบยังชีพนั้น ไม่มีปัจจัยและเงื่อนไขใดที่เอื้อให้เกิดความแตกต่างกันของบุคคลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะชนชั้นทางสังคมในบ้านเรือนจึงยังไม่เกิดขึ้น นอกจากชนชั้นในทางพิธีกรรมที่ดูเหมือนว่าก็ยังปราศจากความขัดแย้งหรือความแตกต่างใด ๆ ในการอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนเช่นกัน

2. เศรษฐกิจและการผลิต ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง หลังทศวรรษ 2500

ตั้งที่กล่าวมาแล้ว ที่แม้ว่าในสังคมลาวครั้งบ้านเรือนจะมีลักษณะที่ปิดตนเอง มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง แต่เนื่องจากชุมชนบ้านเรือนไม่ชุมชนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว (Isolation) แต่มีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านและชุมชนที่ห่างไกลออกไปในการค้าขายและการแลกเปลี่ยนสิ่งของและผลผลิตต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้ จำนวนประชากรของบ้านเรือนเริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชุมชนมีการขยายตัวมากกว่าเดิม รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ ย่อมส่ง

ผลกระทบต่อชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ กัน เศรษฐกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนเริ่มขยายวงกว้างกว่าเดิมที่เคยค้าขายหรือแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนไม่กี่ชุมชน หรืออาจจะออกมาถึงตลาดบางลี้ที่เป็นตลาดค้าข้าวที่สำคัญขณะนั้น การค้าระหว่างชุมชนเกิดขึ้นหลังจากอิทธิพลของการปกครองและเศรษฐกิจการค้าแบบเมืองแพร่เข้าสู่ชุมชน การพบปะกับพ่อค้าชาวจีนและชาวมอญในช่วงฤดูน้ำหลาก ความต้องการข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาตามรูปแบบการใช้แบบต่าง ๆ ทั้งไห ร่อง หม้อดิน กระจาดดิน หวดนึ่งข้าว เต้าขมครก เต้าเจิงกราน และถ้วยโถโอชาม รวมทั้งเกลือจากทะเลและไตปลาที่เป็นสินค้าหลักของพ่อค้าเรือมอญ นั้น กลายมาเป็นการค้าข้าวจากการที่พ่อค้าที่เป็นคู่ค้าต่างก็จะพยายามมาหาซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านเพื่อนำกลับไปขายในหัวเมืองต่าง ๆ รวมทั้งกลับไปขายที่กรุงเทพมหานคร ที่เศรษฐกิจข้าวเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ชาวจีนเหล่านี้เมื่อนำเรือบรรทุกข้าวเปลือกมาจอดตามท่าน้ำ เหล่าพ่อค้าชาวจีนต่างก็จะเดินทางไปซื้อผลผลิตตามหมู่บ้านต่าง ๆ พ่อค้าชาวจีนหลาย ๆ คนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ต่างก็ให้ชาวบ้านที่นับถือหรือเคยค้าขายกันมาเป็นคนกลางติดต่อซื้อขายให้ เมื่อพ่อค้าชาวจีนตกลงซื้อข้าวกันกับชาวบ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็มีมักจะจ้างชาวบ้านช่วยหามข้าวเปลือกไปส่งที่เรือของตน บางรายก็จะนำสินค้าทันสมัย พวกเครื่องประดับและเครื่องใช้เช่นสร้อยทอง สร้อยข้อมือ ต่างหู เข็มขัดนาค จัปบั้ง พริกเทศ จันลงหิน โดกพาน และถาดลัมฤทธิ์มาจากหน้าบ้านหมู่บ้าน ชาวจีนหลาย ๆ รายตั้งเฟิงริมน้ำบริเวณท่าพระยาจักรเพื่อค้าขายของเบ็ดเตล็ด เช่น หอม กระเทียม กะปิ น้ำปลา น้ำตาล สบู่ ยาสูบ ปูน จี้ผึ้งสีปาก น้ำมัน แป้งรำ กะแฉะจันทร์ ดินสอพอง ถ้วยชาม และเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าที่หาได้จากป่า เช่นน้ำผึ้ง หน่อไม้ ถ่าน และไม้เนื้อแข็งบรรทุกกลับมาขายนครปฐมหรือกรุงเทพมหานคร ช่วงน้ำลด โดยเฟิงการค้านี้จะมีระยะเวลาการค้าขายอยู่ช่วงหน้าน้ำเท่านั้น เมื่อถึงช่วงน้ำงวดลดลงก็จะบรรทุกสินค้ากลับไป

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโคกและชุมชนรายรอบนอกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป บ้านท่าพระยาจักรที่เป็นที่ตั้งเพิกพักเพื่อการค้าในช่วงหน้าน้ำของชาวจีนนั้น กลายมาเป็นแหล่งค้าขายหรือตลาดการค้าที่ถาวร มีการตั้งหลักแหล่งของชาวจีนจากกรุงเทพมหานคร หลังปี 2475 การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับชุมชนต่าง ๆ ในเรื่องการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้นก็ลดลง โดยเฉพาะการค้าขายที่ตลาดบางลี้ ชาวบ้านโคกเริ่มนิยมที่จะติดต่อค้าขายกับชาวจีนที่บ้านพระยาจักรแทน การเข้ามาของชาวจีนในครั้งนั้น ได้นำพาการเพาะปลูกพืชผักนานาชนิด ตามแหล่งที่อยู่ริมคลองหนองตาสามและคลองจรเข้สามพัน บ้างก็เข้าจับจองบุกเบิกพื้นที่เขตชายเขาเพื่อ

การปลูกยาสูบเพื่อผลิตเป็นยาเส้นออกจำหน่าย หลาย ๆ รายดำเนินกิจการในการรับซื้อพืชไร่ เช่นข้าวโพด และฝ้ายจากบ้านโรค จึงนับได้ว่า เศรษฐกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนของบ้านโรคเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในสังคมชาววนาอื่น ๆ ลดลง ความสัมพันธ์กับตลาดการค้าท่าพระยาจักร์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเดินทางจากบ้านโรคมาที่ท่าพระยาจักร์นั้นก็ใช้เวลาเพียง 2 - 3 ชั่วโมงโดยทางเกวียนเท่านั้น

ในช่วงเวลาของการกลายมาเป็นการค้าขายในระบบตลาดของบ้านท่าพระยาจักร์หรือตลาดคูทองในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าจะเป็นการค้าขายในรูปแบบของการชำระเงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแต่กระนั้นการแลกเปลี่ยนโดยตรงระหว่างหมู่บ้านในสินค้าที่ตนผลิตได้ก็ยังคงปรากฏอยู่ ชาวลาวครั้งบ้านโรคจะตัดไม้ไผ่และไม้พินมรรทุกเกวียนไปแลกเปลี่ยนน้ำตาลของตนจากหมู่บ้านที่ทำน้ำตาลจากต้นตาลกัน เช่นบ้านกระจันทร์ บ้านตาลเรียง บ้านยี่แสบ และบ้านอื่น ๆ (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2527) ซึ่งก็ล้วนเป็นบ้านที่เคยใช้ระบบการแลกเปลี่ยนนี้มาตั้งแต่อดีตและเป็นชุมชนในสังคมชาววนา เช่นเดียวกัน ในปีที่ฝนแล้งชาวบ้านโรคจะหาบพริกแห้งไปแลกกล้วย ส้มหรือขนุนตามหมู่บ้านอื่น ๆ

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านท่าพระยาจักร์ที่กลายมาเป็นตลาดการค้าขึ้นนี้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวลาวครั้งบ้านโรคเป็นอย่างมาก ชาวบ้านต่างพยายามเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น และเริ่มที่จะเพาะปลูกผัก เช่นเดียวกับผักที่ชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งใกล้เคียงชุมชนเพาะปลูกอยู่

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านโรคนั้นดำเนินไปอย่างช้า ๆ การรับแบบแผนการปฏิบัติจากภายนอกชุมชนนั้นไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนักกับชุมชนบ้านโรค นอกจากในบางช่วงที่เกิดการปฏิรูปทางวัฒนธรรมในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ออกกฤษฎะระเบียบว่าด้วยการแต่งกายของชาวไทย และกิจวัตรประจำวันของคนไทย หลังจากมีการสั่งการลงมาแล้ว กำนันผู้ใหญ่บ้านต่างก็ออกไปบ่าวประกาศในชาวบ้านโรคปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัด ผลก็คือชาวบ้านโรคต้องเลิกกินหมากในที่สาธารณะ โคนต้นหมากต้นพูลตามบริเวณบ้าน นุ่งผ้าขึ้นแทนการโจงกระเบน สวมเสื้อแทนการใช้ผ้าแถบคาดอก บรรดาผู้ชายชาวลาวครั้งก็ต้องหันไปใส่กางเกงสากลแทนกางเกงจีน(กางเกงกาตาแปะ)แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช่วงระหว่างปี 2475 - ทศวรรษที่ 2500 ไม่ค่อยจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจและสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งบ้านโรคเท่าใดนัก

ในช่วงปี 2500 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศที่สำคัญคือการเริ่มมีการใช้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรก มีการตัดถนนมาลัยแมนมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม ผ่านบ้านท่าพระยาจักร์ที่กลายมาเป็นเขตสุขาภิบาลอยู่ทองไปแล้ว บ้านโคกเองก็เริ่มขยายตัวเพิ่มครัวเรือนมากขึ้น บ้านเรือนเพิ่มขึ้นมากมาย พื้นที่เพาะปลูกรอบ ๆ หมู่บ้านถูกถางถางหักร้างจนหมดสิ้นในช่วงปี 2507 - 2510 มีการก่อสร้างคลองชลประทานแบบขุด มีผนังคลองเป็นดินอยู่ ชาวบ้านโคกจึงเริ่มเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกข้าวมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตลาดอยู่ทองที่เจริญเติบโตกลายเป็นเมืองในระยะเวลายาวไม่กี่ปี ผลจากการมีคลองชลประทานนี้ ชาวบ้านโคกสามารถทำการผลิตได้ถึงปีละ 2 ครั้งหรือ 3 ครั้ง เมื่อปัจจัยการผลิตเริ่มสมบูรณ์มากขึ้นนี้ ชาวบ้านโคกเริ่มที่จะเลียนแบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น ๆ จากคนจีนและชุมชนใกล้เคียงเพื่อนำออกขายสู่ตลาด เกิดการปลูกสวนมะพร้าวกันแทบทั้งเกาะบ้านในช่วงแรก ๆ นอกจากนี้ชาวบ้านโคกยังขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจไปทางทิศตะวันตก ซึ่งสภาพแห้งแล้งและไม่ได้รับน้ำจากคลองชลประทานจึงปลูกพืชไร่เสียเป็นส่วนใหญ่ พืชไร่ที่ปลูกนั้นจะเป็นข้าวโพด ข้าวฟ่างและเบญจมาศเป็นสำคัญ บ้านเรือนหลังแรกจึงเกิดขึ้นเช่นเดียวกับการขยายตัวของบ้านหนองตาสามมาที่บ้านโคก ขยายตัวเป็นหมู่บ้านทางทิศตะวันตกเรียกว่า บ้านดงเย็น ในปัจจุบัน

เศรษฐกิจและการผลิตของชาวบ้านโคกได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อชุมชนในตลาดอยู่ทองได้เริ่มเป็นเมืองมากขึ้น (URBANIZATION) โครงสร้างทางกายภาพพื้นฐานทั้งทางคมนาคม ไฟฟ้า สาธารณูปโภค อยู่ทองจึงกลายเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ ชาวลาวครั้งบ้านโคกก็พยายามปลูกพืชเศรษฐกิจนานาชนิดเพื่อการค้าขายกับตลาดอยู่ทองเป็นสำคัญ

การเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกนี้ย่อมหมายถึงการเพิ่มขึ้นของปัจจัยการผลิตในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น ชาวบ้านโคกเข้าสู่ระบบตลาดอย่างสมบูรณ์ พื้นที่ต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านถูกใช้ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกผัก ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าว จากที่เคยปลูกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองก็จะหันมาปลูก พันธุ์ข้าวส่งเสริมของกรมการข้าวที่ให้ผลผลิตมากกว่า ประมาณ 60 - 70 ถึงต่อไร่ ส่วนข้าวพันธุ์พื้นเมืองนั้นก็ปลูกไว้สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน

ในช่วงทศวรรษที่ 2510 นี้เอง มีชาวจีนและพ่อค้าท้องถิ่นในตลาดอยู่ทองเป็นนายหน้านำเครื่องสีผัดจากห้างเลียงเฮง พระนคร ประตุผี ที่เป็นที่รู้จักของชาวภาคกลางเป็นอย่างดีเข้ามาขายเป็นครั้งแรกในบ้านโคก การรับเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตของชาวนาเริ่มเปลี่ยนไป ก่อนหน้านี้ชาวบ้านก็เคยพบเห็นเครื่องมือชนิดนี้มาบ้างแล้ว แต่ในชุมชนยังไม่มีใช้ เมื่อมีการมาสาธิตและการทดลองใช้ของบางบ้าน ก็เริ่มเห็นประโยชน์ในการช่วยผ่อนแรงและประหยัดเวลาในการผัด

ข้าวเป็นอย่างมาก เครื่องสีฟัดแบบมือหมุนจึงกลายมาเป็นที่แพร่หลายในบ้านโศก บ้านใดที่ไม่มีเครื่องสีฟัดก็จะมาขอเช่า โดยจ่ายเป็นข้าว 1 - 2 ถังเป็นค่าตอบแทน ในช่วงแรก ๆ นั้นก็จะมี การเอาแรงช่วยฟัดข้าว สงพางและเกลี่ยข้าว ยังมีการร้องรำทำเพลงโดยบางคนก็จะร้องส่งเสียงเข้าไปในใบพัดหมุนของสีฟัดในขณะที่หมุนอยู่ เกิดเป็นเสียงลมแปลก ๆ เป็นจังหวะ ๆ ไป

ในช่วงแรกนี้ เกิดโรงสีขึ้นที่ตลาดคู่งทอง โรงสีเหล่านี้มีบทบาทอย่างเต็มที่ต่อการค้าขายข้าว ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น โรงสีจะมารับข้าวเปลือกจากชาวบ้าน และนำข้าวสารมา แลกโดยคิดค่าตอบแทนเป็นปลายข้าว แกลบ รำ เพื่อนำไปใช้ในการเลี้ยงหมู เลี้ยงสัตว์อื่น ๆ บทบาทของโรงสีมีมากขึ้นด้วยความสะดวกในการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ไม่ต้องผ่านกระบวนการแบบเก่าที่ต้องสีมือ ซ้อมข้าว ชัดขาวด้วยแรงงานจำนวนมาก ความนิยมในเครื่องมือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสีมือ ครกกระเดื่อง ครกกล่าทุก ก็หมดลง ในที่สุดชาวจีนก็กลายมาเป็นคนกลางในระบบตลาด โดยจะรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านทุกชนิด ด้วยการซื้อเป็นเงินแทนการแลกเปลี่ยน ไปค้ากับตลาดข้าวภายนอก ชาวลาวครั้งบ้านโศกเริ่มที่จะมีการกู้ยืมเงินจากพ่อค้าชาวจีนเพิ่มเป็นทุนในการผลิต (สัมภาษณ์นายเหมือน แก้วสระแสน) โดยใช้ที่ดินที่มีอยู่หลาย ๆ ไร่จำนวนเอาไว้ บางรายออกมาทำการค้าเลียนแบบชาวจีน โดยเริ่มละทิ้งค่านิยมที่ว่า "งานค้าขายเป็นงานต่ำที่ทาเฉพาะชาวจีนเท่านั้น" ตลาดคู่งทองจึงกลายมาเป็นศูนย์การค้าที่สำคัญของหมู่บ้านในเขตคู่งทองและใกล้เคียง

ความสะดวกในด้านการคมนาคม ความรู้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากในเมือง ตลอดจนโอกาสในการติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผ่านสื่อสารมวลชนชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีส่วนที่ทาให้ชาวบ้านโศกเกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตพืชเศรษฐกิจ โดยผลิตมากขึ้นและจำนวนมากขึ้นเพื่อการค้าขายเป็นหลัก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ได้ช่วยยุติการอพยพออกจากพื้นที่ไปสู่อำเภอบรรพตพิสัยจังหวัด นครสวรรค์ คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร จากสาเหตุที่ว่า เมื่อก่อนมีระบบชลประทานเข้ามานั้น เกิดภาวะฝนแล้งและทานาไม่ได้ติดต่อกันนานหลายปีในบ้านโศก ชาวบ้านจำนวนมากอพยพออกจากหมู่บ้านไป แต่เมื่อมีระบบชลประทานเข้ามาแล้ว การอพยพก็ยุติลง หลาย ๆ ครัวเรือนต่างย้ายกลับมาอีกครั้ง เมื่อพื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านสามารถรับน้ำจากคลองชลประทานได้แล้ว ชาวบ้านโศกจึงลดการเพาะปลูกพืชไร่และผลไม้เช่นข้าวโพด ข้าวฟ่าง ละหุ่ง น้อยหน่า ขนุนและมะม่วงที่เคยปลูกในพื้นที่เชิงเขาทางทิศตะวันตก และหันมาปรับขยายพื้นที่การเพาะปลูก ที่นาหลายต่อหลายแห่งรอบหมู่บ้านถูกปรับแต่งเพื่อยกร่องสวนเพื่อการเพาะปลูกผักควบคู่ไปกับการเพาะปลูกข้าว

ชาวจีนในบ้านท่าพระที่เข้ามาทำการเพาะปลูกผักและเลี้ยงหมู เพื่อการค้า โดยจะนำผลผลิตที่ได้มาเร่ขายในชุมชนบ้านโคก ประสบการณ์ในการค้าขายเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เมื่อบ้านท่าพระกลายเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ พ่อค้าเร่เหล่านั้นจึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตลาดแทน การเร่ขายเช่นเดิม ลาวครั้งที่มีความคุ้นเคยกับพ่อค้าเหล่านั้นมาก่อนก็ได้ลอกเลียนแบบอย่างการเพาะปลูกผักและกลายมาเป็นผู้ผลิตพืชผักนานาชนิดแทนชาวจีนไป พืชผักจึงได้กลายมาเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านโคก ผักที่ปลูกนั้นมีทั้งชนิดกินใบ เช่นผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ผักชี และผักกินหัว อาทิ หัวหอม หัวกระเทียม เป็นต้น (รายละเอียดจะกล่าวในบทต่อไป)

เทคโนโลยีการผลิตในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บทบาทของรถไถเดินตามหรือควายเหล็กได้เข้ามาทำหน้าที่แทนแรงงานจากควายและวัวที่ทำงานได้ช้าและได้ปริมาณงานน้อย แต่ในบางครัวเรือนในปัจจุบันยังคงเลี้ยงควายไว้ แต่มิได้ให้ทานา แต่เป็นการเลี้ยงเพราะสงสารเลี้ยงเอาบุญและสำนึกในบุญคุณของสัตว์คู่ทุกข์คู่ยากมาในอดีต รายได้ที่ไม่มีรถไถเดินตามก็จะว่าจ้างเพื่อนบ้านให้มาไถในอัตราค่าจ้างไร่ละ 140 - 150 บาท

ควายเหล็กเริ่มได้รับความนิยมอย่างมากในบ้านโคกเพราะสะดวก รวดเร็ว ทันใจทุนแรง ประหยัดเวลาและสามารถทำงานได้หลายต่อหลายอย่าง การใช้เครื่องยนต์ เครื่องจักรการเกษตรในบ้านโคกนั้นดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนราวปี 2510 เมื่อเส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้น ประกอบกับการค้าข้าวในรูปตัวเงิน เกิดการขยายที่ทำการไปทั่วบริเวณเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวให้ได้มากที่สุด นายบุญธรรม แก้วสระแสน (สัมภาษณ์นายบุญธรรม แก้วสระแสน) ได้ซื้อรถไถคันแรกเข้าสู่บ้านโคกจากตัวแทนจำหน่ายในจังหวัดสุพรรณบุรี ในก่อนหน้านั้น รถไถเดินตามขนาดใหญ่เริ่มเป็นที่แพร่หลายในภาคกลางมาตั้งแต่ปี 2490 เป็นต้นมา แต่กว่าจะเข้ามาสู่บ้านโคกเป็นครั้งแรกนั้นก็กินเวลาไปถึงปี 2510 เป็นเครื่องยนต์ใช้น้ำมันดีเซล เพื่อนบ้านในชุมชนต่างให้ความสนใจใคร่ถามถึงประสิทธิภาพการใช้งานเครื่องจักรการเกษตรนี้ว่าง่ายดายเพียงใด กระนั้นก็ยังไม่มีใครกล้าซื้อรถไถมาใช้งานทันที จนกระทั่งเวลาผ่านไปราว 2 ปี ชุมชนคนไทยโดยรอบได้นำเข้าใบใช้กันอย่างกว้างขวาง ชาวบ้านเริ่มนิยมซื้อเข้ามาจากการที่ได้ไปเห็นการทำงานในที่อื่น ๆ และโฆษณาที่บอกถึงคุณสมบัติที่เหนือกว่าควายทุกประการ ต่อมาเกิดการรับจ้างไถไปตามที่ต่าง ๆ ในเขตหมู่บ้านใกล้เคียง ในอัตราราคาไร่ละ 20 บาท (รถไถจะไถได้ประมาณ 4 - 5 ไร่ต่อวัน) ที่นายบุญธรรมรับจ้างในไร่ต่าง ๆ ชาวบ้านโคกเริ่มจะเห็นถึงประโยชน์ ความสะดวก ประหยัดเวลา ทุนแรงงาน เตรียมพื้นที่นวดข้าว และพ่วงเข้ากับตัวถังขับเคลื่อนของไถไปตามที่ต่าง ๆ และที่

สำคัญ สามารถไถในหน้านาปรังได้โดยที่แรงงานควายไม่สามารถทำได้เท่า คุณสมบัติข้อนี้ของรถไถเดินตามนี้ ชาวบ้านโศกในราว 5 - 10 บ้าน ก็ได้ซื้อติดตามมา ราคาของรถไถในช่วงนั้นก็จัดว่าแพงมากโดยราคาเครื่องจะเท่ากับ 6,000 บาท ส่วนตัวรถและพื้นประเภทต่าง ๆ ก็จะมีราคา 2,800 บาทในขณะนั้น ซึ่งในปัจจุบัน ทุกบ้านในบ้านโศกมักจะมีรถไถเดินตามอยู่อย่างน้อยก็บ้านละ 1 คัน

นอกจากนี้ชาวบ้านโศกก็นิยมที่จะนำเครื่องยนต์ของรถไถมาต่อท่อหมุนเครื่องสูบน้ำ เอาไว้สูบน้ำเข้านาของตนในยามแล้ง นอกจากการไถง่าย สะดวกในการทำงานแล้วก็ยังสามารถนำรถไถมาพลิกร่องปลูกผักได้อีกด้วย นอกจากนี้ตลาดการค้าอู่ทองที่ขยายตัวขึ้นก็มีการเข้ามาของเครื่องจักรการเกษตรที่ทันสมัยในราคาที่ถูกลง ประกอบกับการโฆษณาการขายในวงกว้างและการเปิดสถานีบริการน้ำมันในเขตตลาดอู่ทองก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เทคโนโลยีเครื่องจักรการเกษตรเหล่านี้กลายเป็นที่แพร่หลายในบ้านโศก

การเปลี่ยนแปลงในปัจจัยการผลิตนี้ แรงงานของควายจึงหมดความหมายลงไป และไม่จำเป็น หลาย ๆ บ้านจะขายควายของตนเพื่อที่จะนำไปเป็นทุนในการซื้อรถไถ บ้างก็กู้ยืมเงินจากชาวจีน พ่อค้าในตลาดโดยใช้ที่ดินของตนเอง มาซื้อ โดยในการขายควายนั้นจะมีนายหน้าที่เป็นคนจีนมารับซื้อควายไปขายต่อที่โรงฆ่าสัตว์ที่ดำเนินการเป็นสำเนียงเป็นสันอยู่ในขณะนั้น จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการผลิตที่มุ่งสู่ความรวดเร็วของทั้งการแปรรูปและการแปรค่าออกมาเป็นเงิน การแลกเปลี่ยนแรงงาน ก็เริ่มที่จะหมดความหมายลงไป มีการจ้างแรงงานมากขึ้น ค่าจ้างในช่วงแรก ตกในอัตรา 1 งาน = 2 บาท หรือ 1 ไร่ เท่ากับ 8 บาทในการหว่าน และ 1 งานเท่ากับ 4 บาท ในการเก็บเกี่ยว ในช่วงปี 2511 - 2515 เครื่องสูบน้ำเข้ามาเป็นที่นิยมของชาวบ้านที่ทานาปรัง มีที่นาหรือร่องน้ำติดต่อกับคลองก็อาจจะทานาปรังภายหลังที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปี ใช้สูบน้ำจากคลองเข้ามาที่นาและเมื่อคลองต่าง ๆ น้ำเริ่มงวดก็จะเอาเครื่องสูบน้ำไปดักสูบตามคลองต่าง ๆ ทั่วพื้นที่เพื่อจับปลา รวมทั้งเครื่องมือวิดข้าวแบบใหม่ก็เข้ามาในหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านเรียกว่า "เครื่องรูดข้าว" หรือ "เครื่องยัดข้าว" โดยผู้ที่นำเข้ามาก่อนจะเป็นพ่อค้าในตลาดและและผู้ที่มีฐานะดี พัฒนาขึ้นมาโดยใช้ดีดรดเข้าไปทำการวิดถึงในนาได้ โดยชาวบ้านก็จะเอาเสื่อสานพ่น หรือเสื่อที่ซื้อมาจากตลาดรองเม็ดข้าวที่รูด นวด ออกมาและแยกพางกับข้าวเปลือกออกคนละทาง คำนวดด้วยเครื่องนี้แรก ๆ ก็ตกอยู่กระสอบละ 5 - 6 บาท (บางที่ชาวบ้านก็เรียกว่า สกายแลป) ญูวิทยศาสตร์เริ่มเข้ามา ชาวบ้านเริ่มที่จะนิยมใช้ญูวิทยศาสตร์ในการบำรุงดินและสารฉีดพ่นเพื่อ

กาจัดวัชพืช โดยสินค้าเหล่านี้ชาวบ้านลงทุนโดยการกู้บ้าง การขายที่ดินบ้าง เพราะฉะนั้นในช่วงปี 2510 - 2515 เริ่มมีการขายที่ดินเกิดขึ้นในบ้านโคก

นอกจากเทคโนโลยีเครื่องจักรในการเกษตรแล้ว ชาวบ้านโคกยังได้รับเอานวัตกรรมทางการเกษตรอย่างอื่นเข้ามาสู่ชุมชน อีกมากมาย เช่นพืชพันธุ์ชนิดผสม เช่นพันธุ์หอมแบ่งจากไต้หวัน บัญและเครื่องจักรการเกษตรที่ทันสมัยมากขึ้น โดยผ่านการแนะนำและแนะนำจากตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากร้านค้าในตลาดคู่มือทอง และการทำให้ชาวบ้านโคกได้ลองใช้เครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ ๆ ไปด้วยกัน ซึ่งก็สามารถขายให้กับชาวบ้านโคกกลายเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการผลิตไป เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้ามาให้คำแนะนำในการผลิตแบบใหม่มากขึ้น กระนั้นก็ยังเข้าใจว่าผู้ประกอบการในภาคเอกชนในตลาด ดังที่กล่าวมาแล้วว่าชาวบ้านโคกนั้นไม่ค่อยให้ความสำคัญชมชอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากนัก ด้วยเห็นว่าเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปทำการแนะนำส่วนมากแล้วก็ยังอยู่ในรุ่นลูกรุ่นหลานที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรอย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ในงานด้านการพัฒนาชนบทบ่อย ๆ จึงขาดการต่อเนื่องในการสานต่อนโยบายในภาคปฏิบัติในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านโคกมีความรู้สึกว่าการเข้าไปพัฒนาโดยเจ้าหน้าที่นั้นไม่จริงจังและดูฉาบฉวย จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรมากนักในช่วงหลังปี 2510 เป็นต้นมา

การเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาหลังการเกิดคลองชลประทานนั้น กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจของชาวบ้านโคกมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าที่ต้องใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน กระตุ้นให้ชาวบ้านโคกหันมาเลี้ยงสัตว์เพื่อขายมากขึ้น หมูที่เคยเป็นสัตว์ต้องห้าม ที่ชาวบ้านโคกไม่เคยเลี้ยง จะมีการเลี้ยงก็จากชาวจีนเลี้ยงกันในช่วงแรก ๆ ฆ่าและหาบมาขายตามบ้าน ต่อมาเมื่อตลาดคู่มือทองมีความต้องการในสินค้าหมูเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ชาวจีนหลาย ๆ คนเลิกการเลี้ยงหมูหันไปประกอบกิจการค้าในตลาดแทน ความต้องการสินค้าที่มีมากขึ้นทำให้ราคาของเนื้อหมูเพิ่มขึ้น ชาวลาวครึ่งบ้านโคกหลาย ๆ ครอบครัวเริ่มที่จะหันมาหาซื้อลูกหมูจากชาวจีนที่ยังเลี้ยงอยู่ ศึกษาและเลียนแบบกรรมวิธีการเลี้ยงจากชาวจีน ชาวบ้านก็จะเลี้ยงกันมากขึ้นเพื่อส่งขายชาวจีนในตลาดตามความต้องการสินค้า ประกอบกับอาหารสำเร็จรูปที่หาได้ง่ายมีสูตรเฉพาะลูกหมูในวัยต่าง ๆ จึงทำให้สามารถควบคุมการเพาะเลี้ยงได้ดีกว่าแต่เดิมที่ปล่อยไปตามยถากรรม

ควายและวัวหมดบทยาทลงมาเป็นเวลานาน ในช่วงปี 2526 ได้มีการส่งเสริมการเลี้ยงวัวเนื่องจากภาครัฐบาล ความนิยมในการเลี้ยงวัวจึงมีมากขึ้น เกือบทุกบ้านจะมีการเลี้ยงวัว

อย่างน้อยก็ 10 ตัวขึ้นไป การเลี้ยงวัวของบ้านโศกนั้นก็เป็นการเลียนแบบมาจากบ้านนาลาวและบ้านจรเข้สามพัน วันนั้นสามารถเลี้ยงโดยไม่ต้องลงทุนมากเช่นเดียวกับการเพาะปลูกที่สิ้นเปลืองต้นทุน แรงงานและเสี่ยงต่อการสูญเสียอันเกิดจากภัยธรรมชาติ(สัมภาษณ์นายบุญมา ลีสุขสาม)แต่การเลี้ยงวัวนั้นจะใช้ทุนมากในช่วงแรกของการตั้งคอก ในปีต่อ ๆ มาเมื่อวัวเจริญเติบโตขึ้นก็จะแพร่พันธุ์เพิ่มจำนวนวัวในคอกได้มากขึ้น เวลาเลี้ยงก็เพียงต้อนออกไปหากินหญ้าตามที่ต่าง ๆ โดยไม่ต้องหาซื้อหญ้าฟางแต่อย่างใด อีกทั้งความต้องการบริโภคเนื้อวัวในตลาดโลกก็มีสูงขึ้น การเลี้ยงวัวจึงกลายมาเป็นเศรษฐกิจการผลิตในอีกรูปแบบหนึ่ง

สำหรับในนั้น ก็จะมีการเลี้ยงอยู่ในทุก ๆ ครัวเรือน และดูเหมือนว่าจะมีมากขึ้นกว่าในอดีตด้วยเหตุผลความเจริญในเทคนิคการแพทย์ที่ช่วยลดการตายของลูกวัวลง แต่ชาวบ้านโศกยังนิยมที่จะเลี้ยงวัวพื้นบ้าน ส่วนเบ็ดก็เช่นเดิมชาวบ้านไม่นิยมเลี้ยงเท่าใดนัก เนื่องจากเบ็ดเป็นสัตว์ที่ต้องการแหล่งน้ำ ซึ่งขัดต่อการเพาะปลูกผัก เนื่องจากเบ็ดจะเหยียบย่ำทำลายพืชผักและลงเล่นน้ำกันต้องรองน้ำเสียได้

หลังปี 2500 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตกับชาวบ้านโศกเป็นอย่างมาก เทคโนโลยีจากภายนอกที่เข้ามาและการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากระบบเงินตราและความสะดวกสบาย ได้ทำให้ระบบวิถีชีวิตต่าง ๆ ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป จากการที่เคยช่วยแรงงานกันระหว่างเครือญาติ ต่างก็พยายามที่จะเก็บแรงงานของตนไว้เพื่อการผลิตข้าวเอง หักลดกรรมพื้นบ้านและระบบความเชื่อเริ่มลดน้อยลง พุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ จากภายนอกเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มที่จะกู้หนี้ยืมสิน โดยหวังว่าจะสามารถชำระคืนได้เมื่อเสร็จสิ้นการเพาะปลูกในฤดูกาลหน้า โดยลืมคำนึงถึงปัจจัยจากภัยธรรมชาติโดยสิ้นเชิง

แต่เดิมในกระบวนการผลิตข้าว ก็จะมีพิธีกรรมประกอบอยู่ในทุก ๆ ช่วงเวลาไม่ว่าจะเป็นในช่วงเริ่มต้นแจกนา ท้าววิญควาย รับมานข้าว ท้าววิญลาน ท้าววิญรุ่ง และความเชื่ออื่น ๆ ได้ลดลง ความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างก็หายไป ดังปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น

ปัจจุบันการเพาะปลูกข้าวในหมู่บ้านโศกจะกระทำด้วยวิธีการ 2 แบบคือนาหว่านเมล็ดและน่าน้ำตม พันธุ์ข้าวที่ใช้ก็จะได้แก่ข้าวขาวจีเฒ่า(กข.23) ข้าวสุพรรณ 90 ข้าวสุพรรณ 60

เศรษฐกิจของบ้านโศกดูจะเป็นการค้ามากขึ้น แต่ชาวบ้านโศกก็ยังไม่ละทิ้งวิถีชีวิตเก่า ๆ การยังชีพโดยการล่าสัตว์ ในฤดูฝนก็ออกหาหน่อไม้ตามป่าเขา มาต้มอัดปิ้งและทำหน่อไม้ดอง บางคนผักหญ้าที่ขึ้นเองตามธรรมชาติเช่น ผักบุ้ง ตำลึง ผักแว่น สายบัว พังพวง กระถิน จี่เหล็ก ดอกแค มะกอกเปรี้ยว และอื่น ๆ มาขายในตลาด พวกผู้ชายก็ยังคงออกหาปลา กบ เขียด กุ้ง ตามห้วย

หนองคลองบึง บางครั้งก็จะรวมกลุ่มกัน เหมารถไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อหาปลา ส่วนการล่าสัตว์นั้นก็ เป็นสัตว์เล็ก ๆ ประเภทกระต่าย หรือหนูในนาข้าว

การค้าขายข้าวนั้น ก็จะมีพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาซื้อและจับจองผลผลิต ด้าน การคมนาคมที่สะดวกและระยะทางที่ไม่ห่างจากตลาดคู่มือมากนัก บ้านโคกจึงเหมือนเป็นส่วนหนึ่ง ของระบบตลาดของคู่มือไปเสียแล้ว ค่านิยมเดิมต่อการค้าของชาวบ้านโคกก็เปลี่ยนแปลงไป จาก ที่เคยดูถูกและคิดว่า เรื่องการค้าขายนั้นเป็นเรื่องที่น่าอับอาย และเป็นงานเฉพาะของชาวจีนเท่านั้น แต่ในช่วงหลัง ๆ มาแล้ว ชาวบ้านโคกเริ่มที่จะประกอบกิจกรรมทางธุรกิจขนาดย่อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยน แบบคนจีนและคิดขึ้นเอง เช่นการขายผักหรือรถเข็นขายอาหาร เป็นต้น

3. ระบบเศรษฐกิจและการผลิต ในปัจจุบัน

การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของชาวบ้านโคกนั้น เริ่มที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้า ขยายในตลาดมากขึ้น ในอดีตพ่อค้าแม่ค้านอกชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายที่เข้าไปซื้อสินค้าถึง เรือนชานในชุมชน แต่ในปัจจุบันลักษณะการค้าเปลี่ยนแปลงไป เกิดตลาดการค้าถาวรเป็นศูนย์ กลางการแลกเปลี่ยน ผู้ประกอบการค้าในตลาดทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อสินค้าผลผลิตทางการเกษตรเพื่อ ขายต่อกับผู้ค้ารายย่อยหรือรายใหญ่อื่น ๆ ต่อไป จึงเป็นธรรมดาที่ชาวบ้านผู้เป็นผู้ผลิตจะต้องนำ สินค้าและบริการของตนมาขึ้นที่ตลาดเอง ชาวบ้านโคกที่ปลูกผักก็จะนำผลผลิตของตนไปขายไปจำ หน่ายในตลาดหลายคนรับซื้อผักจากเพื่อนบ้านไปคละกับผักที่ตนปลูกเอง บางคนก็เป็นคนกลางใน การค้าขายผักเพียงอย่างเดียว ผู้ขายมักจะเป็นแรงงานหลักที่คอยปลูกผักอยู่ในสวนและช่วยลำ เลียงผักมาส่งตลาด ในปัจจุบันนี้ถ้าใครในบ้านโคกค้าขายไม่เป็นก็นับว่าลำบากมาก ยิ่งกว่านั้นผู้ ผลิตที่ค้าขายเก่งก็มักจะเป็นหมายบองของเหล่าชายหนุ่มยิ่งนัก

ภายหลังจากการปลูกผักเพื่อการค้าในบ้านโคกเกิดขึ้น ไม่มีใครทอผ้าและตำข้าวซ้อม ข้าวอีกเลย เพราะงานใหม่ที่ประกอบการอยู่นั้นชาวบ้านคิดว่าให้ผลผลิตและค่าตอบแทนที่คุ้มค่ากว่า กันมาก อีกทั้งยังสามารถหาซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปได้โดยไม่ต้องพยายาม ในรัศมีที่ห่างจากหมู่บ้านไปใน ราว 1 กิโลเมตร มีโรงสีข้าวที่ชาวบ้านโคกสามารถใช้บริการได้ถึง 3 แห่ง เพียงแต่ แจ้งความประสงค์ไปทางโรงสีก็จะจัดรถมาบริการรับส่งให้ถึงที่บ้าน

ระบบเศรษฐกิจการผลิตพืชเศรษฐกิจของชาวบ้านโคกในปัจจุบันนั้น มีการทำนาเป็นอา

ชีพหลัก ทำสวนผักนานาชนิด สวนผลไม้เช่น มะม่วง มะพร้าว การเพาะปลูกพืชไร่ และการทำงานในภาคนอกเกษตรกรรมในหมู่บ้าน

ในช่วงระยะเวลาเวลามากกว่า 25 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ส่งเสริมการพัฒนาทางเทคโนโลยี การเกษตรแผนใหม่ขึ้น มีสถาบันระหว่างประเทศ เช่นสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRRI) และเกิดการตั้งกรมการข้าวหรือที่เรียกว่าสถาบันวิจัยข้าวในประเทศหน่วยงานภาครัฐหลาย ๆ หน่วยได้เข้าไปแนะนำให้ชาวบ้านโคกเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวเป็นพันธุ์ผสมที่ได้รับการวิจัยมาแล้ว เป็นข้าวที่มีชื่อว่า กข. ข้าวที่ชาวบ้านโคกเปลี่ยนแปลงมาเพาะปลูกในช่วงแรกนั้นเป็นข้าวพันธุ์กข 23 , สุพรรณ 60 สุพรรณ 90 ในช่วงปี 2522 เป็นต้นมา สาธารณูปโภคที่สำคัญ คือไฟฟ้าได้เข้ามาในหมู่บ้าน มีการลองใช้เครื่องมือเครื่องใช้ไฟฟ้าในหมู่บ้านกันหลาย ๆ ประเภท จนกลายมาเป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องไฟฟ้าต่าง ๆ ในเวลาต่อมา เมื่อความจำเป็นในการใช้ไฟฟ้ากลายมาเป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่ ความต้องการสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า อาทิ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า กะทะไฟฟ้า ถ่านน้ำร้อนไฟฟ้า พัดลม วิทยุ สเตริโอ จึงกลายเป็นสินค้าจำเป็นที่ขายดีในช่วงระยะเวลา นั้น

ในราวปี 2532 มีการเข้ามาของน้ำประปา ทำให้ชาวบ้านโคกมีโอกาสมิฉะนั้นในการอุปโภค บริโภคได้ตลอดปี เช่นเดียวกับการเข้ามาของไฟฟ้า ในช่วงแรก ๆ นั้น ชาวบ้านโคกจะไม่ยินดีหรือนิยมที่จะใช้น้ำจากประปามากนัก เพราะยังไม่เห็นประโยชน์ที่จะมีขึ้น แต่ในช่วงเวลาหน้าแล้งหลังปี 2531 เป็นต้นมา คลองชลประทานมีน้ำลดลง การทำนาปรังถูกห้ามโดยหน่วยงานของรัฐ ชาวบ้านโคกจึงเริ่มที่จะเห็นถึงประโยชน์ของน้ำประปาในช่วงแล้งแรกนั้นเอง

การผลิตข้าว

การทำนาของบ้านโคก ตั้งแต่ช่วงแรกของการเปิดคลองชลประทานจนถึงราวปี 2531 นั้น ทำปีละ 2 ครั้ง แบ่งเป็นการทำนาปีและการทำนาปรัง ในช่วงนาปีนั้น ชาวบ้านจะเริ่มทำการเพาะเมล็ดเพื่อเตรียมทำนาดำ บ้านโคกแต่เดิมนั้นทำนาโดยวิธีหว่านสาธวย คือการโรยเมล็ดข้าวกล้าอย่างไม่เป็นระเบียบและรอเวลาที่จะให้น้ำหลากมา ข้าวนาสาธวยนี้จะ เป็นข้าวหนักที่จะโตวันโตคืนตามระดับน้ำที่ขึ้นสูงขึ้นเรื่อย ๆ และจะสุกพอดีกับช่วงเวลาที่น้ำงวดลงหรืออาจจะก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ต่อมาได้เปลี่ยนวิธีการปลูกข้าวมาเป็นการปลูกแบบนาดำ ที่เป็นเทคโนโลยีการผลิตที่ต้องสัมพันธ์กับระบบชลประทาน ซึ่งหลังจากการเปิดใช้ระบบชลประทานในช่วงปี 2507 -

2508 นั้น ชาวบ้านโคกจะนาเมล็ดพันธุ์ส่งเสริม ที่มีชื่อว่า กข 23, กข 21, สุพรรณบุรี 90,60 เพาะรวมกันบริเวณบ้าน วางพื้นด้วยฟางที่ขึ้น นามเมล็ดปรยให้ทั่วแล้วนำฟางวางคลุมทับอีกครั้งหนึ่ง ปิดข้างบนด้วยพลาสติกกันความชื้นออกประมาณ 1 - 2 อาทิตย์ ดูจนข้าวเริ่มออกใบเลี้ยงเป็นอันใช้ได้ เมื่อถึงราวเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม เป็นช่วงเริ่มต้นของการหว่านข้าวนาปี จะใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 2 - 3 ถึงต่อไร่ (20 - 30 กิโลกรัม) เมื่อน้ำในคลองชลประทานเริ่มส่งมาสู่พื้นที่เพาะปลูก ชาวบ้านโคกจะเตรียมไร่รตไร่ ไร่หน้าดินเรียกว่าไร่แปร ไร่จะใสจานไร่ที่ทาจากเหล็กกล้าที่หาซื้อได้ในตลาดคูทอง 3 - 5 จาน ตามลักษณะของพื้นที่ ไร่จะเริ่มไถเปิดหน้าดินก่อน และจะปล่อยน้ำเข้ามาสู่ที่นา (ในกรณีนี้ถ้าเป็นช่วงก่อนการมีเครื่องสูบน้ำ ชาวบ้านจะใช้กังหันเท้า กังหันลมวิดน้ำเข้านา) หลังจากนั้นก็จะไถคราด เพื่อให้ดินแตกละเอียด ในช่วงนี้น้ำจะสูงจากพื้นนาประมาณ 2 - 5 เซนติเมตร และใช้ลูกทาบ (รดทาบ) ต่อกับรตไถเดินตามตีดินอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงปล่อยน้ำออก เหลือน้ำไว้พอประมาณที่ตีไหลเป็นตม แล้วจึงปักดำข้าวกล้าที่เพาะไว้ในพื้นที่อันนาดอนนาหนึ่ง แรงงานที่ใช้ในช่วงนี้ ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก อาจจะมีการให้वानเครือญาติหรือเพื่อนฝูงให้มาช่วยหรือจ้างแรงงานในการปักดำบ้าง ซึ่งการจ้างแรงงานนี้ก็จะเป็นอัตราไร่ละ 10 - 20 บาท หลังจากปักดำกล้าแล้ว ประมาณ 15 วัน ข้าวจะต้องได้รับปุ๋ยสูตร 16-20-0 ในช่วงแรก ในอัตราประมาณ 25 - 30 กิโลกรัมต่อไร่ ชาวบ้านโคกนิยมที่จะไปเลือกซื้อปุ๋ยจากตลาดคูทอง โดยร้านค้าตัวแทนจากนายในตลาดนั้นจะเป็นผู้คอยแนะนำว่าในช่วงเวลาใดควรใช้ปุ๋ยและสารเคมีตัวใด ยี่ห้อใด ซึ่งก็ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมากกว่าการเข้าไปให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ ข้าวก็จะโตขึ้นตามความสูงของน้ำเมื่อปริมาณน้ำปล่อยมา มากขึ้นประกอบกันกับฤดูฝนที่ตกลงมาชุกในช่วงเดือนกันยายน ชาวบ้านจะจัดตกแต่งคันนาไว้สำหรับการควบคุมปริมาณน้ำ มีทางเปิดปิดและทางระบายน้ำเข้าออกแปลงนาในแต่ละแปลง ข้าวจะเติบโตสูงขึ้นเองเพื่อให้ทันน้ำ โดยมีการควบคุมระดับน้ำจากชาวบ้านไม่ให้มากหรือน้อยไป หลังจากนั้นประมาณ 2 - 3 เดือน ชาวบ้านก็จะเริ่มหว่านปุ๋ยอีกครั้งหนึ่งในช่วงข้าวตั้งท้อง โดยจะใช้ปุ๋ยสูตร 21-0-0 ประมาณ 20 - 25 กิโลกรัมต่อไร่ หรือใช้ปุ๋ยยูเรียสูตร 46-0-0 ประมาณ 10 - 12 กิโลกรัมต่อไร่

การเก็บเกี่ยวข้าวจะเริ่มเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน 12 (พฤศจิกายน) ซึ่งก็ยังอยู่ในช่วงปลายน้ำหลาก น้ำจะถูกหยุดส่งมาจากคลองชลประทาน แต่กระนั้น ถ้าในปีใดมีปริมาณของน้ำฝนที่มากกว่าปกติแล้ว ฤดูน้ำหลากก็จะมีระยะเวลาที่ยาวนานกินเวลาเข้ามาในช่วงของการเก็บเกี่ยวด้วย

ชาวบ้านเก็บเกี่ยวรวมทั้งการขนย้ายมาที่ทุ่งฉางหรือโคกบ้านของตนเพื่อเตรียมการตากและนวด การเก็บเกี่ยวจะดำเนินมาถึงราวเดือนธันวาคม พื้นที่นาจะแห้งน้ำลง บางบ้านจะใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำออกจากที่นาของตนลงสู่คลอง ซึ่งในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่สำคัญ เพราะถ้าปริมาณน้ำเหนือมีมาก และหลากลงมา ถ้าน้ำยังสูงอยู่ ระบายออกไม่ทัน บางรายก็จะสูญเสียข้าวไปเป็นจำนวนมาก เมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านก็จะเตรียมลานนวด แต่เดิมนช่วงแรก การนวดก็ยังคงจะใช้รถไถขึ้นไปวิ่งวนบนเกียดแทนควายหรือพาดข้าวบนไม้แข็ง ในช่วงหลังมีรถนวดข้าว (ยัดข้าว, ฟนข้าว, สกายแล็บ) มารับจ้างนวดข้าวในนาในช่วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ราคาจ้างรถยัดข้าวนั้นตกอยู่ในราว 5 - 10 บาทต่อกระสอบในช่วงแรก ปัจจุบันอยู่ในอัตรา 80 - 100 บาทต่อไร่ในช่วงนั้น นอกจากการนวดข้าวแล้ว ชาวบ้านจะเตรียมพืชนาปลังไปด้วย โดยจะเริ่มไถดอนต้นข้าวนาปีที่เก็บเกี่ยวแล้ว เฝ้าแล้วจึงเริ่มไถตะ เช่นเดียวกับข้าวนาปี เมื่อไถเสร็จชาวบ้านจะใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำจากคลองชลประทานที่จะส่งน้ำมาน้อยกว่าเดิมเข้ามาในนา จนถึงราวเดือนเมษายนก็จะเริ่มเก็บเกี่ยวข้าว

ในช่วงระยะเวลาหลัง เมื่อเทคโนโลยีในการนวดข้าวมีการใช้เครื่องจักรเข้ามาแทนการนวดแบบเก่า ประกอบกับการควบคุมน้ำในการทำนาที่นั้นไม่ค่อยประสบผลนัก ชาวบ้านโคกหลายต่อหลายครั้งประสบปัญหาจากการที่น้ำท่วมขังไม่สามารถระบายน้ำออกจากรนาได้ รวมทั้งน้ำหลากที่มามากกว่าปกติทำให้ต้นข้าวจมน้ำตาย ในช่วงปี 2525 เป็นต้นมา วิธีการทำนาของบ้านโคกเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านเริ่มนิยมที่จะหันมาใช้วิธีการหว่านน้ำตามแทน โดยวิธีการหว่านน้ำตามนี้ ชาวบ้านสามารถข้ามขั้นตอนในการเพาะปลูกข้าวในนาเล็ก ๆ เพื่อการเตรียมปักกล้าไปโดยใช้การเพาะเมล็ดพันธุ์ได้ในครัวเรือน โดยในช่วงก่อนการผลิตนั้น ชาวบ้านจะใช้รถไถเดินตามไถตะพื้นที่ดินเพื่อการกำจัดวัชพืชและพลิกหน้าดิน รอเวลาที่น้ำเริ่มถูกส่งเข้ามาแล้ว จึงเริ่มไถแปรโดยปล่อยน้ำเข้ามาสูงในราว 1 - 2 เซนติเมตร แล้วจึงเปลี่ยนจากการไถมาเป็นการใช้คราดและทำเทือกโดยถูกหุบต่อหลังรถไถเดินตามเพื่อทำให้พื้นดินเรียบ ทั้งไว้ประมาณ 2 - 3 วัน แล้วจึงปล่อยน้ำออก ชาวบ้านจะนำข้าวที่เพาะไว้ที่นั่นมาหว่านลงอย่างไม่เป็นระเบียบนัก ในพื้นที่หนึ่ง ชาวบ้านจะรู้ว่าควรใช้ปริมาณเมล็ดพันธุ์เท่าใด เช่นเดียวกัน เมื่อข้าวเจริญเติบโตขึ้น การดูแลรักษาของชาวบ้านก็จะน้อยลงกว่าการทำข้าวโดยวิธีนาดำ ที่จำเป็นต้องมีการใช้แรงงานในการดูแลเป็นจำนวนมาก แต่ในวิธีการหว่านน้ำตามนี้ ใช้แรงงานจากเทคโนโลยีการเกษตรคือเครื่องจักรการเกษตรแทนแรงงานคนที่หาได้ยากกว่าเดิมมากขึ้น

การเก็บเกี่ยวข้าวนั้น ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานในบ้านโคกนั้นก็ยังมีอยู่บ้านในครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในภาคเกษตรกรรม หรือสมาชิกที่อยู่อาศัยทำงานในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ชาวบ้านโคกมีการจ้างแรงงานมาเก็บเกี่ยว โดยมีการว่าจ้างในการทำการหว่านในราคางานละ 10 - 20 บาท (ไร่ละ 80 บาท) ปัจจุบันราคาค่าจ้างหว่านตกอยู่ในราว 40 - 60 บาทต่องาน ส่วนการเกี่ยวข้าว นั้น แต่เดิมเมื่อช่วงแรกของการจ้างแรงงาน ราคาค่าเกี่ยวประมาณ 20 - 30 บาท ในปัจจุบันค่าแรงงานในการเกี่ยวเมื่อปี 2534 ตกอยู่ในราว 60 - 70 บาทต่องาน ในปี 2535 - 2536 ค่าจ้างเกี่ยวตกอยู่ในราว 80 - 90 บาทต่องาน หรือ 300 - 320 บาทต่อไร่ ซึ่งในปัจจุบันมีการจ้างรถเกี่ยวข้าวในพื้นที่นาใกล้เสียง ในอัตราไร่ละ 290 - 350 บาท แต่กระนั้น การใช้รถเกี่ยวในบ้านโคกก็ยังไม่เป็นที่นิยมนัก อันเนื่องมาจากว่า ในบ้านโคกนั้น การจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยวของสมาชิกครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้นยังสามารถหาแรงงานได้คืออยู่ ยังไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตมากนักถึงแม้ว่าจะจัดว่ามีการจ้างแรงงานแล้วก็ตาม

ปริมาณในการผลิตข้าวของบ้านโคกนั้นมีไม่แน่นอนนัก ในบางทีก็จะสามารถผลิตได้ราว 70 - 80 ตัน แต่ตามปกติแล้ว ปริมาณผลผลิตที่ได้รับอยู่ในราว 50 - 70 ไร่ในปัจจุบัน

การทำงานในปัจจุบันนั้นต้องมีการลงทุนที่สูงกว่าเดิมมาก ชาวบ้านโคกไม่จำเป็นต้องลงมือทำเองเหมือนเมื่อก่อน เพียงแต่มีการจ้างและการจัดหาปัจจัยการผลิตที่สำคัญก็สามารถที่จะทำการผลิตได้ ชาวนาในบ้านโคกยังคงปรากฏการเอาแรงกันแต่กระนั้นการจ้างแรงงานในชาวบ้านที่อยู่นอกเครือญาติก็มีมากขึ้น รวมทั้งการจ้างแรงงานจากภายนอกชุมชน ในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องจักรการเกษตรเข้ามาช่วยโดยเฉพาะในช่วงการเตรียมพื้นที่ การหว่าน การเก็บเกี่ยวและการนวด

การลงทุนในพื้นที่การเพาะปลูกข้าว นั้น ชาวบ้านโคกจะต้องมีการลงทุนในการจ่ายซื้อสินค้าและบริการในแต่ละขั้นตอนแตกต่างกันออกไป โดยในช่วงการเช่านานั้น ปัจจุบันตกอยู่ในราว 500 - 600 บาทต่อไร่ ในกรณีที่ไม่ครัวเรือนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรืออาจจะเช่าเพิ่มเพื่อการเพิ่มผลผลิต ในบ้านที่ไม่มีเครื่องจักรประเภทรถไถเดินตามหรือเครื่องมือเพื่อการเตรียมหน้าดินก่อนการเพาะปลูกก็จะต้องจ้างไถและทำเทือกในราคาไร่ละ 150 - 200 บาท ค่าจ้างหว่านตกอยู่ในราว 50 บาทต่อไร่ ส่วนเรื่องค่าเมล็ดพันธุ์นั้น ชาวบ้านโคกส่วนมากมักจะเก็บพันธุ์ข้าวไว้เพื่อการเป็นเชื้อพันธุ์ในปีต่อ ๆ ไป แต่ก็ยังมีบางบ้านที่ต้องออกไปหาซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาดอุทองในราคาข้าวเปลือกถึงละ 40 บาท ซึ่งอะไรหนึ่งก็จะใช้ข้าวเปลือกในการเพาะปลูกในราว 2 -

3 กิโลกรัม นอกจากนี้ยังเสียค่าสารเคมีประเภทสารฆ่าหญ้าและวัชพืชในราว 270 บาทต่อ 5 ไร่ หรือ 54 บาทต่อไร่ นอกจากนี้ในการเพาะปลูกในช่วง 15 วันแรกก็จะต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในนา ตกไร่ละประมาณ ไร่ละ 25 - 30 กิโลกรัม กระทบละ 300 บาทเฉลี่ยแล้วใน 1 ไร่จะลงทุนค่า ปุ๋ยในราว 500 - 600 บาท นอกจากนี้ค่าสารเคมีในการปราบศัตรูพืช ที่ชาวบ้านโคกจะใช้กัน ทุกครัวเรือนที่มีการเพาะปลูกข้าวในต้นตอในราวไร่ละ 120 - 150 บาท จากนั้นก็ต้องลงทุนในค่า จ้างเกี่ยวในราว 200 - 300 บาทต่อไร่ ค่าจ้างหอบในกรณีที่ไม่มีรถเทียมเครื่องรถก็ตกอยู่ใน ราคา 80 บาทต่อไร่ ค่าจ้างหอบ ประมาณ 160 บาทต่อไร่ ค่าจ้างนวดประมาณ 80-100 บาทต่อ ไร่ รวมค่าลงทุนในการเพาะปลูกข้าวในปัจจุบันอยู่ในราวไร่ละ 2,200 - 2,500 บาทซึ่งก็จัดได้ว่า มีปริมาณค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าเดิมมาก ข้าวในแต่ละไร่จะสามารถผลิตได้ 60 - 70 ถังในปีที่ผ่านมา ราคาข้าวตกอยู่แถวนี้ละ 3,000 - 3,500 บาท

การขายข้าวของบ้านโคกนั้นจะทำได้ง่ายเพราะจะมีพ่อค้าจากโรงสีมาคอยรับซื้อตั้งแต่ ข้าวยังไม่สุกดีนัก เนื่องจากอยู่ใกล้เมืองและใกล้ตัวโรงสี การขนย้ายขนส่งข้าวจึงกระทำได้เลย สะดวก ค่าใช้จ่ายในการขนส่งข้าวนี้จะถูกหักออกจากรายได้หลังการขายข้าว ประมาณ 150 บาท โดยที่ทางโรงสีจะได้กลับและรับเป็นของตอบแทนในอีกรูปแบบหนึ่ง

การเพาะปลูกข้าวของชาวบ้านโคกนั้น กล่าวโดยสรุปคือ จะมีการเปลี่ยนแปลงมา โดยตลอด จากระยะแรก ๆ ของการตั้งถิ่นฐานในเขตอุทงนั้น พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ในการยังชีพเป็นสำคัญ พันธุ์ข้าวที่ใช้ก็จะเป็นพันธุ์ที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษในประเทศลาว รวมทั้งพันธุ์ข้าวที่แลกเปลี่ยนมาจากชุมชนอื่น ๆ ในภาคกลางในช่วงของการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน และพันธุ์ข้าว ที่ได้รับจากพ่อค้าชาวจีน มอญ ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้าอื่น ๆ กับข้าวเปลือกจากชาวบ้าน พันธุ์ ข้าวที่เป็นที่ต้องการของพ่อค้านั้น ชาวบ้านก็จะได้รับเมล็ดพันธุ์เบื้องต้นมาแล้วเพาะ เป็นเมล็ดพันธุ์ ไร่แล้วแลกเปลี่ยนในฤดูกาลต่อไป แต่กระนั้น พันธุ์ข้าวเดิมที่เคยเพาะปลูกอยู่ก็มีได้เลิกการปลูกแต่อย่างใด ชาวบ้านยังคงปลูกพันธุ์ข้าวนาชนิด ในที่นาลุ่ม นาดอน ข้าวระยะสั้น ระยะยาว และ ข้าวเพื่อการแลกเปลี่ยน เมล็ดพันธุ์ข้าวจึงมีชื่อเรียกกันไปนานาชนิด การเพาะปลูกข้าว ของชาวบ้านนั้น จะกระทำร่วมกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เพื่อการยังชีพ

แต่เดิมนั้น ชาวบ้านจะเก็บข้าวไว้สีกินเองบ้าง โดยมีอัตราการแลกเปลี่ยนกับโรงสีข้าว โดยชาวบ้านจะให้กลับและรับแลกกับการสีข้าวบดเป็นข้าวขาว แต่ต่อมา ราคาของรับและ กลับสูงขึ้น ชาวบ้านจึงมักนิยมที่จะขายข้าวเปลือกทั้งหมด และซื้อข้าวรับประทานในครัวเรือน

จากตลาด บางบ้านจะใช้วิธีการจ้างสี่ข้าวเป็นตัวเงิน และนารากับกลับมาเป็นอาหารสัตว์ที่เลี้ยงไว้ แต่ส่วนมากแล้วก็จะใช้วิธีการขายข้าวเปลือกทั้งหมดและนำเงินมาใช้ลงทุนในการทำการเกษตรกรรมอื่น ๆ มากกว่าการใช้วิธีจ้างตัดข้าว

ตารางที่ 10 ตารางแสดงกิจกรรมและการลงทุนที่นาเปรียบเทียบ 3 ช่วง

กิจกรรม\เดือน	ช่วงบุกเบิกจนถึงปี 2500	ปี2500 - 2525	ปี 2525 - ปัจจุบัน
พฤษภาคม เริ่มฤดูกลข้าว ฤดูฝน ทุน	เตรียมเพาะข้าว 1ธนา ซื้อข้าวของเตรียมฤดูน้ำ หลาก -	เตรียมเพาะข้าว 1ธ รอน้ำชลประทาน -	ขายข้าวนาปรัง เตรียมที่ รอน้ำชลประทาน 80 -200 เตรียมพันธุ์
มิถุนายน - กรกฎาคม หว่าน ทุน	1ธ แรงงานคน สัตว์ ลงแขก หว่าน 10 -20 บาท	ซื้อรถ1ธ 6,000 - 10,000 บาท ค่าจ้างหว่าน 10-20 80 - 200 ต่อไร่	ค่าจ้างหว่านไร่ละ 200 ค่าน้ำมัน 90 - 150\ไร่ 400-500\ไร่
สิงหาคม - พฤศจิกายน ข้าวโต ทุน	ดูแลที่นา 10 - 20 บาท	ค่าปุ๋ยเคมี 100-150 ค่าสารเคมี 50 -100 200 -300บาท\ไร่	ค่าปุ๋ยเคมี 300-400\ไร่ ค่าสารเคมี 200-300\ไร่ ค่าจ้าง 100 - 200 900 - 1,000บาท\ไร่
ธันวาคม - มกราคม เก็บเกี่ยว	ลงแขก ใช้แรงงานคนแรงงานสัตว์ นวดข้าว	ค่าจ้างเกี่ยว 10-20 ค่านวด 20-50\ไร่ ค่าขน 100 /ไร่	ค่าจ้างเกี่ยว 250-300 ค่านวด 50 - 100/ไร่ ค่ารถเกี่ยว 290-300/ไร่

การผลิตอย่างอื่น ๆ หลังการเปลี่ยนแปลง

การเพาะปลูกพืชในบ้านโศกนั้น นอกจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกข้าว รวมทั้งพันธุ์ข้าว กระบวนการผลิตข้าว ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น การเปลี่ยนแปลงในสังคมรอบ ๆ บ้านโศกที่เกิดขึ้นมาในอดีตที่ดูจะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากแบบยังชีพมาเป็นแบบการค้าคือ การเข้ามาของถนนสายมาลัยแมน และการเติบโตขึ้นของตลาดอยู่ทอง ความต้องการสินค้าในตลาดภายนอกมีผลต่อความพยายามในการเปลี่ยนแปลงพืชเศรษฐกิจของบ้านโศกเป็นอย่างมาก ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ในช่วงปี 2507 หลังจากการเข้ามาของระบบชลประทานโครงการตอนเจดีย์ มีการส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกโดยรอบบ้านโศก การเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกพืชและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ชาวบ้านโศกเปลี่ยนแบบการเพาะปลูกสวนผักและการทำพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น ๆ ที่เป็นที่ต้องการของตลาด

การทำสวนผัก

การทำสวนผักนั้น เริ่มต้นในราวปี 2504 โดยนายลา ลีสู่สาม(สัมภาษณ์นายลา ลีสู่สาม) เริ่มเพาะปลูกขึ้นในช่วงที่คลองชลประทานกำลังอยู่ในช่วงสร้างยังไม่เสร็จเป็นที่เรียบร้อย ในการสร้างคลองชลประทานนี้ต้องมีการใช้ดินเพื่อมาทำเป็นคันคลองให้สูงกว่าพื้นที่ใกล้เคียงเกิดเป็นร่องขนาดใหญ่ ในช่วงฤดูฝนของปีนั้นเอง น้ำฝนที่ตกลงมาได้มาขังอยู่ในร่องน้ำดังกล่าว นายลาเห็นว่าคงจะสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำที่ขังอยู่ได้ จึงยกร่องสูงขึ้นเป็นแปลงประมาณ 1 ไร่ ปลูกผักกาด ผักชี ถั่วฝักยาว แตงกวา มะเขือ โดยเลียนแบบชาวจีนที่เคยทำการเพาะปลูกผักบริเวณริมคลองหนองตาสามใกล้ตลาดอยู่ทองในปัจจุบัน ในราวปี 2507 มีการเปิดคลองชลประทานและส่งน้ำเข้าสู่คลองไส้ไก่หรือลำรางต่อเข้ามาในหมู่บ้าน นายลาจึงเปลี่ยนพื้นที่นาของตนทั้งหมดมาเป็นสวนผัก ครั้นเรือนที่มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวใกล้เคียงนายลาคือนายควง แก้วสระแสน(สัมภาษณ์นายควง แก้วสระแสน) ก็ได้แปลงที่นาของตนปลูกตาม หลังจากนั้นเพียงฤดูกาลผลิตเดียว นายลาและนายควงสามารถเพาะปลูกผักได้กำไรเป็นอย่างมาก เพราะผักในแต่ละรุ่นนั้นสามารถเก็บขายได้ในช่วงเวลาประมาณ 2 - 3 เดือนเท่านั้น หลังจากนั้นมาอีกหนึ่งปี ก็มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกสวนผักมากขึ้นกว่าเดิม ในราวปี 2521 นั้น นายประสิทธิ์ หอละเอียต คนเขาพระที่ได้เข้ามาแต่

งานกับนางกวง แก้วสระแสนแต่มาได้จดทะเบียนกัน ได้ลองใช้รถไถเดินตามที่ยืมมาจากนายโส แก้วสระแสน (สัมภาษณ์นายโส แก้วสระแสน) ไปลองไถปรับพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกผักใน เขตบ้านเหนือ ซึ่งต่อมาชาวบ้านที่เพาะปลูกในพื้นที่ใกล้เคียงก็เริ่มที่จะยกร่องทำสวนผักตามกัน หลาย ๆ ครัวเรือน

การเพาะปลูกผักในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านโคกในราว 50 - 60 ครัวเรือนจาก 286 ครัว เรือนจะเพาะปลูกสวนผักเป็นอาชีพหลัก ผักที่ปลูกนั้นได้แก่ ผักคะน้า ผักบุ้งจีน มะเขือ หอม ผักชี ถั่วฝักยาว ผักกวางตุ้ง ผักชีฝรั่งหรือคื่นฉ่าย (เคงชัย) พริกใหญ่ พริกชี้ฟ้า แดงกวา ผักกาดขาว ผักกาดขาวปลี (ไว้สำหรับคอง) หอมแบ่ง กระเทียม

การเพาะปลูกผักนั้น ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือน้ำที่มาจากระบบชลประทานและน้ำที่กัก เก็บไว้บนแหล่งน้ำเหนือผิวดิน ตลาดอุทงมีความต้องการสินค้าประเภทพืชผักเป็นจำนวนมากใน ทุก ๆ วัน การเริ่มการเพาะปลูกนั้น ชาวบ้านจะต้องใช้รถไถเดินตามในการปรับพื้นผิวดิน ทำ แปลงยกร่องสูงประมาณ 1 คืบ เว้นร่องไว้ระหว่างแปลง ระบายน้ำลงในพื้นที่เพาะปลูก โดย เฉพาะพืชที่ให้ผลผลิตเป็นหัวนั้นจะใช้น้ำในสูตร 13-13-21 ในการเตรียมพื้นที่ ส่วนพันธุ์พืชนั้นแต่ เริ่มทีก็จะ เป็นการจัดหาซื้อ เมล็ดพันธุ์มาจากบ้านชาวจีนที่เคยเพาะปลูกอยู่ ในปัจจุบันการหาซื้อหัว พันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์นั้นสามารถหาซื้อได้จากตลาดผักสดในสุขาภิบาลอุทง นอกจากนี้ก็ยังมี การเก็บ ผลผลิตส่วนหนึ่งในฤดูกาลที่แล้วไว้เพื่อการทำพันธุ์ในการผลิตครั้งต่อไปอีกด้วย

การทำสวนผักในบ้านโคกนี้ ในส่วนหนึ่ง ๆ จะจัดแบ่งประเภทของผักที่ปลูกได้ 2 แบบคือ ผักกินหัวและผักกินใบ ผักกินหัวนั้นได้แก่ หอมแดง หอมแบ่ง ไซเท้า มัน มันเทศ ฯลฯ ที่มักจะใช้ ระยะเวลาการปลูกจนถึงการเก็บผลผลิตในราว 3 เดือน ระยะเวลาปลูกนั้นไม่แน่นอน สามารถ ผลิตได้ 4 ครั้งในรอบปี การเพาะปลูกพืชหัวนั้นต้องมีการเตรียมปุ๋ยบำรุงดิน และหลังจากการปลูก โดยการนำหัวพันธุ์ปักลงในดินในระยะที่ห่างกันพอสมควร ชาวบ้านโคกที่เริ่มเพาะปลูกนี้จะมารดน้ำ ผักในไร่นาของตนสม่ำเสมอทุก ๆ วันจนกว่าหัวพันธุ์นั้นจะออกรากและใบเจริญเติบโตขึ้นในระดับ หนึ่งจึงจะลดการให้น้ำ การเก็บผลผลิตนั้นจะใช้แรงงานในครัวเรือน ทอยยเก็บขายเป็นวัน ๆ ไป ส่วนการปลูกผักกินใบนั้นระยะเวลาการปลูกแตกต่างกันไปตามชนิด ผักเหล่านี้มักจะเริ่มปลูกกันในช่วง กลางฤดูฝนจนมาเก็บในช่วงกลางฤดูหนาว ผักที่เป็นที่นิยมในการปลูกมากที่สุดคือผักคะน้า รองลงมาคือคื่นฉ่าย ผักกาดขาว ผักกาดเขียวปลี ผักคื่นฉ่าย ผักกวางตุ้ง ผักชี เช่นเดียวกัน กับการเพาะปลูกผักกินหัว ที่จะต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในการบำรุงดิน รวมทั้งการระวังป้องกัน

โรคระบาดในผักต่าง ๆ โรคหนอนกินผักนั้น เป็นโรคระบาดที่ร้ายแรงที่สุดในปัญหาการเพาะปลูก เพราะผักกินใบนั้นจะมีสภาพเป็นรู ว่างแหว่งและใบที่สุดผักก็จะตายลง จากการทำลายของหนอนนาชนิด การปราบศัตรูของผัก ชาวบ้านโรคนิยมเข้าไปปรึกษาร้านค้าที่ขายยาฆ่าแมลงว่าจะใช้สารเคมีตัวใดในการกำจัดวัชพืชหรือแมลงศัตรูพืชดี ซึ่งส่วนมากก็จะซื้อสารเคมีวิทยาศาสตร์มาฉีดพ่นลงในผักเพื่อการกำจัดเหล่าหนอนทุกคร้วเรือน ชาวบ้านโรครู้ดีว่า สารเคมีเหล่านี้มีฤทธิ์ในการดูดซึมเข้าสู่ใบผักชนิดต่าง ๆ เพื่อเคลือบเป็นเกราะป้องกันไม่ให้แมลงมาวางไข่กลายเป็นหนอนได้ ชาวบ้านโรคที่เพาะปลูกผักนั้นจะไม่บริโภคผักที่ตนเองปลูก เพราะรู้ดีว่าผักของตนนั้นมีสารเคมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในบางที่การกำจัดด้วยสารเคมีแล้วก็ยังไม่ได้ผล ชาวบ้านก็จะไปถามหรือปรึกษากับร้านค้าในตลาดอีกครั้ง ก็จะได้สินค้าที่มีความรุนแรงในการทำลายมากขึ้น ในปัจจุบันมีหนอนแมลงหลาย ๆ ชนิดตัวยาลและไม่กลัวต่อสารเคมีแล้ว ชาวบ้านจึงต้องใช้ชีวิตโดยการเดินเต็ดหนอนออกจากต้นที่ละต้นในตอนกลางคืนเพราะหนอนจะออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน

การลงทุนในการทำสวนผักนี้ ถ้านับจากการเริ่มต้นใหม่ ๆ ก็จะตกอยู่ในอัตราที่สูงมาก ชาวบ้านโรคไม่นิยมที่จะทำสวนผักมากกว่า 7 - 8 ไร่ เป็นอัตราสูงสุด มากกว่า 50 % มักจะทำสวนผักอยู่ในราว 1 - 2 ไร่เท่านั้น เพราะจะได้สัดส่วนกับแรงงานที่มีอยู่ ความสามารถในการดูแลรักษาจะดีกว่าการทำในพื้นที่ใหญ่ ๆ การลงทุนนั้นถ้านับการใช้รถไถเดินตามที่อยู่ใกล้ลงทุนในการทำไร่นาแล้ว ก็จะเริ่มที่ค่าเมล็ดพันธุ์ที่แตกต่างกันไปตามชนิดของผัก ในราว 50 - 150 บาท ค่าปุ๋ยยูเรียในราว 350 - 600 บาท ค่าน้ำมันเตรียมที่ดิน 200 - 400 บาทค่าอุปกรณ์ให้ร่มเงา 2,000 บาท ค่าเครื่องสูบน้ำ 8,000 - 1,5000 ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืชประมาณ 500 - 1,000 บาท ค่าลงทุนในการปลูกผักครั้งแรกจึงอยู่ในราว 13,100 - 20,000 บาท ในการปลูกครั้งต่อไปก็จะอยู่ในราว 2,000 - 3,000 บาท (สัมภาษณ์นายสุธี แก้วสระแสน นายบุญมี แก้วสระแสน)

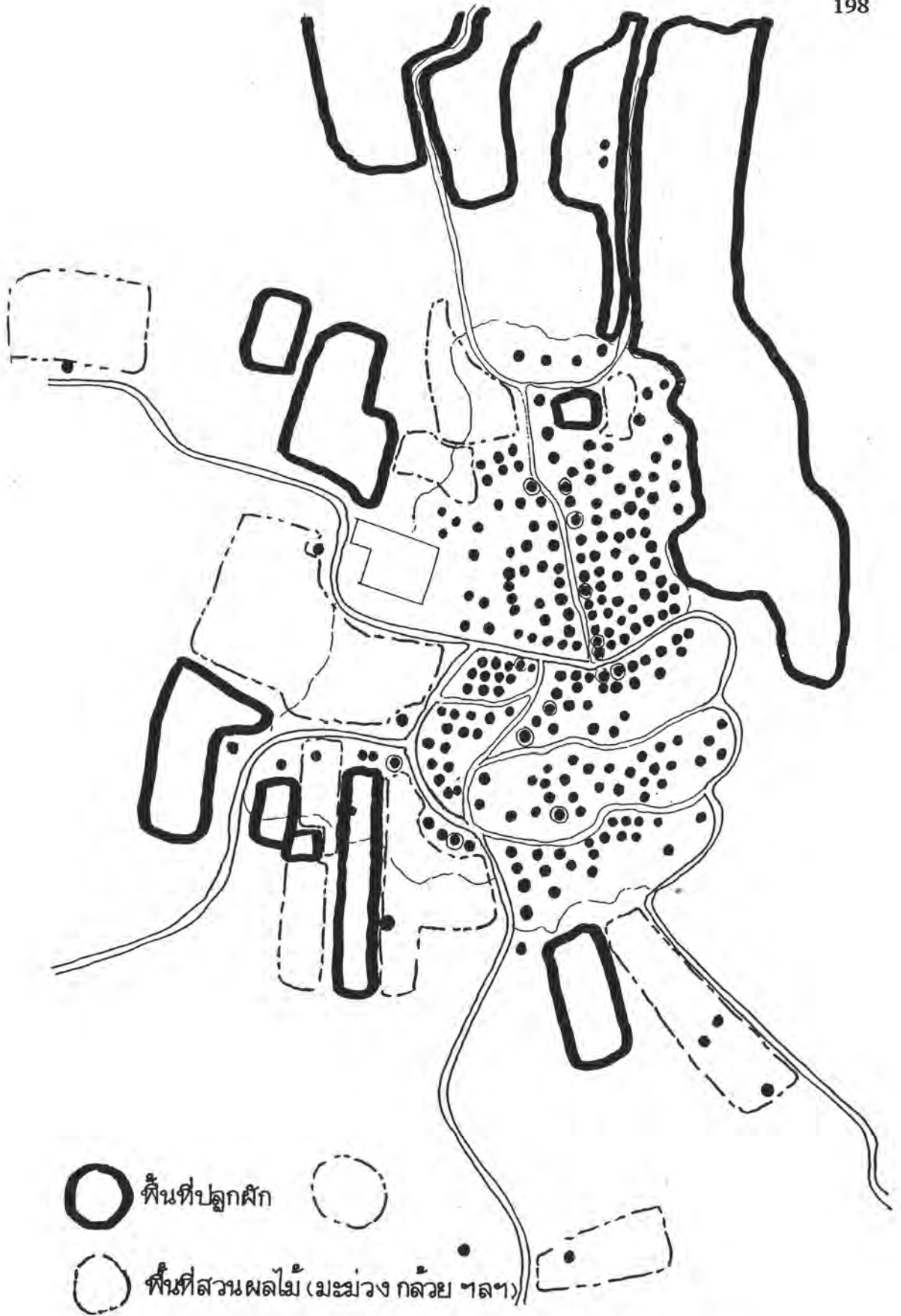
ผลผลิตของผักนั้นจะอยู่ในอัตราที่น่าพอใจถ้าไม่ถูกทำลายโดยแมลงเสียก่อน ผลผลิตต่อไร่ของต้นหอมนั้นจะได้อยู่ในราว 200-300 กิโลกรัมต่อ 1 ถึง 1 งานครึ่ง ส่วนมากแล้วการเพาะปลูกผักของชาวบ้านโรคจะไม่ได้เพาะปลูกผักเพียงชนิดเดียว แต่จะแบ่งพื้นที่เพาะปลูกผักนานาชนิดอย่างเท่า ๆ กัน โดยจะมีแปลงเพาะปลูกผักกาดขาวและผักคะน้าเป็นแปลงใหญ่ในราว ครั้งหนึ่งของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกผักกวางตุ้ง ในราว 2 - 3 งาน พื้นที่ปลูกต้นหอมและถั้วผักยาวและอื่น ๆ รอง ๆ ต้นหอมนั้นจะมีผลผลิตให้เก็บเกี่ยวได้ในราววันละ 60 - 80

กิโรกรัม ซึ่งก็เป็นผลผลิตที่ทำให้กำไรสูงกว่าการทำนาและใช้ระยะเวลาที่สั้นกว่า

แต่กระนั้น การเพาะปลูกผักในบ้านเราก็มิได้สามารถกระทำได้ในทุก ๆ ที่ไป พื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มต่ำก็จะสามารถเพาะปลูกผักได้เฉพาะปลายฤดูฝนจนถึงต้นฤดูหนาวเท่านั้น ส่วนในหน้าฝนน้ำจะท่วมแปลงผักจนหมดกลายเป็นที่นาในการปลูกข้าว บ้านที่มีฐานะและการลงทุนสูง จะใช้พื้นที่บริเวณที่เป็นที่สูง น้ำไม่ท่วมขัง เป็นที่เพาะปลูก พร้อมทั้งการลงทุนในการขุดจกบ่อเพื่อกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ เพราะในหน้าแล้ง น้ำในระบบชลประทานไม่สามารถส่งมาถึงพื้นที่เพาะปลูกสวนผักของบ้านเราได้ จึงทำให้หลาย ๆ ครัวเรือนต้องเลิกการเพาะปลูกในช่วงหน้าแล้ง ดังที่กล่าวมานั้น ถ้าบ้านใดมีทุนสูงก็จะจ้างรถแม็คโครมาขุดจกในพื้นที่สวนผักของตน การขุดบ่อเพื่อการกักเก็บน้ำนี้จะเสียค่าจ้างอยู่ในราคา 550 - 700 บาทต่อชั่วโมง ซึ่งการขุดพื้นที่ประมาณ 3 งานนั้นจะต้องใช้เวลาขุดในราว 7 - 8 ชั่วโมง พร้อมทั้งการปรับพื้นที่ทำร่องน้ำด้วย

การค้าขายผักนั้นจะกระทำใน 3 ลักษณะคือการนำไปขายเอง การขายให้กับคนกลางในหมู่บ้าน และการขายให้กับคนภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งในการขายเองนั้น ชาวบ้านจะตัดผักที่ใจจนได้ขนาดแล้วนำมาที่บ้านของตน แล้วจึงขอแรงเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ส่วนมากก็จะเป็นแรงงานของผู้หญิงและเด็กมาช่วยกันมัดจัดผักให้เรียบร้อย โดยจะให้ค่าตอบแทนในการมัดผักแต่ละมัดตามที่ตกลงกันมากกว่าการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบในอดีต เมื่อมัดจัดเสร็จเรียบร้อย ในตอนเช้าของวันต่อมาก็จะนำผักนั้นออกมาขายที่ตลาดอุทอง โดยส่วนมากแล้วก็จะขายได้เพียงบางส่วน ส่วนที่เหลือก็มักจะถูกพ่อค้าในตลาดรับซื้อไว้ทั้งหมด

แบบที่เป็นที่นิยมในการขายผลผลิตพืชเศรษฐกิจนี้คือการมีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางที่เป็นคนในหมู่บ้านเป็นผู้รับซื้อผักจากเพื่อนบ้านออกมาค้าขาย ส่วนมากแล้วพ่อค้าประเภทนี้จะมิได้ค้าขายอยู่ในวงจำกัดเพียงการค้าในหมู่บ้าน ต่างก็ตระเวนออกซื้อผักตามจังหวัดต่าง ๆ ใกล้เคียงเช่น กาญจนบุรี อุทัยธานี โดยการค้าแบบนี้ พ่อค้าแม่ค้าผักจะมีรถกระบะใช้เป็นการส่วนตัว มักจะออกจากบ้านในราวห้าโมงเย็นของทุก ๆ วันแล้วนำผักกลับมาบ้านในช่วงเวลาเที่ยงคืน ครึ่งเวลาตีหนึ่งจนถึงเวลาเก้าโมงเช้าก็จะเป็นช่วงของการนำผักออกมาขาย (สัมภาษณ์นายทวี ฐูปัน) นอกจากการรับซื้อผักมาขายแล้ว ในช่วงหน้าฝนที่หน้าไม่พามีจำนวนมาก พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้ก็จะออกไปหาซื้อหน่อไม้รวก หน่อไม้ฝรั่ง มาขายที่โรงงานหน่อไม้อัดบีบในราคากิโรกรัมละ 10 - 15 บาท นอกจากนี้ก็ยังรับซื้อเห็ดป่าตามชุมชนที่ห่างไกลออกไป โดยจะซื้อมาในราคา 30 - 40 บาทและนำมาขายในอัตรากิโรกรัมละ 50 - 100 บาทตามลักษณะความสดและการบานของเห็ด นอกจากนี้

ภาพที่ 12 แสดงพื้นที่การเพาะปลูกผักและสวนผลไม้ในบ้านโคก

พ่อค้าชาวบ้านโคกหลาย ๆ คนก็ได้เปิดแผงการค้าในตลาดอยู่ทองเอง โดยการเสียค่าเช่าประมาณ วันละ 5 บาท ค่าเก็บขยะ 10 บาท และค่าเช่าหน้าร้านในราคาประมาณ 500 บาทต่อเดือน

ในบ้านโคกนี้จะมีพ่อค้าและแม่ค้าที่รับซื้อผักจากชาวบ้านด้วยกันออกมาขายในราว 14 ราย ราคาในการรับซื้อนั้น จะขึ้นลงไม่มีกำหนดมากนัก แต่ผักจะมีราคาสูงในช่วงหน้าแล้งและ เทศกาลประเพณีกินเจ ในช่วงหน้าฤดูฝนผักจะมีราคาต่ำลง ราคาซื้อขายของพ่อค้าแม่ค้าผักในช่วง เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2537 มีดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงราคาซื้อขายผักบางชนิดเป็นกิโลกรัมของพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านในเดือน มกราคม เดือนเมษายน เดือนพฤศจิกายน เดือนกันยายน

ประเภท	ราคาซื้อ/ขายมกราคม	เมษายน	กันยายน	พฤศจิกายน
ผักคะน้า	5/6-7	10/20	2/4	10/20
ต้นหอม	10/12-13	20-30/40	3/4	7-10/15
ผักชี	4/8	50-90/100	3/4	15/20
เคียงชัย (คื่นช่าย)	7/12	50-60/70-80	5/7	7/12
ผักกวาดุ้ง	2/4	40-60/70	1/2	2/4
ผักบุ้งจีน	5/7-8	10/12	1/1	15/17

ที่มา : สัมภาษณ์นางประสงค์ พากเพียร นายบุญดี แก้วสระแสน และการเก็บข้อมูลราคาในตลาดอยู่ทอง

การปลูกมะพร้าว

พืชเศรษฐกิจชนิดต่อมานอกจากการทำสวนผักแล้ว ในราวปี 2510 เป็นต้นมา เมื่อระบบการชลประทานเริ่มใช้ได้ผลในหมู่บ้าน ชาวบ้านโคกเริ่มหันมาเพาะปลูกสวนไม้ผล พันธุ์พืชเศรษฐกิจที่เป็นที่สนใจและเพาะปลูกกันในบ้านโคกในช่วงแรก ๆ คือ มะพร้าว (สัมภาษณ์ นายบุญ

กรรม แก้วสระแสน) จากเหตุเพราะ เมื่อก่อนหน้าที่จะมีระบบชลประทานเข้ามา ชาวบ้านโคกจำเป็น
 จะต้องใช้มะพร้าวในการประกอบอาหารประเภทต่าง ๆ รวมทั้งใช้ประโยชน์จากลำต้นในส่วนอื่น ๆ
 เมื่อชาวจีนในพื้นที่บ้านหนองตาสามและบ้านท่าพระเริ่มลดการเพาะปลูกมะพร้าวลงโดยหันไปเป็นพ่อ
 ค้าในการรับซื้อผลผลิตแทน ชาวบ้านโคกที่ยังมีความต้องการใช้มะพร้าวอยู่ ประกอบกับการเข้ามา
 ของระบบชลประทาน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกจากชาวจีนในตลาด ทั้งยังสามารถให้ผล
 ผลิตไปขายสู่ตลาดได้อีกทางหนึ่ง ชาวบ้านโคกที่เริ่มเพาะปลูกมะพร้าวคนแรกคือ นายบุญธรรม
 แก้วสระแสน เริ่มเพาะปลูกในปี 2510 ในพื้นที่ใกล้คลองชลประทาน หลังจากนั้นมาชาวบ้านโคกจำ
 นวนหนึ่งซึ่งส่วนมากแล้วก็จะทำสวนผักกันด้วย ต่างก็พากันเพาะปลูกมะพร้าวอยู่บนพื้นที่เกาะบ้าน จัด
 เป็นสวนมะพร้าวจีน พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันนั้นเป็นพันธุ์หาซื้อได้ที่ตลาดและเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น ชาวบ้าน
 โคกนิยมปลูกมะพร้าวมาได้ในราว 8 - 10 ปี ในราวปี 2520 ราคาของมะพร้าวในตลาดมีราคา
 ตกลง แต่กระนั้น การทำสวนมะพร้าวในบ้านโคกส่วนมากแล้ว ก็จะปลูกกันในพื้นที่รอบ ๆ บริเวณบ้าน
 ไม่ได้มีการลงทุนในการเพาะปลูกเป็นสวนขนาดใหญ่ เพราะในช่วงที่มะพร้าวราคาตกต่ำนั้น หลาย ๆ
 บ้านที่เตรียมการปลูกไว้เป็นสวน ก็ลดลงมาปลูกเฉพาะรอบ ๆ บ้าน ในช่วงปัจจุบัน ถ้าเข้าไปใน
 หมู่บ้านแล้วก็จะพบต้นมะพร้าวขึ้นอยู่หลาย ๆ จุดบนเกาะบ้าน ส่วนแต่เป็นมะพร้าวที่ปลูกขึ้นในช่วง
 หลังการเข้ามาของระบบชลประทานทั้งสิ้น ชาวบ้านโคกยังคงเก็บมะพร้าวไว้ใช้ประโยชน์ในด้าน
 ต่าง ๆ ซึ่งการขายมะพร้าวให้กับพ่อค้าในตลาดก็ยังดำเนินอยู่ โดยรายได้จากการขายแต่ละครั้ง
 ก็อยู่ในราคาถูกละ 50 สตางค์ถึง 1 บาท ครั้งละประมาณ 20 - 30 ลูก มะพร้าวจึงกลายมาเป็น
 พืชเศรษฐกิจที่เป็นรายได้เสริมของชาวบ้านไป

ในช่วงระยะเวลาหลังการเปิดระบบการชลประทานเป็นต้นมา ชาวบ้านโคกจะใช้
 เวลาส่วนมากในการเพาะปลูกข้าวและทำสวนผัก เพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ สวนพืชประเภทไม้ผล
 นั้น ชาวบ้านคงจะปลูกไว้เพื่อบริโภคเองในครัวเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ พืชที่เพาะปลูกนั้นมักจะเป็น
 บักมี(ขนุน) มะละกอ และไม้ผลชนิดอื่น ๆ ส่วนมากแล้วชาวบ้านก็จะทำพื้นที่บางส่วนของที่นาและ
 ที่สวนผัก ปล่อยให้ผักพื้นเมืองชนิดต่าง ๆ ขึ้น เพื่อนำมาบริโภคเป็นอาหารในครัวเรือน

การทำสวนมะม่วง

ในราวปี 2528 - 2529 ได้เกิดความนิยมผลไม้มะม่วงขึ้นในตลาด(สัมภาษณ์

นายทวี ฐูปัน)ชาวบ้านโคกหลาย ๆ คนหันมาเพาะปลูกสวนมะม่วง สลับกับการปลูกกล้วย และไม้ผลชนิดอื่น ๆ จากการแนะนำของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยศิลปากรที่เข้ามาศึกษาวิจัยในช่วงนั้น ได้แนะนำให้นายเหมือน แก้วสระแสน ลองยกพื้นที่หลังบ้านลูกชายคือนายน้อยหนา แก้วสระแสน จัดเป็นสวนมะม่วงดู ในช่วงแรกของการเพาะปลูกนั้น จะต้องจ้างรถไถแม่โคครมาปรับพื้นที่และขุดบ่อน้ำทำคูร่องสวนให้มีน้ำหล่อเลี้ยงมะม่วงอยู่ตลอดปี การลงทุนครั้งนั้นนายเหมือนได้ใช้เงินไปราว 7,000 บาทสำหรับการปรับพื้นที่ อีกราว 1,000 บาทสำหรับต้นมะม่วงที่จะนำมาปลูก ซึ่งนายเหมือนได้ไปกู้เงินจากนางยุพินที่เป็นแม่ค้าซื้อสายจูงในตลาดอยู่ทองมาลงทุนในราว 10,000 บาท

เมื่อการเพาะปลูกมะม่วงดำเนินไปได้เพียง 1 ปี ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้เห็นผลกำไรจากการเพาะปลูกของนายเหมือน ชาวบ้านหลาย ๆ บ้านได้ลองทำการปลูกตามกัน เนื่องจากเหตุผลในขณะนั้นว่า ราคาของมะม่วงมีราคาสูงขึ้นในทุก ๆ ปี ทั้งความเคารพยำเกรงนายเหมือนที่เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การนับถือและชอบมาปรึกษาในเรื่องการทำมาหากินอยู่เป็นประจำ หลาย ๆ รายลองยืมเงินจากนายทุนในตลาดเพื่อการลงทุนทำสวนมะม่วงตามนายเหมือนเช่นกัน

แต่กระนั้น การทำสวนผลไม้มักไม่ได้เป็นที่นิยมของผู้คนโดยส่วนใหญ่ เพราะเหตุจากการใช้ระยะเวลาในการเก็บผลผลิตนานหลายปีกว่าจะได้ครั้งแรกและจะต้องลงทุนในอัตราที่สูงมากในเวลานั้น อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เริ่มปลูกสวนมะม่วงตามนายเหมือนเป็นคนที่สองก็คือนายบุญธรรม ที่เป็นผู้ซื้อรถไถเข้ามาในบ้านโคกเป็นคนแรก รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มเพาะปลูกผักเป็นคนแรกที่บ้านโคก ชาวบ้านจะให้ความสำคัญนับถือนายบุญธรรมเป็นอย่างมาก เพราะตลอดเวลาที่นายบุญธรรมดำรงชีวิตอยู่ในบ้านโคก ก็เริ่มโตมาจากการทำนาข้าว มีความสามารถในด้านการเพาะปลูก การทำมาหากินเป็นที่ประจักษ์กับชาวบ้าน เมื่อนายบุญธรรมได้รับการแนะนำจากอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากรในช่วงเวลาเดียวกับนายเหมือน ก็เลิกการเพาะปลูกผักในพื้นที่ส่วนหนึ่ง นาที่ดินส่วนนั้นที่อยู่ทางบ้านกลางใกล้ถนนสายคูทอง - ด่านช้าง ประมาณ 5 - 6 ไร่ จัดปลูกสวนมะม่วง มะพร้าว กล้วย ขนุน ชมพู่ รวมทั้งการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวนานาชนิด มาจนถึงปัจจุบัน

การขายผลผลิตของไม้ผลชนิดต่าง ๆ นั้น มีความสะดวกมาก เพราะจะมีพ่อค้าและแม่ค้าจากในตลาดคูทองออกมาหาซื้อสินค้าเกษตรกันแน่นหมู่บ้าน ในสวนของบ้านหนึ่ง ๆ ผลผลิตจะถูกจองไว้ตั้งแต่ลูกยังไม่สุกดี ชาวบ้านที่ยังมีสวนมะม่วงนั้น จะมีรายได้ประมาณ 6,000 - 15,000 บาทต่อปี ต่อพื้นที่เพาะปลูกผลไม้มาก 1 ไร่เท่านั้น

การเลี้ยงวัว

ระบบเศรษฐกิจและการผลิตของบ้านโคกนั้น นอกจากการเพาะปลูกแล้ว ชาวบ้านโคกหลาย ๆ บ้านมีการเลี้ยงวัวเป็นอาชีพกัน การเลี้ยงวัวนั้นก็เพื่อการค้าและฆ่าเนื้อมากินในครัวเรือนและเครือญาติมาตั้งแต่อดีต โดยในราวปี 2526 มีการส่งเสริมการเลี้ยงวัวโดยหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากมีความต้องการวัวจากตลาดทั้งในและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านโคกในราว 10 - 12 บ้านยังมีการเลี้ยงวัวอยู่ในปัจจุบัน การเลี้ยงวัวนั้น จะต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการลงทุนเลี้ยงอยู่ในราว 1,000 - 2,000 บาทต่อลูกวัว 1 ตัว การเริ่มเลี้ยงจะไม่มีรูปแบบเหมือนกันในทุก ๆ ครัวเรือน หลาย ๆ ครัวเรือนจะเริ่มเลี้ยงกันโดยซื้อลูกวัวมาเป็นคู่ หลายบ้านซื้อแม่วัวหลาย ๆ ตัว และซื้อพ่อวัวเพียงตัวเดียวเพื่อมาเป็นพ่อพันธุ์ ราคาของพ่อพันธุ์วัวนั้นตกอยู่ในราวตัวละ 20,000 - 30,000 บาท การเลี้ยงวัวของบ้านโคกนั้นถ้าบ้านใดมีทุนซื้อวัวน้อยก็จะเลี้ยงอยู่ในราว 5 - 10 ตัว ส่วนบ้านที่มีฐานะดีเช่นบ้านนายลา แก้วสระแสนก็จะมีวัวเลี้ยงอยู่ 100 - 300 ตัว การเลี้ยงวัวนั้นจะต้องใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเป็นจำนวนมาก พื้นที่เลี้ยงวัวส่วนใหญ่ก็คือทุ่งนาที่อยู่รอบ ๆ บ้านโคกนั่นเอง ในช่วงหน้าน้ำหรือฤดูกาลเพาะปลูก ชาวบ้านจะด้อนวัวของตนไปยังทางทิศตะวันตกที่เป็นพื้นที่ทุ่งหญ้าเขียว เพื่อมาให้ฝูงวัวเข้าไปหากหลายชั่วโมง ส่วนในหน้าแล้งนั้น วัวส่วนใหญ่จะถูกด้อนมาไว้ที่คอกในหมู่บ้าน และนำออกไปหาอาหารกินตามทุ่งข้าวต่าง ๆ ที่เก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้ว โดยจะด้อนออกจากหมู่บ้านในราว 7 - 8 โมงเช้าและนำกลับมาเข้าคอกในเวลา หกโมงเย็นหรืออาจจะเลยไปจนถึงเวลาหนึ่งทุ่ม

การขายวัวนั้นไม่มีกำหนดราคาที่แน่นอน เจ้าของสามารถจะเลือกขายได้ในเวลาที่ราคาของเนื้อวัวสูงขึ้น ในปีหนึ่ง ๆ ชาวบ้านก็จะแบ่งวัวขายในราว 10 - 15 ตัวราคาขายประมาณตัวละ 5,000 - 6,000 บาท ส่วนวัวตัวเมียที่เป็นแม่พันธุ์นั้นชาวบ้านจะไม่ขายและเก็บสะสมวัวตัวเมียหลาย ๆ ตัวเพื่อใช้เป็นแม่พันธุ์ต่อไป แม่วัวจะสามารถให้ลูกได้ปีละ 1 ตัว ทำให้จำนวนวัวในฝูงมีมากขึ้นเรื่อย ๆ วัวตัวเมียที่จะถูกขายนั้น ส่วนมากแล้วก็จะ เป็นแม่วัวที่มีอายุมากไม่สามารถมีลูกได้อีก รวมทั้งวัวที่แท้งตกลูกอยู่บ่อย ๆ

จำนวนวัวในบ้านเรือนใดบ้านเรือนหนึ่ง เป็นสิ่งแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ที่เป็นเจ้าของได้เป็นอย่างดี เพราะวัวนั้นจะเป็นสินค้าที่มีราคาและสามารถรอการจำหน่ายได้ในทุนช่วงเวลา ชาวบ้านที่เลี้ยงวัวบางบ้าน เมื่อต้องการเงินการลงทุนทำมาหากินในรูปแบบเศรษฐกิจแบบอื่นแล้วก็

สามารถนำวัวไปขายเพื่อนำเงินมาลงทุนในการทำกิจการอื่น ๆ เช่นนายสุธี ลีสู่สาม เคยเลี้ยงวัว อยู่ในราว 80 ตัว ในปี 2537 ที่ผ่านมานายสุธีกับนางบุญมาจึงนำวัวทั้งหมดออกขายที่ตลาดอยู่ทอง มีนายหน้ำมารับตกลงราคาแล้วไปขายต่อโรงงานในเขตจังหวัดนครปฐม ในราคาตัวละ 5,500 บาท นายสุธีได้รายได้ราว สี่แสนเศษ และได้นำเงินจำนวนนั้นมาปรับปรุงพื้นที่นาทำเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ลงทุนจุดจกพื้นที่เพื่อทำบ่อน้ำ ลงทุนทำสวนผักและฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อส่งตลาด

การลงทุนในการทำการเกษตรหลาย ๆ อย่างของนายสุธีนี้ เป็นที่น่าสนใจมาก เพราะได้มีการลงทุนพร้อม ๆ กันในการผลิตหลาย ๆ รูปแบบ โดยมีแรงงานช่วยคือลูก ๆ ที่กลับมาอาศัยปลูกบ้านใกล้เคียงกับนายสุธี แรงงานเหล่านี้ต่างก็แบ่งกันช่วยงานในส่วนผักคนละแปลง ส่วนนายสุธีและนางบุญมาจะดูแลฟาร์มไก่และดูแลสวนผักอีกแปลงหนึ่ง ในช่วงการเพาะปลูกข้าวต่างก็จะกลายมาเป็นแรงงานช่วยกันทำการผลิตข้าวทุกคน ทำให้เห็นว่า พืชเศรษฐกิจรวมทั้งรูปแบบการผลิตในบ้านโคกนั้นได้เปลี่ยนแปลงขั้นตอนและกระบวนการผลิตโดยมีความหลากหลายในการผลิตมากขึ้น (สัมภาษณ์นายสุธี ลีสู่สาม)

ดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากบ้านของนายสุธีแล้ว ในบ้านโคกนั้นมีระบบเศรษฐกิจการผลิตสินค้าชนิดต่าง ๆ นอกเหนือจากการทำนาในภาคเกษตรกรรม การประกอบอาชีพของชาวลาวครั้งในปัจจุบันนั้นมีหลาย ๆ อย่าง ทั้งการเปิดร้านค้าขายสินค้าอุปโภค บริโภค การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การรับจ้างและงานอื่น ๆ อีกมากในหมู่บ้าน

ปัจจัยการผลิต

ในกระบวนการผลิตและการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้าในลักษณะต่าง ๆ ในปัจจุบันนั้นจะมีปัจจัยในการผลิตที่สำคัญอันได้แก่ ที่ดิน ทู่น แรงงาน และเทคโนโลยีการผลิต เป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่ชาวบ้านโคกจะต้องควบคุมและใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ก. ที่ดิน

ในบ้านโคกนั้นมีพื้นที่การเพาะปลูกมากกว่า 2,000 ไร่ (เฉพาะในเขตหมู่บ้าน) มีครัวเรือนจำนวน 256 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่ทำการเพาะปลูกและทำการเกษตรกรรม 146 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่ทำสวนผัก 51 ครัวเรือน

การถือครองในกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้น ชาวนบ้านโคกจะถือครองเฉลี่ยแล้วไม่แตกต่างกันมากนัก

ในอดีตนั้น ที่ดินในการเพาะปลูกจะเป็นที่ดินของชุมชน ยังไม่มีการครอบครองเป็นของส่วนบุคคล แต่หลังจากมีการใช้ระบบชลประทานและ เศรษฐกิจการค้าแบบทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมกับความเจริญของบ้านอุทงนั้น พื้นที่เพาะปลูกของแต่ละครัวเรือนถูกกำหนดออกเอกสารสิทธิ์ครอบครองกันในอัตราส่วนที่ไม่แตกต่างกันนัก

ในบ้านโคกในราวปี 2527 - 2530 ในครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะครอบครองพื้นที่ในราว 10 - 15 ไร่ ทุกครัวเรือนส่วนมากแล้วจะมีสมาชิกในระดับลูกหลานอาศัยอยู่รวมกัน ในปัจจุบันนี้ การใช้พื้นที่ดินในการเพาะปลูก ผู้เป็นเจ้าของที่หลาย ๆ คนมักจะให้ลูกหลาน หรือครอบครัวของลูกที่แต่งงานไปใช้พื้นที่ดินแทนตน หรือแบ่งกันทำแปลงต่างกันออกไป หลาย ๆ บ้าน รุ่นลูกจะปลูกผัก ในขณะที่เจ้าของที่ดินผู้เป็นพ่อยังคงทำสวนและนาอยู่ หรืออาจจะแบ่งที่ดินให้กับญาติพี่น้องในหมู่บ้านเช่า ที่ก็อาจจะนำไปให้ลูกหลานของตน (ผู้เช่า) เช่าทำอีกต่อหนึ่ง ความหลากหลายของรูปแบบการใช้ที่ดินนี้ เป็นการยากที่จะมองออกมาว่า ใครครองครองหรือมีกรรมสิทธิ์เด็ดขาดในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ร้อยในปัจจุบัน พื้นที่ดินของบ้านโคกเกือบ 20 % ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกซื้อจากบุคคลภายนอก ที่อาจจะเข้ามาทำธุรกิจประเภทบ้านจัดสรรและธุรกิจนาคอนออกการเกษตร มากกว่าการปล่อยให้เช่า เนื่องจากพื้นที่ของบ้านโคกนั้นมีถนนติดต่อทั้ง 2 ด้าน มีโครงการบ้านจัดสรรสร้างขึ้น 2 แห่งในพื้นที่หมู่บ้าน ราคาของที่ดินที่เป็นที่นาในบ้านโคกนั้นตกไร่ละ 200,000 บาท ราคาที่ริมถนนนั้นตกอยู่ในราว ไร่ละ 1 ล้านบาท

การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น ถ้าหากมองตามลักษณะของครัวเรือนหนึ่ง ๆ เป็นหลัก โดยไม่มองว่าใครในครัวเรือนนั้นเป็นเจ้าของที่ดินมากนักน้อยเพียงใด ก็พอที่จะสรุปออกมาได้ดังนี้

ตารางที่ 12 แสดงกรรมสิทธิ์ การถือครองที่ดิน ในบ้านโคก

ลักษณะกรรมสิทธิ์	จำนวนโดยประมาณ(ไร่)	% ของพ.ท.ทั้งหมด
เป็นที่ดินของคนภายนอกหมู่บ้าน ไม่ได้ให้เช่า อาจจะใช้ในภาคนอกการเกษตรกรรม	200 - 300	15 %
เป็นที่ดินของคนภายนอกหมู่บ้าน ให้เช่า	200 - 300	15 %

ตารางที่ 12 (ต่อ)

เป็นที่ดินของคนในหมู่บ้าน ไม่ให้เช่า	500 - 750	37.5 %
เป็นที่ดินของคนในหมู่บ้านให้เช่า	300 - 400	20.85 %
เป็นที่ดินเกาะบ้านโรค	100 - 200	10 %

ที่มา: จากการสำรวจเดือนกุมภาพันธ์ 2537 สัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ เอกสารเกษตรอำเภอ

เห็นได้ว่า การถือครองที่ดินของบ้านโรคนั้น ส่วนมากที่ดินในหมู่บ้านจะเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านในหมู่บ้านเอง ชาวบ้านไม่นิยมที่จะขายที่ดินให้กับผู้อื่น นอกจากพื้นที่ดินนั้นจะติดถนนหรือติดขานสุขาภิบาลอยู่ทองที่จะมีราคาสูงและคุ้มทุนมากกว่า พื้นที่ทำกินจริง ๆ ของชาวบ้านโรคนั้นก็กลับไปอยู่ในเขตตำบลหนองร่องที่เป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ทางตอนเหนือของหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้ว ในหลาย ๆ บ้านในบ้านโรค ยังนิยมที่จะออกไปหาซื้อที่ดินเพื่อทำพืชไร่ในเขตอำเภอเลาขวัญและอำเภออื่น ๆ ในเขตจังหวัดกาญจนบุรีและอุทัยธานี เพราะฉะนั้น ตารางดังกล่าวจะแสดงเฉพาะการใช้ที่ดินในเขตหมู่บ้านและเขตใกล้เคียง โดยถือจากครัวเรือนแต่ละครัวเรือนเป็นหลักมากกว่าการใช้พื้นที่บ้านโรคเป็นส่วนตัว กรรมสิทธิ์ในที่ดินและการเช่าที่ดินของผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโรคนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 แสดงลักษณะครัวเรือนที่ทำเกษตรในกรรมสิทธิ์ที่ดินของบ้านโรค

ลักษณะกรรมสิทธิ์	จำนวน (ครัวเรือน)	% ของครัวเรือนทั้งหมด
เป็นเจ้าของที่ดิน	130	89 %
เป็นเจ้าของที่ดิน ทำการเพาะปลูกเอง	45	30 %
เป็นเจ้าของที่ดินและ เช่าเพิ่ม	72	49 %

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ลักษณะกรรมสิทธิ์	จำนวน (ครัวเรือน)	% ของครัวเรือนทั้งหมด
เป็นเจ้าของที่ดิน ให้เช่า	13	8.9 %
เช่าที่ดิน	16	10.9 %

หมายเหตุ: จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 146 ครัวเรือนที่ทำการเกษตร

ถ้าใช้ลักษณะของการถือครองที่ดินในหมู่บ้านโคกเป็นตัวกำหนดฐานะของชาวนาแล้ว อาจแบ่งลักษณะของชาวนาโคก ได้ดังนี้

1. ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีฐานะแตกต่างกัน ผู้ที่มีฐานะยากจนก็จะเช่าที่ผู้อื่นทำการเพาะปลูก อยู่ในราว 16 ราย หลาย ๆ รายเปลี่ยนมาทำสวนผัก นอกจากนี้ยังมีชาวนาโคกอีกมากกว่า 100 ครัวเรือนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินเอง ส่วนใหญ่แล้วจะไม่มาทำงานในภาคเกษตรกรรมแต่จะออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน ซึ่งงานส่วนใหญ่แล้วก็จะไปทำงานในโรงงานต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบหมู่บ้าน รวมทั้งงานบริการต่าง ๆ ชาวนาโคกส่วนใหญ่ไม่นิยมไปทำงานไกลจากหมู่บ้าน

2. มีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ฐานะยากจนและมีที่ดินน้อย จึงต้องเช่าเพิ่มเติม หรืออาจจะให้ผู้อื่นเช่าที่ของตน ส่วนตนนั้นก็ไปเช่าที่ของผู้อื่นที่คิดว่ามีความอุดมสมบูรณ์กว่า (ในการนี้ บางที่ที่ดินที่ไปเช่านั้น ก็อาจจะเป็นที่ดินของญาติพี่น้องกันก็ได้) หรืออาจจะเช่าเพื่อการเพิ่มผลผลิตส่วนมากแล้วที่ดินดังกล่าวจะเป็นที่ดินที่อยู่นอกเขตบ้านโคกออกไป ชาวนาในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีอัตราการเสี่ยงลงทุนในการเพาะปลูกสวนผักมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะจะสามารถใช้พื้นที่ทั้งหมดในการเพาะปลูกผักได้ตลอดปี โดยไม่ต้องห่วงในเรื่องการทานา (สัมภาระฉางกวง แก้วสระแสน)

3. มีที่ดินเป็นของตนเอง มีฐานะดี ก็มักจะทำการเพาะปลูกเอง และถ้าเห็นว่าพื้นที่ยังไม่เพียงพอ ก็จะเช่าเพิ่มเติม

4. มีที่ดินเป็นของตนเอง มีฐานะดี แต่แบ่งให้เช่าทั้งหมดหรือบางส่วน เจ้าของที่ดินก็จะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่นในภาคนอกการเกษตร หรืออาชีพอื่น ๆ ภายนอกหมู่บ้าน

5. ที่ดินเป็นของบุคคลภายนอกมาลงทุนทำกิจการโรงแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร 30 ไร่ ทำบ้านจัดสรรจำนวน 170 ไร่

6. เป็นที่ดินของบุคคลภายนอก ให้คนในหมู่บ้านเช่าทำการเพาะปลูกไปก่อน รอการลงทุนในงานนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนมากแล้วจะมีพื้นที่นี้อยู่ใกล้ติดต่อสุขาภิบาลอยู่ทางใต้ของหมู่บ้าน

จากลักษณะการถือครองที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน นั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นชาวบ้าน รอคมีที่ดินเป็นของตนเองเป็นจำนวนมาก เพราะถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่ถือครองที่ดินจะมีขนาดเล็กก็ตาม ชาวบ้านรอกส่วนใหญ่ที่ทำการเกษตรแล้ว จะมีโอกาสที่จะเสี่ยงการลงทุนในพื้นที่ดินขนาดเล็ก ของตนได้ดีกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ เพราะสามารถออกไปหาหรือฟังพากการใช้เทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายในตลาดอยู่ทอง รวมทั้งคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ และอาจารย์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากรที่มีความรู้ในเรื่องของการเพาะปลูกไม้ผลยืนต้น นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้าน รอกส่วนใหญ่ก็ไม่ได้นิยมที่จะขายที่ดินให้กับผู้อื่น แต่มักจะเก็บไว้ เป็นทุนให้ลูกหลานต่อไปในวันข้างหน้า

อัตราการถือครองที่ดินและการเช่าที่ดินในบ้านรอกนั้นแบ่งออกดังนี้

ตารางที่ 14 แสดงอัตราการถือครองที่ดินของชาวบ้านรอก

จำนวนที่ดิน(ไร่)	เจ้าของที่ดิน(ราย)	เช่าที่ดิน (ราย)	อยู่อาศัย/ไร่ที่ดิน
0 - 5	65	12	110
6 - 10	57	4	(ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน)
11 - 20	5	-	
21 - ~	10	-	

ตารางที่ 15 แสดงการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมของบ้านโลก

ประเภทของพืช เกษตรกรรม	จำนวนผู้ปลูก (ราย)	พื้นที่เพาะปลูก (ประมาณ/ไร่)	% ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด (ประมาณ 2,000 ไร่)
ข้าว	95	1,100	65 %
สวนผัก	52	300	15 %
สวนไม้ผล	15	100	5 %
มะม่วง, กล้วย และผลไม้อื่น ๆ			
ทำประโยชน์นอกภาคเกษตร	?	300	15 %
พื้นที่เกาะบ้าน	-	150	7.5 %

ที่มา: เก็บข้อมูล สิงหาคม - พฤศจิกายน 2537

จากตารางแสดงให้เห็นว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านโลกนั้นเป็นพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่ทำนา ทำสวนผัก และทำสวนผลไม้มากกว่า 80 % แสดงให้เห็นว่าการใช้พื้นที่ดินของชาวบ้านโลกนั้นเป็นการใช้เพื่อการเกษตรกรรม ที่เหลือเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่อื่น ๆ เช่นพื้นที่ตั้งโรงงาน หมู่บ้านจัดสรรและอื่น ๆ

จากตารางต่าง ๆ ที่แสดงมานี้ แสดงให้เห็นว่า ในบ้านโลกนี้ มีครัวเรือนมากกว่า 60 % ที่ทำการเกษตร โดยแบ่งออกเป็นการทำนา 65 % ของผู้ประกอบการอาชีพทางเกษตรกรรม ทำสวนผักและทำสวนผลไม้ 35 % อีก 40 % ของครัวเรือนทั้งหมดในบ้านโลกนี้จะประกอบอาชีพอื่น ๆ โดยจะกล่าวในตอนต่อไป

ชาวบ้านโลกในแต่เดิมนั้นจะมีการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว ถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งสรรพื้นที่เป็นโฉนดสำหรับทุก ๆ คนแล้วก็ตาม ด้วยความผูกพันและแรงยึดเหนี่ยวานชุมชนในฐานะของเครือญาติและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ชาวบ้านโลกไม่นิยมที่จะขายที่ดินเพราะที่ดินนั้นชาวบ้านโลกถือว่าเป็นเสมือนผู้มีพระคุณของบรรพบุรุษที่ให้ได้มาหากินโดยตลอด ชาวบ้านในระดัผู้ใหญ่ที่ผ่านเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจงานทุกยุคทุกสมัยมักจะไม่รีบร้อนที่ให้กับลูกหลานก่อน แต่

มักจะเก็บที่ไว้รอการแต่งงานของลูกหลานก่อน แล้วจึงแบ่งที่เพื่อให้ทำมาหากินทางการเกษตรใน รูปแบบต่าง ๆ โดยยังไม่ได้ยกที่ดินให้ ความขัดแย้งระหว่างลูก ๆ ในการใช้ที่ดินนั้นจึงไม่มีเพราะ ยังถือว่าที่ดินนั้นเป็นของบิดาอยู่ ผู้ใหญ่ในอายุ 50 - 60 ปีในบ้านเรือนมากกว่าครึ่งจึงยังคงมีกรรม สิทธิ์ในที่ดินของตนอยู่ เมื่อลูก ๆ ได้ทำงานในที่นาหรือประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรประสบ ความสำเร็จมีเงินสะสมในระดับหนึ่งแล้ว ผู้เป็นพ่อแม่ที่ยังเป็นเจ้าของที่ดินอยู่ก็จะแบ่งยกที่ดินนั้นให้ กับลูก โดยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ขาด ส่วนมากแล้ว พื้นที่ตั้งบ้านในเขตเกาะบ้านจะเป็นที่ที่มอบให้ ก่อนเพื่อจัดสร้างบ้าน แล้วจึงค่อยมอบที่ดินแบ่งให้ลูกแต่ละคนเมื่อถึงเวลา

การแบ่งมอบที่ดินนั้น ลูก ๆ แต่ละคนอาจจะมีบางคนที่หลงในความสะดวกสบาย และหวัง ว่าจะนาที่ดินนั้นไปขายเมื่อได้รับแบ่งมาในอนาคต ผู้เป็นพ่อแม่จะรู้ได้จากการที่ลูกของตนได้ประกอบ อาชีพอยู่ ถ้ามีหลักฐานเงินทองมากขึ้น และบางทีก็แบ่งมาเลี้ยงดูพ่อแม่แล้ว ก็จัดได้ว่าลูกคนนั้น สมควรได้รับที่ดินมากกว่าลูกที่ไม่มีควมก้าวหน้าในการทำงาน แต่กระนั้นลูก ๆ ทุกคนก็จะได้พื้นที่ บล็อกบ้านไว้ก่อนหน้าแล้ว

ที่ดินของบ้านเรือนนั้นนับวันจะมีราคาสูงขึ้น เนื่องจากมีนโยบายจากทางภาครัฐในอันที่จะ ตัดถนนผ่านจากโรงงานน้ำตาลในทิศเหนือของบ้านเรือน ไปทางตะวันออกกับถนนมาลัยแมน จะทำ ให้บ้านเรือนเป็นเกาะใหญ่อยู่ท่ามกลางถนนทั้งสามเส้น รวมทั้งนโยบายการสร้างตลาดการค้า ผักสดภาคตะวันตกที่บริเวณทางทิศใต้ของบ้านเรือน (สัมภาษณ์ นายอุทัย สำเร็จรัมย์ เกษตรอำเภอ) จึงเป็นที่แน่นอนว่า อีกไม่นานนัก พื้นที่ดินเพื่อการเพาะปลูกจะลดลงและมีราคาสูงขึ้น ชาวบ้านเรือน ในอนาคตคงจะต้องรับกับนโยบายการเกษตรที่จะส่งเสริมให้พื้นที่บ้านเรือนกลายเป็นสวนผักขนาด ใหญ่ในอนาคต และกลายเป็นบ้านอยู่อาศัย หมู่บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้นจากเดิม ที่มีเพียง 1 โครงการ การกลายมาเป็น 4 - 5 โครงการในปัจจุบัน และกำลังก่อสร้างอยู่ 2 โครงการ โรงงานแปรรู ูปผลผลิตทางการเกษตรเกิดขึ้นหนึ่งแห่ง และกำลังจะเกิดขึ้นอีกมากกว่า 2 แห่ง ที่ดินในบ้าน เรือนในราวปี 2539 - 2541 นั้นคาดกันว่าจะมีราคาสูงและในปี 2538 - 2539 นี้ การเสนอ ราคาคือที่สูงขึ้นนั้น จึงเริ่มมีผลต่อความรู้สึกของชาวบ้านเรือนแล้ว

ข. ทูน

การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของบ้านเรือนนั้น มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและกระบวนการ ผลิต รวมทั้งขั้นตอนการผลิตอยู่เสมอ ชาวบ้านมากกว่า 60 % ของครัวเรือนในหมู่บ้านนั้นยังยึด อาชีพการเกษตรเป็นหลัก นอกจากนี้ชาวบ้านไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง มักจะออกไปประกอบ

อาชีพต่าง ๆ ทั้งในอุตสาหกรรม และภาคบริการทั้งในและนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่นี้ต้องทำอาชีพในทางเกษตรกรรมมาเป็นต้นกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ พอจะแบ่งออกได้ดังนี้

1. แหล่งเงินทุนนอกระบบ (Unorganized Market) ซึ่งแหล่งเงินทุนนี้ได้แก่ญาติพี่น้อง นายทุนท้องถิ่น เจ้าแก่โรงสี อัตราค่าดอกเบี้ยค่อนข้างสูง บางครั้งการกู้ยืมก็มีลักษณะการกู้ไม่ได้ออกมาเป็นรูปของตัวเงิน แต่เป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ไม่ได้อยู่บนฐานของความเท่าเทียมกัน กล่าวคือ อาจจะมีการกู้เป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก็อาจจะมีการตกเขียวไว้ก่อน เพื่อการกู้ยืมเงินมาลงทุน หรือ เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็ต้องนำข้าวไปชำระหรือขายแทนเงินต่อนายทุนผู้ให้กู้ เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างข้าวกับปุ๋ย ถ้าเกิดปีใดข้าวไม่ได้ผล ราคาตกต่ำ ก็จะไม่สามารถชำระหนี้สินในคราวเดียวได้หมด เหตุเพราะชาวบ้านมักจะไม่กู้เงินมาลงทุนเพียงเจ้าหนี้เดียว โดยเฉพาะข้าวเมื่อนำมาใช้คืนต่อนายทุน หรือโรงสี ก็จะถูกกดราคาลง โดยมากจะเป็นข้ออ้างในเรื่องของความขึ้นในเมล็ดข้าวเปลือก ที่ทางโรงสีสามารถกดราคาลงได้ ก็กลายมาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ในการทบทหนี้สินไปถึงฤดูกาลเพาะปลูกหน้า แหล่งเงินทุนนอกระบบของชาวบ้านโรคนี้มาจากพ่อค้าในตลาดอุทอง ถ้าเป็นจำนวนน้อยก็จะหยิบยืมจากญาติพี่น้องในหมู่บ้าน เสียเป็นส่วนใหญ่ อัตราดอกเบี้ยนั้นก็ตกประมาณ 100 ละ 20-26 ต่อฤดูกาลผลิต (ประมาณ 4 - 5 เดือน) ซึ่งตามปกติแล้ว ชาวบ้านก็มักจะกู้ยืมปีละ 2 ครั้ง ตามช่วงการผลิต การคิดเวลากู้ยืมนั้น ถ้าเกิน 10 วัน ถือว่าจะต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราครึ่งเดือน และถ้าเกิน 20 วันถือว่าต้องจ่ายดอกเบี้ยเต็มเดือน ซึ่งดอกเบี้ยนั้นคิดเป็นเดือน ๆ ละ 2 - 3 % รวมทั้งดอกเบี้ยจากปุ๋ย ยา สารเคมีต่าง ๆ ที่กู้เป็นรูปของก็จะตีราคาของเป็นเงินแล้วคิดดอกเบี้ยเป็นอัตรารายเดือนด้วย

การกู้ยืมเงินนอกระบบของชาวบ้านโรคนี้ ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ เช่นการระดมทุนเพื่อการลงทุนในการทำการผลิตครั้งใด ๆ แล้ว เป็นการยากที่ชาวบ้านโรคนี้จะออกไปกู้ยืมเงินจากนายทุนในตลาด จากการสำรวจพบว่า ชาวบ้านโรคนี้มีอัตราการกู้ยืมเงินนอกระบบในราว 15 % ของบ้านเรือนทั้งหมด และจะชดใช้คืนในราว 1 - 2 ฤดูกาลเพาะปลูกเท่านั้น ชาวบ้านโรคไม่ชอบที่จะเป็นหนี้เรื้อรัง ถ้ามีความจำเป็นในการใช้เงินใด ๆ ก็มักจะมาปรึกษากับผู้นำสูงสุดหรือผู้ที่ตนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งการกู้ยืมเงินที่จะเกิดขึ้นนั้น ส่วนมากแล้วก็จะเป็นการกู้ยืมในหมู่บ้าน เสียมากกว่า คือในราว 2,000 - 5,000 บาท ถ้ามากกว่าระดับนี้ จึงคอยออกไปกู้ยืมจากนายทุนนอกหมู่บ้าน

2. แหล่งเงินทุนในระบบ (Organized Market) ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและ

สหกรณ์ (ชกส.) แหล่งเงินทุนนี้ ในอดีตชาวบ้านในเขตบ้านโคกแทบทุกหลังคาเรือนจะเป็นสมาชิกอยู่ เหตุจากอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างต่ำกว่าการกู้นอกระบบ โดยมีที่ดินหรือสินทรัพย์อื่น ค้ำประกันหรือบางที่อาจจะให้บุคคลค้ำประกันได้ถ้ามีการชำระดอกเบี้ยและเงินต้น (เครดิต) สม่าเสมอ นอกจากนี้ระยะเวลาการกู้และการชำระก็มีระยะเวลาที่ยาวนาน จึงเป็นผลก่อให้เกิดความนิยมในการใช้บริการกู้ยืมโดย ชกส. จะจัดการส่งเสริมการผลิตและการตลาดในรูปแบบต่าง ๆ ในช่วงระยะแรก ๆ

แต่ก็มีข่าวว่าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์นั้นจะเป็นแหล่งเงินทุนที่ให้เปล่าแต่อย่างใด ชกส. กลับมีระบบการจัดการและบริหารงานสินเชื่ออย่างรัดกุมและมีได้เชื่อถือสภาพความเป็นจริงของเศรษฐกิจข้าวของชาวบ้านโคกเลย เมื่อราวปี 2528 ได้เกิดการระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลที่มาพร้อมกับพายุอีร่า ชาวบ้านในโคกไม่น้อยต้องสูญเสียข้าวไปกันแทบทั้งหมด ประกอบกับการกู้ยืมยาบราบแมลงศัตรูพืชมาใช้นั้น ก็มีได้ผลเท่าใดนัก ชาวบ้านจำนวนมากต่างกลายเป็นหนี้ต่อ ชกส. อย่างถาวร เพราะในช่วงนั้น ชกส. มีได้ผ่อนปรน อัตราดอกเบี้ยหรือปรับยืดเวลาการชำระหนี้เงินต้น หรืออาจกล่าวง่าย ๆ คือ ชกส. มีได้มีนโยบายที่จะช่วยเหลือชาวบ้านอย่างจริงจังเท่าใดนัก กลับใช้กฎเกณฑ์ที่ตกลงในเบื้องต้นกับชาวบ้านแรกเริ่มของการเป็นลูกค้า คือ เพิ่มอัตราดอกเบี้ยขึ้นเมื่อชาวบ้านผู้กู้ยืมขาดการผ่อนชำระดอกเบี้ยหรือเงินต้น ไปจนถึงอัตราเพดานสูงสุด ซึ่งลูกค้าของ ชกส. ในหมู่บ้านโคกนั้นแทบทั้งหมด มีภาวะหนี้สินในอัตราดอกเบี้ยนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพัฒนาชนบทไทยโดยภาครัฐบาลและหน่วยงานราชการอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ ชกส. ยังได้ตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมา โดยให้ลูกค้าผู้กู้ยืมเงินหรือวัตถุดิบทางการเกษตร (ลูกหนี้) ตั้งกลุ่มระบบความเชื่อเหลือกันเองโดยตั้งเป็นกลุ่ม ฅวนบกิจ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม เมื่อมีอันเสียชีวิตลงก็จะสามารถไปมรตบัตรไปรับเงินในด้านอัตราบุคคล 100,000 - 200,000 บาท อัตรานี้ในความเป็นจริงก็จะสามารถเบิกได้เพียง 60,000 - 150,000 บาทโดยเฉลี่ย เพราะต้องหักหนี้สินและดอกเบี้ยเดิมทั้งหมดของผู้ตาย เงินที่นำมาให้ผู้ตายนั้น มีใช้เป็นส่วนสงเคราะห์ของ ชกส. แต่อย่างใด แต่เป็นเงินที่เรียกเก็บสมาชิกชกส. ปีละ 1 ครั้ง แล้วนำมาเฉลี่ยจ่ายให้ การจัดตั้งกลุ่มอื่น ๆ ก็มีอีก ลูกหนี้ชกส. ทุกคนจะถูกชักชวนแกมบังคับให้เข้าร่วม เพื่อการทำยอดลูกค้าของธนาคาร โดยดูเหมือนกับขาดความรับผิดชอบและขาดความเป็นธรรมต่อชาวชนบทและทวนกระแสการพัฒนาที่มีหลักอุดมการณ์ในการช่วยเหลือให้ประชาชนอยู่ดี

กินตัวอย่างสิ้นเชิงดูเหมือนว่า เรื่องราวของหนี้สินเมื่อเริ่มการเพาะปลูกนั้นสิ่งเลวร้ายของชาวนานับเบื้องต้น

ชาวบ้านโคกไร่รับรู้การทำงานของหน่วยงาน ธกส. เป็นอย่างดี จากความรู้สึกที่ไม่ชอบติดต่อกับรัฐ และไม่ค่อยอยากจะมีส่วนร่วมกับงานราชการ ชาวบ้านโคกไร่ในระยะแรกนั้นให้ความร่วมมือในการกู้ยืมเงินมาเพื่อการลงทุนในการทาสวนผักและการทำนา แต่เมื่อเกิดภัยธรรมชาติและราคาพืชผลตกต่ำ ชาวบ้านโคกไร่เริ่มเห็นว่าหน่วยงาน ธกส. นี้เป็นหน่วยงานที่พึ่งไม่ได้ จึงรีบชำระเงินกู้คืนกันแทบทุกบ้าน บ้านใดที่ยังค้างชำระอยู่ก็จะช่วยเหลือกันเพื่อให้ปลอดหนี้จาก ธกส. รวมทั้งการลาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ ธกส. จัดตั้งขึ้น ในทุกวันนี้ในบ้านโคกไร่จะมีบ้านที่เป็นสมาชิกอยู่ไม่ถึง 20 หลังคาเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าชาวลาวครึ่งไม่ชอบเอาตัวเองไปผูกเป็นภาระในการเป็นหนี้สถาบันการเงิน หรือนายทุนใด ๆ

สิ่งที่เกิดขึ้นในบ้านโคกไร่กลับไม่ใช่การกู้หนี้ยืมสิน แต่เป็นการออมทรัพย์ในรูปของการฝากเงินธนาคารออมสินและธนาคารพาณิชย์ในตลาดอุ้งทองที่มีมากขึ้น ชาวบ้านโคกไร่ที่มีการทำมาหากินประกอบอาชีพต่างๆ นั้นสามารถเก็บเงินได้แทบทุกครัวเรือนซึ่งในปีหนึ่ง จะมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 50,000 บาท หรือมากกว่านั้น ชาวบ้านโคกไร่นิยมที่จะฝากเงินเก็บมากกว่าการนำเงินไปหาความสำราญในสิ่งบันเทิงต่าง ๆ ที่อยู่ในตลาดอุ้งทอง

รูปแบบของทุนนั้นอาจจะแบ่งลักษณะของการใช้ได้ 2 ลักษณะคือ ทุนถาวรและทุนหมุนเวียนประจำปี

ในรูปแบบของทุนถาวรนั้นก็จะเป็นการจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งเครื่องจักรกลทางการเกษตร ทุนในการสร้างยุ้งฉาง โรงเห็ด การลงทุนในเครื่องมือเหล่านี้ จะลงทุนมากในช่วงเวลาแรกเท่านั้น ในช่วงฤดูกาลผลิตต่อ ๆ มาทุนถาวรก็จะลดลง

ส่วนทุนหมุนเวียนนั้น ส่วนมากแล้วก็จะใช้อยู่ในส่วนของการผลิตในทุก ๆ ปี ดังที่กล่าวมาแล้ว การลงทุนในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจนานาชนิดนั้นจะมีลักษณะของการลงทุนหมุนเวียนที่แตกต่างกัน แต่ก็คล้าย ๆ กันไปในทุก ๆ วงจรการผลิตซึ่งพอจะแสดงออกมาได้ดังนี้

ตารางที่ 16 แสดงการใช้ทุนถาวรและทุนหมุนเวียนในการผลิต

พันธุ์พืช	ทุนถาวร	ทุนหมุนเวียน
ข้าว	เครื่องจักรกลการเกษตร รถไถเดินตาม ลูกทูป, ไถ, พานเหล็ก ยุงฉาง เครื่องมือประกอบการเพาะปลูก	ค่าพันธุ์ ค่าเตรียมดิน ค่าจ้างทุกชนิด ค่าสารเคมีบำรุง ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าขนส่ง ค่าเช่า ค่าแหวด
ผัก	เครื่องจักรกลการเกษตร เครื่องสูบน้ำ เครื่องฉีดสารฉีดพ่น จ้างชุดจกบ่อน้ำ เครื่องมือประกอบการปลูก	ค่าพันธุ์ ค่าเตรียมดิน ค่าจ้างทุกชนิด ค่าสารเคมีบำรุง ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าเช่า
สวนไม้ผล	จ้างปรับพื้นที่ ค่าพันธุ์ ค่าจ้างปลูก เครื่องสูบน้ำ เครื่องมือประกอบการเพาะปลูก	ค่าสารเคมีบำรุง ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าขนส่ง

เพื่อความเข้าใจในการใช้ทุนของชาวบ้านโคกนั้น จึงขอยกตัวอย่างการลงทุนของบ้าน
นายบุญมี และนางสังข์ แก้วสระแสนในการลงทุนทำการเกษตรในปี 2537

ตารางที่ 17 แสดงต้นทุนถาวรของนายสุธีและนางบุญมา แก้วสระแสน

ประเภทของการผลิต	การใช้จ่ายถาวร	จำนวนเงิน(ประมาณ)
ทำนา	รถไถเดินตาม	40,000
	เครื่องมือในการเพาะปลูก	10,000
	โรงเก็บข้าวเปลือก	3,000
	เครื่องสูบน้ำ	10,000
	ค่าจ้าง	10,000
สวนผัก	เครื่องสูบน้ำ	15,000
	ค่าชุดจกบ่อน้ำ	10,000
	ค่าปรับที่ดิน	5,000
	ค่าจ้าง	10,000
	ค่าเครื่องมือในการปลูกผัก	15,000

ที่มา : สัมภาษณ์นายบุญมี แก้วสระแสน

ตารางที่ 18 แสดงการใช้จ่ายทุนหมุนเวียนของบ้านนายบุญมีและนางสังข์ แก้วสระแสน

ประเภทของการผลิต	การใช้จ่ายทุนหมุนเวียน	จำนวนเงิน(ประมาณ)
ทำนา (10 ไร่)	ค่าพันธุ์	400
	ค่าจ้างเตรียมดิน	1,500 - 2,000
	ค่าจ้างหว่าน	500
	ค่าดูแลรักษา	1,000 - 1,500
	ค่าปุ๋ย	5,000 - 6,000

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเภทของการผลิต	การใช้ทุนหมุนเวียน	จำนวนเงิน(ประมาณ)
	ค่าสารเคมี	500 - 600
	ค่าจ้างเก็บเกี่ยว	2,000 - 3,000
	ค่าแนวคิด	800 - 1,000
	ค่าขนส่ง	200 - 500
	รวม	11,900 - 15,500
ปลูกสวนผัก (4.5 ไร่)	ค่าพันธุ์	2,000
	ค่าเตรียมดิน	3,000
	ค่าจ้างทุกชนิด	5,000
	ค่าสารเคมีบำรุง	2,000
	ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	1,500
	รวม	13,500

รายได้ ของนายบุญมีในปี 2537 เพาะปลูกข้าวได้ได้ราว 7 เกวียน ๆ ละ 3,500 ประมาณ 25,000 บาท นายบุญมีมีกำไรจากการเพาะปลูกข้าวอยู่ในราว 1 หมื่นบาท แต่การเพาะปลูกสามารถทำได้เพียง 1 ครั้งต่อปีเท่านั้นจึงไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน นายบุญมีจึงลงทุนทำสวนผักในราวปี 2530 รายได้จากการขายผักอยู่ในราว 30,000 บาท นายบุญมีมีกำไรจากการขายผักในราว 16,000 บาท เมื่อรวมกับรายได้จากการเพาะปลูกข้าวแล้ว นายบุญมีมีรายได้จากการเพาะปลูกในราว 26,000 บาทต่อปี รายจ่ายในครอบครัวของนายบุญมี มีดังนี้

ตารางที่ 19 แสดงการใช้จ่ายเงินของชาวบ้านโศกในแต่ละปี กรณีนายบุญมี

รายจ่าย	จำนวนเงิน
ค่าปัจจัยสี่	18,000
ค่าช่วยงานพิธีกรรม	1,000
ค่าสาธารณูปโภค ไฟฟ้า-ประปา	800
ค่าพักผ่อนบันเทิง	1,000
ค่ารักษาพยาบาล	500
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	500
รวม	21,800

ถึงแม้จะดูว่านายบุญมีมีกำไรในปีที่แล้วประมาณ 5,000 บาทก็ตาม แต่ก็ต้องนำไปใช้จ่ายในการซื้อเครื่องใช้ในครัวเรือนและใช้จ่ายหนี้สินในคราวเลี้ยงบวชลูกชายในปี 2536 รวมทั้งยังนำไปฝากธนาคารในราว 1,000 - 2,000 บาทต่อปี

ในบ้านโศกในกรณีอื่น ๆ ก็จะแตกต่างกันออกไปแต่กระนั้น ชาวบ้านโศกจะมีความรู้สึกว่ามีความผูกพันในการทำงานด้านการเกษตรกรรมมาก อาจจะเป็นเพราะว่าในรุ่นคนอายุ 30 ปีขึ้นไปหลาย ๆ คนผ่านการศึกษาในโรงเรียนมาน้อยและได้ช่วยทำงานกับพ่อแม่ในไร่นาเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยจะเหมือนคนในรุ่น 30 ปีลงมา ที่ได้รับการศึกษามากขึ้นและมีความคิดในการค้าขายมากขึ้น ความแตกต่างหลาย ๆ อย่างนี้ ล้วนเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้านโศกมีการใช้ทุนที่แตกต่างกันไป

ค. แรงงาน

แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งของบ้านโศก ในการผลิตพืชเศรษฐกิจขนาดนั้น มีการใช้แรงงานของคนและเครื่องจักรในขั้นตอนต่าง ๆ ในการผลิต

การทำงานที่บ้านโศก ในช่วงเพาะเมล็ดเพื่อเตรียมทำนาตา หรือการเตรียมเมล็ดนาหว่าน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นแรงงานในครัวเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อถึงราวเดือนพฤษภาคม -

กรกฎาคม เป็นช่วงเริ่มต้นของการหว่านข้าวนาปี จะใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 2 - 3 ถังต่อไร่ เมื่อน้ำในคลองชลประทานเริ่มส่งมาสู่พื้นที่เพาะปลูก ชาวบ้านโคกจะเตรียมใช้รถไถ ไถหน้าดิน เรียกว่าไถแปร รถไถจะใส่จานไถที่ทาจากเหล็กกล้าที่หาซื้อได้ในตลาดอุทอง 3 - 5 จาน ตามลักษณะของพื้นที่ โดยในการไถนี้ ถ้าบ้านใดไม่มีรถไถเดินตาม ก็จะใช้จ้างไถปรับพื้นที่ในราคา 150 - 200 บาทต่อไร่ อาจจะมีการให้वानเครือญาติหรือเพื่อนฝูงให้มาช่วยหรือจ้างแรงงานในการปักดำบ้าง ซึ่งการจ้างแรงงานนี้ก็จะเป็นอยู่ในอัตราไร่ละ 10 - 20 บาท หลังจากปักต้นกล้าขึ้นตอนในการดูแลรักษา การใส่ปุ๋ยแอสสารเคมีนั้นก็จะ เป็นหน้าที่ของผู้คนในครัวเรือน

การเก็บเกี่ยวข้าวจะเริ่มเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน 12 (พฤศจิกายน) โดยในช่วงนี้ก็จะมีการจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยว โดยการเอาแรงงานในหมู่บ้านและการจ้างแรงงาน เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จ ชาวบ้านก็จะใช้แรงงานในการนวด ซึ่งจะใช้รถไถขึ้นไปวิ่งวนบนเกียดแทนควายหรือพาดข้าวบนไม้แห้ง ในช่วงหลังมีรถนวดข้าว(ยัดข้าว, ฟันข้าว, สกายแล็บ)มารับจ้างนวดข้าวในนาในช่วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ราคาจ้างรถยัดข้าวในนวดอยู่ในราว 5 - 10 บาทต่อกระสอบ ในช่วงแรก ปัจจุบันอยู่ในอัตรา 80 - 100 บาทต่อไร่ในช่วงนี้ เมื่อเทคโนโลยีในการนวดข้าวมีการใช้เครื่องจักรเข้ามาแทนการนวดแบบเก่า ในการเพาะปลูกข้าวของบ้านโคกด้วยการหว่านน้ำตมนี้ ใช้แรงงานจากเทคโนโลยีการเกษตรคือเครื่องจักรการเกษตรแทนแรงงานคนมากขึ้น

การเก็บเกี่ยวข้าวนั้น ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานในบ้านโคกนั้นก็ยังมีอยู่บ้านในครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในภาคเกษตรกรรม หรือสมาชิกที่อยู่อาศัยทำงานในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ชาวบ้านโคกมีการจ้างแรงงานมาเก็บเกี่ยว โดยมีการว่าจ้างในการทำการหว่านในราคางานละ 10 - 20 บาท (ไร่ละ 80 บาท) ปัจจุบันราคาจ้างหว่านตกอยู่ในราว 40 - 60 บาทต่องาน ส่วนการเกี่ยวข้าว นั้น แต่เดิมเมื่อช่วงแรกของการจ้างแรงงาน ราคาค่าเกี่ยวประมาณ 20 - 30 บาท ในปัจจุบันค่าแรงงานในการเกี่ยวเมื่อปี 2534 ตกอยู่ในราว 60 - 70 บาทต่องาน ในปี 2535 - 2536 ค่าจ้างเกี่ยวตกอยู่ในราว 80 - 90 บาทต่องาน หรือ 300 - 320 บาทต่อไร่ ซึ่งในปัจจุบันมีการจ้างรถเกี่ยวข้าวในพื้นที่นาใกล้เคียง ในอัตราไร่ละ 290 - 350 บาท แต่กระนั้น การใช้รถเกี่ยวที่บ้านโคกก็ยังไม่เป็นที่นิยมนัก อันเนื่องมาจากว่า ในบ้านโคกนั้น การจ้างแรงงานในการเกี่ยวเกี่ยวของสมาชิกครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้นยังสามารถหาแรงงานได้คืออยู่ ยังไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตมากนัก

การทำงานในปัจจุบันนั้นต้องมีการลงทุนที่สูงกว่าเดิมมาก ชาวบ้านโคกไม่จำเป็นต้องลงมือ

ทำเองเหมือนเมื่อก่อน เพียงแต่มีการจ้างและการจัดหาปัจจัยการผลิตที่สำคัญก็สามารถที่จะทำการผลิตได้ ชาวบ้านบ้านโคกยังคงปรากฏการเอาแรงกันแต่กระนั้นการจ้างแรงงานในชาวบ้านที่อยู่นอกเครือญาติก็มีมากขึ้น รวมทั้งการจ้างแรงงานจากภายนอกชุมชน ในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องจักรการเกษตรเข้ามาช่วยโดยเฉพาะในช่วงการเตรียมพื้นที่ การหว่าน การเก็บเกี่ยวและการนวด

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยการผลิตในด้านแรงงานนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ยิ่งการผลิตในปัจจุบันของบ้านโคกแล้ว ความสัมพันธ์ในการผลิตระหว่างปัจจัยการผลิตจะแตกต่างกันออกไปมากขึ้น โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการผลิต ที่หลาย ๆ ครัวเรือลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานลงด้วยวิธีการ 3 วิธีการคือ การทำการเพาะปลูกชนิดเข้มข้น คือการเพาะปลูกผักที่จะอาศัยแรงงานในขั้นตอนการผลิตแต่ละขั้นตอนน้อยลง อาจจะใช้แรงงานในครัวเรือนหรือเครือญาติเท่านั้น วิธีการที่สองคือ การจ้างแรงงานจากภายนอกมากขึ้นนอกเหนือจากการเอาแรงและการจ้างแรงงานในหมู่บ้าน วิธีการสุดท้ายคือการใช้เครื่องมือเครื่องจักรทางการเกษตรเพื่อทดแทนแรงงานที่ขาดหายไป วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ลงทุนในการผลิตสูงกว่าในอดีต

ลักษณะของแหล่งแรงงานคนที่สำคัญมาจาก 2 แห่งคือ

- แรงงานภายในครัวเรือน
- แรงงานภายนอกครัวเรือน

1. แรงงานในครัวเรือน

แรงงานในครัวเรือนนี้เป็นแรงงานที่สำคัญที่สุดในบ้านโคก ดังที่ทราบไปแล้วว่า บ้านโคกนั้นเป็นกลุ่มสังคมที่มีแรงยึดเหนี่ยวภายในสูง ประกอบกับผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกันแทบทั้งหมด ในขั้นตอนการผลิตไม่ว่าจะเป็นการผลิตสิ่งใด ๆ ก็ตาม การใช้แรงงานในครัวเรือนของบ้านโคกนั้นจะใช้ได้อย่างเต็มที่ หลาย ๆ ครัวเรือนจะมีลูกสาว หรือคู่แต่งงานอาศัยอยู่ร่วมกัน การประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามทางการผลิตของครัวเรือนนั้นมักจะได้แรงงานในครอบครัวช่วยเหลือก่อน การแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ได้รับก็จะมาจากความสามารถในการช่วยเหลือแรงงานในแต่ละครั้ง แต่กระนั้น รายได้จากการเกษตรไม่ใช่รายได้หลักของสมาชิกในรุ่นลูกหลานของชาวบ้านโคก เพราะปัจจุบันนี้ชาวบ้านโคกในรุ่น 25 ปีลงมา มักจะออกไปหางานในอาชีพนอกการเกษตรกรรมทำแต่อย่างไรก็ดี การทำงานนอกภาคเกษตรกรรมนั้น ชาวบ้านโคกไม่นิยมที่จะออกไปทำงานไกลจากชุมชน มักที่จะชอบทำงานในสถานที่ที่เดินทางไปกลับได้ในหนึ่งวัน

นอกจากนี้ยังมีงานหลาย ๆ อย่างเข้ามาทำถึงที่บ้านในชุมชน เมื่อถึงขั้นตอนการผลิตที่จะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากก็จะสามารถเรียกใช้สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานในการผลิตของครัวเรือนได้

แรงงานในครัวเรือนนั้น สามารถแยกลักษณะงานออกได้ 2 ประเภทคือ แรงงานในกิจกรรมในบ้านเรือน - ชุมชน และกิจกรรมในการผลิต

แรงงานในครัวเรือนนั้น ทุกคนในครัวเรือนจะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไปดังตารางต่อไป

ตารางที่ 20 แสดงประเภทของงานและแรงงานภายในครัวเรือนและงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ประเภทของงาน	ชาย	หญิง	เด็กชาย	หญิง	คนแก่ชาย	หญิง
ความสะอาดบ้าน		/	/	/		
ทำอาหาร		/		/		
ตักน้ำ		/	/	/		/
ซ่อมแซมบ้านเรือน	/		/		/	
ซ่อมแซมเสื้อผ้า		/				
ซ่อมเครื่องมือเครื่องใช้	/				/	
ดูแลสัตว์ในบ้าน		/	/	/		/
ดูแลสัตว์ใหญ่	/		/		/	
ดูแลต้นไม้ในบริเวณบ้าน		/			/	/
ดูแลสวนผัก	/	/	/	/	/	/
ดูแลเด็ก		/		/		/
หาของป่า	/		/		/	
จับปลา	/		/		/	
จับรถชนของ	/					
ไปร่วมงานพัฒนา	/				/	/
ไปวัด/ทำบุญ		/	/	/		/

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ประเภทของงาน	ชาย	หญิง	เด็กชาย	หญิง	คนแก่ชาย	หญิง
ไปติดต่อราชการ	/	/			/	
ไปร่วมงาน/พิธีกรรม	/	/			/	/
ไปร่วมงานเลี้ยงพีเจ้านาย	/	/	/	/	/	/
เก็บถนอมอาหาร		/			/	/
ดูแลค่าใช้จ่ายในบ้าน		/				/
ซื้อกับข้าว - ไปตลาด	/	/			/	/
ซ่อมเครื่องยนต์	/					
ฆ่าสัตว์เล็ก	/	/			/	/
ฆ่าสัตว์ใหญ่	/				/	

จากตารางจะเห็นว่า แรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่แล้ว เป็นแรงงานของผู้หญิงในวัยแรงงาน โดยมีผู้ชายรองลงมา ส่วนเด็กและคนชราจะมีบทบาทในการเป็นแรงงานมากพอสมควร แต่แรงงานเหล่านี้มักจะถูกดึงไปเป็นแรงงานในกิจกรรมการผลิตในช่วงขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่นเดียวกันกับการใช้แรงงานในกระบวนการผลิต การแบ่งหน้าที่ระหว่างวัยต่าง ๆ จะแตกต่างกันไปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 21 แสดงประเภทของงานและการใช้แรงงานในกิจกรรมการผลิต

ประเภทของงาน	ชาย	หญิง	เด็กชาย	หญิง	คนแก่ชาย	หญิง
เตรียมที่ดิน	/	/			/	/
หว่านข้าว	/	/			/	/

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเภทของงาน	ชาย	หญิง	เด็กชาย	หญิง	คนแก่ชาย	หญิง
ดูแลนาและตกแต่งคันทนา	/	/				
คันทนา	/	/			/	/
ดายหญ้า	/	/	/	/		
ดูแลกำจัดวัชพืช	/	/	/	/		
ฉีดยาฆ่าแมลง	/					
ให้ปุ๋ยพืช	/	/				
เก็บเกี่ยวข้าว	/	/	/	/	/	/
เก็บผัก	/	/			/	/
เลี้ยงสัตว์ใหญ่	/		/			
ดูแลผัก	/	/	/	/	/	/
สวนผลไม้	/	/			/	/

ที่มา : การเก็บข้อมูลศึกษาในปี 2537

จากตารางจะเห็นว่า การจ้างแรงงานในครัวเรือนนั้นผู้ชายที่อยู่ในวัยแรงงานจะเป็นแรงงานที่สำคัญ โดยมีผู้หญิงและเด็กเป็นแรงงานรองลงมา ในกิจกรรมหลาย ๆ อย่างผู้หญิงก็สามารถทำแทนผู้ชายได้ และบางลักษณะก็ไม่สามารถทำแทนผู้ชายได้ เช่นการฉีดยาฆ่าแมลง การไถนาทำเทือก ที่จะต้องใช้เครื่องรถไถเดินตามในการทำการผลิต

2. แรงงานภายนอกครัวเรือน แบ่งออกเป็น แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนและแรงงานที่อยู่ภายนอกชุมชน

2.1 แรงงานภายในชุมชน

แรงงานในชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าอัตราการออกมาทำงานภายนอกชุมชนจะมากกว่า 40 % ก็ตาม แต่กระนั้น แรงงานในรุ่นคนเฒ่าคนแก่ และแรงงานของเด็กที่ยังเรียนหนังสือรวมทั้ง

แรงงานของผู้คนที่ทำงานอาชีพ ในหมู่บ้าน ก็เป็นแรงงานที่สำคัญในการให้वानหรือขอแรงงานมาช่วยในขั้นตอนการผลิตที่เร่งด่วนได้ แรงงานของผู้ใหญ่ในวัยมากกว่า 30 ปีขึ้นไปยังมีอยู่ในบ้านโคกเป็นจำนวนมาก ในการขอแรงงานหรือการเอาแรงงานในปัจจุบันนี้ มักจะต้องมีการตอบแทนที่สูงกว่าการตอบแทนด้วยการแลกเปลี่ยนแรงงานในอดีต โดยในการปลูกข้าวผู้ช่วยแรงงานก็มักจะได้รับค่าเลี้ยงดูเป็นอย่างดี แต่กระนั้นระบบการจ้างก็เริ่มจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่ไม่ได้เป็นการจ้างโดยตรง ลักษณะการขอแรงงานนั้นจะขอแรงงานกันในกลุ่มเครือญาติที่มีความสัมพันธ์กันดี การตอบแทนจะมีการให้เงินหรือสิ่งของตอบแทนในจำนวนที่น้อยกว่าการจ้างแรงงานนอกเครือญาติหรือนอกชุมชน นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ในบ้านโคกจะมีการเพาะปลูกผักโดยใช้แรงงานไม่มากนักก็ตาม ในบางขั้นตอนของการผลิต ชาวบ้านจะต้องขอแรงงานเพื่อนบ้านมาช่วยกันในการมัดจัดผักให้เป็นมัด ๆ เพื่อสะดวกต่อการส่งต่อ โดยจะแบ่งรายได้บางส่วนให้กับผู้มาช่วยทำงานในอัตราตามที่ตั้งไว้เท่า ๆ กันไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม

จะเห็นได้ว่า ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานที่มีฐานของความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติก็ยังคงเป็นแรงงานที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งในการผลิตของบ้านโคก ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการตอบแทนไปก็ตาม

แรงงานรับจ้างส่วนมากแล้วก็จะคาบเกี่ยวกับแรงงานในแบบแรก ๆ แต่จะเป็นบุคคลที่อยู่ออกนอกกลุ่มเครือญาติที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชน รูปแบบแรงงานรับจ้างนี้ แทบเรียกได้ว่าเป็นส่วนน้อยของแรงงานในชุมชน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ว่าจ้างแรงงานกันในอัตราที่สูงนัก เมื่อเทียบกับการจ้างแรงงานในบ้านคนไทยใกล้เคียง แรงงานรับจ้างนี้ มีเพียง 10 - 15 ครั้วเรือนเท่านั้นที่ยังรับจ้างในการเกษตรในหมู่บ้าน ซึ่งก็จะมีลักษณะชั่วคราวมากกว่าการทำเป็นอาชีพถาวร ซึ่งการจ้างแรงงานในหมู่บ้านนี้ ก็มักจะจ้างในกรณีที่เกิดความเร่งด่วนในการผลิตมากกว่าการจ้างที่เป็นประจำ

เหตุที่ชาวบ้านจะจ้างแรงงานในชุมชนนั้นมาจาก

1. ความเร่งด่วนในบางขั้นตอนการผลิต
2. แรงงานในครั้วเรือนมีไม่เพียงพอตนเองงาน
3. เศรษฐกิจของครั้วเรือนดี สามารถจ้างแรงงานเพิ่มได้
4. ครั้วเรือนไม่จำเป็นต้องรับภาระในการใช้แรงคืน
5. ไม่ได้เป็นเจ้าของเครื่องมือเครื่องจักรการเกษตร

6. ตัดธุระงานอื่น ๆ เช่นการติดแก๊สที่ทหาร หรือการคลอดลูก ส่วนผู้รับจ้างนั้นจะมีเงื่อนไขที่สำคัญก่อนการออกไปรับจ้างชั่วคราวคือ

1. กิจกรรมในการผลิตของตนเสร็จสิ้นแล้ว หรือไม่เร่งด่วน
2. เศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง

นอกจากนี้ยังมี แรงงานรับจ้างมีเครื่องจักรกลการเกษตร รูปแบบแรงงานรับจ้างที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเป็นทุนด้วยจะมีน้อยราย เพราะทุก ๆ บ้านในบ้านโคกมักจะมีการลงทุนในการซื้อเครื่องมือเหล่านี้เอาไว้ใช้เองกันในครัวเรือน ครัวเรือนในบ้านโคกที่มีการรับจ้างใช้เครื่องมือการเกษตรเหล่านี้ มีอยู่น้อยมาก กิจกรรมที่รับจ้างส่วนใหญ่ก็จะเป็น การจ้างปรับที่นา จ้างไถนาและทำเทือก การนวดข้าวและการขนส่ง ซึ่งการจ้างแรงงานที่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเช่นนี้ จะมีการจ้างบุคคลภายนอกด้วย แต่ก็มีไม่มากกว่า 5 ราย ชาวบ้านนิยมที่จะจ้างกันเองในชุมชน นอกจากนี้ชาวบ้านก็ยังชอบที่จะออกไปรับจ้างในหมู่บ้านใกล้เคียง ในทุ่งทางทิศเหนือ

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของแรงงานในการเพาะปลูกนั้นจะมีรูปแบบการใช้แรงงานในช่วงการผลิตที่สำคัญ บางคนอาจจะจ้างแรงงานตลอดฤดูกาลผลิต บางคนจะจ้างในช่วงเฉพาะเร่งด่วนหรือเครื่องมือเครื่องใช้ของตนเสียหาย รายได้ประจำวันของผู้รับจ้างในบ้านโคกนั้น มักจะได้อยู่ในราว 70 - 80 บาท ถึงแม้ว่าจะดูเป็นตัวเลขที่สูงนักเมื่อเทียบกับรายได้ประจำวันของผู้คนในบ้านโคกด้วยกันแล้ว แต่ก็ยังเป็นรายได้ที่จะได้รับไม่แน่นอน ไม่เหมือนกับการทำการเกษตรที่มีผลกำไรให้เห็นชัดมากกว่า ชาวบ้านจึงไม่นิยมที่จะมารับจ้างในหมู่บ้าน ถ้าจะรับจ้างทำงานก็มักจะออกไปทำงานภายนอกหมู่บ้านที่มีรายได้ประมาณ 100 - 150 บาทต่อวัน

2.2 แรงงานภายนอกชุมชน

แรงงานภายนอกชุมชนนี้ ส่วนมากแล้วจะไม่เป็นที่นิยมจ้างของชาวบ้านโคก เว้นแต่ถ้าจะมีช่วงเวลาเร่งด่วนในขั้นตอนการผลิตจริง ๆ และแรงงานในชุมชนมีไม่พอเท่านั้น

แรงงานจากคนภายนอกชุมชนนั้นแบ่งแหล่งที่มาออก 2 ลักษณะคือ

- แรงงานจากท้องถิ่นหมู่บ้านใกล้เคียง

แรงงานจากท้องถิ่นใกล้เคียงบ้านโคกนี้จะมีทั้งประเภทเอาแรงเชิงจ้างวานและรับจ้างโดยเฉพาะ แรงงานจะเข้ามาในบางครั้งของช่วงการผลิต ค่าจ้างนั้นก็แล้วแต่ลักษณะงานที่ทำ ถ้าเป็นงานง่าย ๆ อย่างงานค้ายุ้ง ก็มักจะให้ราคาเป็นไร่ หรือถ้าเป็นงาน

เก็บเกี่ยวก็จะตกอยู่ในราคางานละ 100 บาทขึ้นไป

– แรงงานจากนอกท้องถิ่น

แรงงานจากนอกท้องถิ่นจะเป็นแรงงานที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แรงงานภายนอกท้องถิ่นจะเป็นแรงงานรับจ้างทั้งหมด โดยไม่มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเช่นเดียวกับแรงงานในท้องถิ่นใกล้เคียง แรงงานเหล่านี้จากผ่านมาจากคนกลางที่ส่วนมากก็เป็นพ่อค้าหรือเฒ่าแก่ในตลาด การเข้ามาก็จะจัดรถมาที่ละเต็มคันรถ ส่วนมากแล้วก็จะ เป็นพวกที่ทำอาชีพเพาะปลูกเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ราคางานจะเป็นที่ตกลงแน่นอนตามราคาตลาดหรือที่เฒ่าแก่ตกลงไว้ ชาวบ้านโคกไม่ค่อยจะนิยมจ้างแรงงานภายนอกมากนัก เพราะปัจจุบันนี้ความต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรมของบ้านโคกเริ่มลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกและการพึ่งพาเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น

การเคลื่อนย้ายแรงงานของบ้านโคกนั้นจะอยู่ในอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับบ้านอื่น ๆ ใกล้เคียง ชาวบ้านโคกในรุ่นอายุ 30 ปีขึ้นไป ไม่นิยมที่จะออกไปทำงานในที่ที่ห่างไกล ในขณะที่เดียวกัน จากการเก็บข้อมูลพบว่า มีคนในรุ่นอายุ 15 - 25 ปี ประมาณ 30 - 50 คน ย้ายออกไปทำงานนอกตำบลเท่านั้น

การเคลื่อนย้ายแรงงานของบ้านโคกที่มีอัตราการเคลื่อนย้ายไม่มากนักนี้ มาจากสาเหตุของความรู้สึกรักในความเป็นพวกพ้องเดียวกัน และไม่ยากออกไปทำงานในกลุ่มคนไทยอย่างโดดเดี่ยว การทำงานในภาคเกษตรกรรมนั้นมากกว่า 40 % จึงครัวเรือนทั้งหมดจะออกไปทำงานในโรงงานน้ำตาล โรงงานกระดาษ โรงงานแปรรูปผลผลิต และโรงงานอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบหมู่บ้าน บางรายก็ทำงานในการรับราชการ เปิดสำนักงานนายความในอำเภอ หลาย ๆ รายที่มีความรู้มากกว่ามัธยมต้น ก็มักจะไปทำงานในบริษัทเอกชน ส่วนหนึ่งก็จะรับงานจากเฒ่าแก่ในอำเภอมาทำที่บ้านเช่นงานเย็บผ้าไหม ทาชาหลอดน็อนและอื่น ๆ

ง. เทคโนโลยีในการผลิต

หลังจากการเข้ามาของระบบชลประทาน ถนนสายมาลัยแมนและการเจริญเติบโตขึ้นของบ้านท่าพระกลายมาเป็นตลาดคู่ทอง พื้นที่เพาะปลูกบ้านโคกถูกถางถางจนหมดสิ้น เทคโนโลยีที่ช่วยในการเพิ่มผลผลิตและลดการใช้แรงงานในขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตได้เข้ามาสู่บ้านโคกเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ทำการเกษตรกรรม

เครื่องจักรการเกษตรที่เข้ามาในช่วงแรก ๆ คือ รถไถเดินตาม(ควายเหล็ก)เข้ามา

แทนแรงงานของวัวและควาย รถไถขนาดใหญ่เพื่อการไถยกร่อง เมื่อรถไถเข้ามา เครื่องมือประกอบรถไถเดินตามที่เป็นคันไถ คราด และพาลเหล็กก็เข้ามาเป็นที่นิยมต่อมา มีแบบสำหรับคราด คราด ไถแปร ไถตะ รวมทั้งเมื่อจะทำเทือกแล้วก็จะใช้ลูกทูปหรือขลุบต่อเข้ากับรถไถเดินตาม ในปัจจุบันนี้ ในบ้านโคกจะมีรถไถเดินตามในราว 150 คันเป็นอย่างน้อย

นอกจากการใช้งานเพื่อการเพาะปลูกโดยตรงแล้ว เครื่องยนต์ของรถไถเดินตามสามารถนำเครื่องมาต่อบันท่อสูบน้ำที่มีขายอยู่โดยทั่วไปได้ เพื่อใช้ในการสูบน้ำเข้าออกจากที่นาในช่วงฤดูกาลผลิต

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังใช้รถอีแต่นแทนการใช้เลื่อนเทียมวัวควายที่หมดไป มีรถอีแต่นอยู่ในบ้านโคกราว 10 - 15 คัน

ในการผลิตระบบใหม่ที่เน้นการเพิ่มขึ้นของผลผลิตและประสิทธิภาพในการผลิต เครื่องสูบน้ำก็นับว่าเป็นเทคโนโลยีการผลิตอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านโคกจะมีใช้กันแทบทุกครัวเรือน ในบ้านโคกจากการสำรวจพบว่ามีเครื่องสูบน้ำในราว 305 เครื่อง จะเห็นว่าในชุมชนที่ความต้องการนี้ในการเพาะปลูกอย่างบ้านโคกนี้ เครื่องสูบน้ำจะมีความสำคัญมากในการทำสวนผัก และการควบคุมปริมาณน้ำในนาข้าว นอกจากนี้ การเข้ามาของเครื่องรูดข้าว หรือที่เรียกว่า "สกายแลบ" ที่เป็นเครื่องมือมือในการรูดข้าวจากต้นมาเป็นเมล็ด ๆ ก็มีความสำคัญในการเก็บเกี่ยวมากขึ้น

นอกจากนี้ เครื่องมือในการฉีดพ่นยาฆ่าแมลง สารเร่งบำรุง ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช เทคโนโลยีในขั้นตอนการดูแลรักษาผลผลิตนี้กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดมิได้ในขั้นตอนการผลิต โดยเฉพาะการทำสวนผักนั้น สารเคมีจำนวนมากทั้งที่เร่งผลผลิตและกำจัดศัตรูพืชล้วนแต่มีความสำคัญในการเพาะปลูกทั้งสิ้น

เทคโนโลยีในด้านการเกษตร ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านโคกใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นเครื่องมือที่สามารถหาซื้อได้จากตลาดอยู่ท้องทั้งหมด รวมทั้งคำแนะนำในการใช้ และเมื่อมีสินค้าตัวใหม่ ๆ เข้ามา ทางร้านค้าหรือนายหน้าในตลาดก็มักจะชี้ชวนให้ชาวบ้านลองใช้เครื่องมือใหม่ ๆ เครื่องจักรที่เป็นที่นิยมมากในปัจจุบันคือ เครื่องสูบน้ำ โดยเฉพาะสวนผักที่มีการขุดบ่อไว้ในช่วงฤดูแล้ง ก็จำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำในการสูบน้ำรดผักของตนในทุกเช้า และเย็น

ในหลาย ๆ บ้านที่ไม่มีเครื่องจักรการเกษตรนั้น ก็จะอาศัยการเช่าหรือการจ้างสวนบ้านที่มีเครื่องจักรการเกษตรไว้แล้ว ก็จะต้องลงทุนในเรื่องอื่น ๆ อีก ดังที่จะแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 22 แสดงการใช้เทคโนโลยีการเกษตรในการผลิต:และอัตราค่าจ้าง

ประเภทเทคโนโลยี	อัตราค่าจ้าง/ข้อ (บาท)	ประสิทธิภาพต่อวัน
รถไถใหญ่	110 / ไร่, 100,000	10 - 20 ไร่
รถไถเดินตาม	250 / ไร่ , 10,000 - 20,000	2 - 3 ไร่
รถรูดข้าว (นวดข้าว)	8 กระสอบข้าว	
	80-100/ไร่, 30,000 - 50,000	15 เกวียน
นุ้ย	500- 600 /กระสอบ	
ยาฆ่าแมลง	120 - 150/ไร่	
ยากำจัดวัชพืช	54 - 60/ไร่	
เครื่องสูบน้ำ	10,000 - 15,000	
รถอีแต่น	20,000 - 30,000	
เครื่องพ่นยา	2,000 - 3,000	

ในการใช้นุ้ย ยาฆ่าแมลง เครื่องสูบน้ำ รถอีแต่นและเครื่องพ่นยา ส่วนมากแล้วชาวบ้านที่ทำการเพาะปลูกจะซื้อมาเองโดยไม่ได้จ้างวานให้ผู้อื่นมาทำให้ ส่วนรถไถขนาดใหญ่ และเครื่องรูดข้าว (สกายแลป) นั้นจะจ้างเป็นส่วนใหญ่ ในบ้านโคกจะเป็นเจ้าของรถไถขนาดใหญ่ 2 คันและเป็นเจ้าของเครื่องรูดข้าว 2 เครื่อง รถไถเดินตาม(ควายเหล็ก)และเครื่องมืออื่น ๆ ในการทำงานนั้น เช่น ผาลเหล็ก คราดเหล็ก เป็นต้น ส่วนมากแล้วจะมีกันแทบทุกครัวเรือนที่ทำการเกษตร เพราะเสมือนเป็นต้นทุนถาวรที่ได้ซื้อไว้ตั้งแต่แรก ๆ ที่เริ่มเข้ามาทำการเพาะปลูก อย่างไรก็ดี บางครัวเรือนก็จะใช้การจ้างหรือยืมใช้รถไถเดินตามในกรณีที่ เป็นญาติกัน เสียเป็นส่วนน้อย ส่วนค่าจ้างนั้น ถ้าเป็นญาติกันในหมู่บ้านแล้ว ราคาจะไม่มากนัก หรือถ้าเป็นการยืมรถไถกันก็อาจจะเสียค่าน้ำมันเองสำหรับผู้ยืม โดยเจ้าของไม่คิดค่าเสื่อมราคาแต่อย่างใด แต่จะต้องทำงานนาหรือสวนของเจ้าของรถไถเสร็จสิ้นเสียก่อน จึงจะสามารถวานจ้างหรือยืมได้

การประกอบอาชีพอื่น ๆ ในปัจจุบัน

ชาวลาวครึ่งบ้านโคกนั้น ถึงแม้ว่าจะมีเศรษฐกิจการผลิตพืชเป็นระบบเศรษฐกิจที่สำคัญ มากกว่า 60 % ของครัวเรือนบ้านโคกทั้งหมด แต่กระนั้น การเพิ่มขึ้นของขนาดประชากรและการเกิดงานลักษณะใหม่ ๆ นอกภาคเกษตรกรรมที่มาพร้อมกับการพัฒนาความเจริญในเขตอุทงอาชีพอื่น ๆ นอกจากการทำเกษตรโดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ พันธุ์ข้าวสังเสริม ผักนานาชนิด สวนมะม่วง และไม้ผลหลาย ๆ ชนิด รวมทั้งการทำไร่ยาสูบของชาวบ้านหลาย ๆ รายในพื้นที่เขตบ้านดงเย็น

การประกอบอาชีพลักษณะอื่น ๆ นั้นอาจจะแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

1. เป็นการประกอบอาชีพนอกชุมชน
2. เป็นการประกอบอาชีพในชุมชน

1. การประกอบอาชีพนอกชุมชน

การประกอบอาชีพนอกชุมชนของชาวบ้านโคกนั้น เป็นการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ งานที่ชาวบ้านโคกทำนอกหมู่บ้านนั้น มี

1. ทนายความ จำนวน 2 คน มีสำนักงานในตลาด
2. รับราชการ 24 คน ในงานราชการหน่วยต่าง ๆ
3. งานเอกชน จำนวน 157 คน แบ่งเป็น

3.1	ทำงานโรงงาน	97 คน
3.2	ทำงานโรงเรียน	3 คน
3.3	ทำงานบริษัท	17 คน
3.4	ทำงานนอกเขตตำบล	40 คน
4. งานค้าขายในตลาดอุทง จำนวน 15 คน
5. เชื้อรถขายของ จำนวน 10 คน
6. ขับรถจักรยานยนต์ จำนวน 5 คน
7. รับจ้างทั่วไป จำนวน 34 คน

8. ทาؤون	จำนวน 35 คน
9. ไม่ทราบงาน	จำนวน 22 คน

ที่มา : การเก็บข้อมูลในปี 2536 - 2537

การทำงานภายนอกชุมชนของชาวบ้านโคกนี้ อาจจะจัดว่าเป็นการเคลื่อนย้ายแรงงาน ในรูปของการเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการ แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการย้ายถิ่น เพราะชาวบ้านโคกส่วนใหญ่แล้วจะนิยมทำงานที่สามารถเดินทางไป และเดินทางกลับมาบ้านได้ภายในหนึ่งวัน มากกว่าการเดินทางไปค้างในที่อื่น ๆ เป็นเวลานาน การทำงานในลักษณะต่าง ๆ พอจะอธิบายได้ คือ คนที่ทำงานทนายความนั้น เป็นชาวบ้านโคกที่ได้รับ การศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ จึงกลับมาทำการค้าในตลาด หลังจากการทำ การค้าพืชผลระหว่างหมู่บ้านและตลาดระดับหนึ่ง ก็มีความรู้สึกว่าเขาเปรียบด้านราคาจากพ่อค้า จึงตั้งสำนักงานทนายความขึ้น เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในการประกอบการค้าขายกับในตลาด

ส่วนงานรับราชการของชาวบ้านโคกนั้น ส่วนมากก็จะเป็นผู้ที่จบในระดับปริญญาตรีแทบทั้งหมด อาจจะมีบางส่วนจบการศึกษาระดับมัธยมปลาย หรือ บวช. เมื่อจบจากการศึกษาก็หันไป สมัครรับราชการ โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านโคกที่เป็นพ่อแม่เมื่อเห็นว่าลูกของตนมีโอกาสจบการ ศึกษาสูง ๆ ก็มักอยากจะให้ทำงานราชการเพื่อมาช่วยเหลือในกิจธุระของชาวบ้าน หลาย ๆ ราย เมื่อลูกจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว ก็จะจัดเลี้ยงอย่างใหญ่โต เพื่อให้ผู้คนในหมู่บ้านรู้และมาร่วม แสดงความยินดี การรับราชการของชาวบ้านโคกนั้น จะมีอาชีพต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานในหน่วยงานกรมการปกครอง เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นครู รวมทั้งเป็นเจ้าหน้าที่ การเกษตร เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน เจ้าหน้าที่การไฟฟ้า เจ้าหน้าที่การประปาส่วนภูมิภาค ซึ่งส่วนมากแล้วก็จะอยู่ในระดับของซี 1 เสียเป็นส่วนมาก มีบางส่วนได้ระดับ ซี 3 ขึ้นไปก็เป็นพวกที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมาทั้งสิ้น

การทำงานในงานเอกชนนั้น ดูจะเป็นที่นิยมที่สุดของชาวบ้านโคกที่ทำงานภายนอกหมู่บ้าน มีโรงงานประเภทต่างๆ ตั้งรายล้อมหมู่บ้านอยู่ ทั้งโรงงานน้ำตาลที่ชาวบ้านโคกกันวัย 17 - 25 ปี ไปทำงานอยู่เป็นส่วนใหญ่ โรงงานน้ำตาลนี้เป็นโรงงานขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ข้างถนนสายอุททอง - ด่านช้าง ทางทิศเหนือของชาวบ้านโคก รายได้ส่วนใหญ่แล้วก็จะอยู่ในราว 3,000 - 4,000

บาทต่อเดือน โรงงานส่วนมากจะรับผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นไป แต่ในบางขั้นตอนของการผลิตของโรงงาน ก็จะมีจ้างผู้ที่ไม่ได้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เงินเดือนส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในราว 2,000 - 3,000 บาท ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้หญิงในวัยกลางคน

นอกจากโรงงานน้ำตาล ยังมีโรงงานอื่น ๆ รายรอบหมู่บ้าน ทั้งโรงสี ที่ผู้ทำงานส่วนมากก็จะเป็นผู้ชาย ได้รายได้ราว 2,000 - 3,000 บาทต่อเดือน โรงงานกระดาษ ชาวบ้านจะเป็นลูกจ้างในส่วนงานต่าง ๆ ค่าจ้างก็จะคล้าย ๆ กับโรงงานอื่น ๆ คือในราว 2,000 - 3,000 บาท สำหรับผู้ที่มีการศึกษาน้อย และมากกว่า 3,000 บาทขึ้นไปสำหรับผู้ที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีชาวบ้านโรค 3 คนที่มีอายุในระหว่าง 45 - 55 ปี ไปรับจ้างทำงานเป็นภารโรงอยู่ในโรงเรียนรัตนศึกษา ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านเพียง 1 กิโลเมตร รายได้ต่อเดือนก็อยู่ในราว 3,000 บาท แต่เดิมชาวบ้านโรคทั้งสามนี้ก็เคยช่วยเหลือครัวเรือนที่เป็นพี่ชายและพี่สาวในการทำนาทำสวน แต่ตนเองไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง จึงคิดที่อยากที่จะหางานที่มีรายได้แน่นอน

การทำงานในบริษัทต่างๆ ในเขตตำบลอุโมงค์ ก็เป็นอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านโรคประกอบอาชีพอยู่ ในการทำงานบริษัทนั้น ก็มักจะทำงานเป็นลูกจ้าง เช่นยาม ส่งเอกสาร หรือถ้ามีวุฒิในระดับปริญญาตรีก็จะทำงานดีขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง รายได้เฉลี่ยแล้วก็จะอยู่ในราว 3,000 บาทขึ้นไป ส่วนระดับปริญญาตรีนั้นก็จะได้รับเงินเดือนประมาณ 4,500 - 5,000 บาท

มีหลาย ๆ คนที่ออกไปทำงานนอกตำบล ในจำนวนนี้เป็นชายราว 30 คน เป็นหญิง 10 คน ส่วนมากแล้ว การทำงานภายนอกตำบลที่จะต้องออกไปค้างอาศัยภายนอก ไม่ได้เป็นที่นิยมของชาวบ้านนัก แต่ผู้ที่ออกไปทำงานเหล่านี้ทั้งหมดมีอายุในราว 17 - 25 ทั้งหมด จึงไม่ค่อยจะมีค่านิยมในเรื่องของการทำมาหากินใกล้แหล่งที่อยู่อาศัยนัก ลักษณะงานที่ออกไปทำส่วนมากก็จะเป็นการทำงานในโรงงานรวมทั้งยังเป็นลูกจ้างในกิจการต่าง ๆ

การค้าขายเป็นงานอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านโรคนิยมมาตั้งแต่ราวปี 2528 ชาวบ้านโรคที่มีทุนหรือมีฐานะหน่อยก็มักจะปล่อยพื้นที่ดินให้กับลูกหลานทำกินหรือให้ญาติพี่น้องเช่าทำกิน โดยตนเองก็จะออกไปซื้อเช่าแผงต่าง ๆ ในตลาดเพื่อทำการค้าขายผัก หรือผลิตภัณฑ์การเกษตรอื่น ๆ ส่วนมากแล้วก็จะเช่าพื้นที่หน้าร้านในตลาดในราคาประมาณ 20 - 50 บาทต่อวัน การค้าขายก็มักจะทำได้กำไรวันละ 100 - 300 บาท โดยยังไม่รวมค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ในหลาย ๆ รายก็จะไม่ตั้งแผงร้านขาย ส่วนหนึ่งจะลงทุนซื้อรถเข็น ลงทุนขายอาหารสำเร็จรูปชนิดต่าง ๆ เช่น ไข่ก Rockefeller ลูกชิ้นทอด บั๊ง ไข่ หมูย่าง ส้มตำ เป็นต้น โดยการค้าขายสินค้าเหล่านี้ก็มักจะเริ่มเงิน

ออกมาในราว 2 - 3 ไร่ เป็น และจะกลับบ้านในเวลาประมาณ สามถึงสี่ทุ่ม

มีการทำอาชีพขับรถจักรยานยนต์เพื่อรับส่งผู้คนระหว่างตลาดกับหมู่บ้านในเขตใกล้เคียง ผู้ทำอาชีพนี้จะมีน้อยมาก ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพนี้มีอายุอยู่ในราว 40 ปีขึ้นไป และมักจะเป็นผู้ที่เคยทำนาและยังมีที่นาอยู่ 3 ใน 5 คนทำงานเป็นงานอดิเรกหลังจากการทำงานในนาในสวน อีก 2 คนทำเป็นอาชีพ เพราะไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง รายได้ในวันหนึ่ง ๆ ตกอยู่ในราว 50 - 80 บาท

การรับจ้างโดยทั่วไปของชาวบ้านโคกนั้น ส่วนมากก็จะเป็นการรับจ้างในเขตพื้นที่ตลาด อุโมงค์ทั้งหมด เมื่อสุขภาพ ভালอุโมงค์มีความเจริญเติบโตมากขึ้นเท่าใด เช่น เมื่อเริ่มตั้งโรงพยาบาลปิยราษฎร์ขึ้น ชาวบ้านโคกจำนวนไม่น้อยไปสมัครเป็นลูกจ้างในโรงพยาบาล และเมื่อมีกิจการค้าในรูปแบบใด ๆ เกิดขึ้น ก็มักจะออกไปสมัครรับจ้างกันตามกำลังและวุฒิการศึกษาที่ตนเองมีอยู่ เช่นกับเจ้าแม่ในตลาด ธนาคารพาณิชย์ รับจ้างขนของระหว่างหมู่บ้าน รับจ้างหาของป่า รับจ้างหาปลาและอื่น ๆ รายได้ส่วนมากแล้วก็จะไม่แน่นอน เพราะจะเป็นการรับจ้างโดยชั่วคราวหลังฤดูกาลหรือว่างจากการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมากแล้วรายได้ก็จะอยู่ในราว 70 - 80 บาทต่อวัน

นอกจากนี้แล้ว การทำงานในอุโมงค์ก็เป็นงานอีกประเภทหนึ่งที่มีกิจการประเภทนี้เปิดบริการอยู่ริมถนนสายต่าง ๆ รอบ ๆ หมู่บ้าน เด็กหนุ่มในวัยรุ่น หรือราวอายุ 15 - 20 ปี มักจะออกมารับจ้างทำงานในโรงซ่อมรถชนิดต่าง ๆ หลาย ๆ คนก็เริ่มฝึกหัดจากการเป็นลูกมือ บางคนที่มีความชำนาญแล้วก็เริ่มที่จะเป็นช่างบ้าง ซึ่งก็จะเป็นคนในอายุ 40 ปีขึ้นไป รายได้ลูกมือและนายช่างจะแตกต่างกัน และรายได้จะขึ้นลงตามจำนวนของรถที่เข้าใช้บริการ เฉลี่ยแล้วลูกจ้างก็จะได้วันละ 70 - 80 บาท ส่วนนายช่างก็จะได้ราว 100 - 150 บาทต่อวัน

จากการทำงานที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่าในงานภายนอกชุมชนนั้น ชาวบ้านโคกไม่นิยมที่จะออกไปทำงานในที่ห่างไกลนัก ผู้ที่มีการศึกษามากกว่ามัธยมปลาย จะเป็นกลุ่มที่ออกไปทำงานหรือรับจ้างภายนอกชุมชนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติถ้าอ่านจากเรื่องประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโคกมาแล้ว ก็จะทราบว่า ในอดีต ผู้คนในอายุ 30 ปีขึ้นไป มักจะหลบเลี่ยงการเรียนหนังสือที่เป็นงานของรัฐ เพราะกลัวว่าจะถูกจับไปตลอดชีวิต รวมทั้งการหมดโอกาสเรียนในคราวต่าง ๆ จึงทำให้ในหมู่บ้านโคกนั้น หลาย ๆ มากกว่า 50 % จะเป็นผู้ที่มีความรู้ น้อย และประกอบอาชีพในการทำไร่ นา เสียเป็นส่วนใหญ่มาตลอด จนไม่มีความคิดที่จะออกไปทำงานนอกภาคเกษตร ทั้งยังถ่ายทอดให้กับลูกหลานในบางคนที่จบการศึกษาระดับชั้นประ

ถมหากในครัวเรือนที่มีฐานะยากจนที่อยากจะให้ลูก ๆ มาช่วยงานในครัวเรือนมากกว่าการให้เรียนต่อ จากข้อมูลพบว่า มากกว่า 60 % ของเด็กในแต่ละรุ่นจะไม่ศึกษาต่อแต่จะออกมาช่วยทำงานช่วยพ่อแม่ของตนในหมู่บ้านรวมทั้งการหารับงานพิเศษจากภายนอกมาทำกันในครัวเรือน ซึ่งส่วนมากก็จะเป็นงานเย็บผ้า ประกอบสิ่งของ เป็นต้น

2. การประกอบอาชีพในชุมชน

การประกอบอาชีพในชุมชนยังนับรวมถึงการทำอาชีพทางการเกษตรกรรม ที่เป็นการลงทุนเพื่อการค้าในหมู่บ้านได้แก่ การเลี้ยงไก่เนื้อและการเลี้ยงหมู และการทำงานนอกภาคเกษตร ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เด็กในหลาย ๆ รุ่นของบ้านโคกที่บ้านมีฐานะไม่ดีรวมทั้งเป็นครัวเรือนที่มีความต้องการแรงงานในการทำการเพาะปลูกหรือการทำกรเกษตรกรรมอื่น ๆ ชาวบ้านโคกส่วนมากแล้วก็มีอยากจะให้ลูกของตนมาช่วยงาน แต่ในบางขั้นตอนของการผลิตและเวลาที่ไม่เร่งรีบในกระบวนการผลิต ทำให้หนุ่มสาวหลาย ๆ คนมีเวลาว่างและไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ จึงเกิดการรับจ้างในลักษณะของการรับจ้างเข้ามาทำในบ้าน เพื่อใช้เวลาว่างเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์รวมทั้งยังมีรายได้จำนวนมากพอที่จะเลี้ยงตนเองหรือช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมทั้งยังใช้เวลาว่างมาช่วยงานในภาคเกษตรที่ต้องใช้แรงงานอย่างมากในบางขั้นตอน

การประกอบอาชีพภายในชุมชนนั้นมีทั้งที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม โดยในอาชีพเกษตรกรรมภายในชุมชนนั้นได้แก่

1. การทำเห็ดโรง

การทำเห็ดโรงในบ้านโคกจะจัดทำในพื้นที่บ้านโคกอยู่ 2 โรงใหญ่ โดยการลงทุนในขั้นแรก ๆ นั้น มาจากคำแนะนำของเกษตรกรอำเภอให้ชาวบ้านทำเห็ดฟางในนาช่วงฤดูแล้ง แต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยมจากชาวบ้านมากนัก เพราะพื้นที่ของบ้านโคกได้รับน้ำจากระบบชลประทานในช่วงหน้านาปรังมาโดยตลอด แต่ก็มีชาวบ้านโคกบางคนที่มีฐานะดี ก็จะเริ่มเข้าไปปรึกษาเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอถึงวิธีการทำเห็ดให้ประสบผลสำเร็จ ในช่วงปี 2529 เป็นต้นมา เมื่อความต้องการสินค้าประเภทนี้ในตลาดอยู่สูงมีมากขึ้น ชาวบ้านหลาย ๆ รายก็ตัดสินใจที่จะลงทุนในการเพาะเห็ดโรงขึ้น โดยในช่วงแรก ๆ นั้นก็จะเสียค่าใช้จ่ายอยู่ในราว 10,000 - 15,000 บาท ต่อการทำโรงเห็ด 1 โรงอย่างครบวงจร เมื่อทำกันมาได้ในราว 5 ปี หลาย ๆ บ้านก็เลิกการทำโรงเห็ดไป โดยหันไปลงทุนในด้านการเพาะปลูกสวนผัก ในปัจจุบันยังมีครัวเรือนอยู่ 2 ครัว

เรือนที่ยังคงทำโรงเห็ดอยู่ รายได้เฉลี่ยต่อครั้งก็ตกอยู่ในราว 5,000 บาท ระยะเวลาเก็บผล 4 - 5 เดือน

2. การเลี้ยงไก่เนื้อ

การเลี้ยงไก่เพื่อการบริโภค ดูจะเป็นสิ่งที่ควบคู่กับสังคมาวครั้งมาตั้งแต่อดีตเพราะนอกจากใช้ในการบริโภคแล้ว ยังมีความหมายในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ต้องมีไก่เป็นเครื่อง เช่นสังเวย การเลี้ยงไก่แต่เดิมของชาวบ้านโคกก็มักจะเลี้ยงกันแบบปล่อยให้หากินเอง โดยจะจัดที่ใกล้ ๆ อาคารเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรจัดเป็นเล้าไก่ ปลูกหญ้าแห้งให้สำหรับไก่เข้ามาอนินในช่วงกลางคืนและเพื่อป้องกันการลักลอบขโมยไก่ จากสัตว์ประเภทหมู หมา เป็นต้น การให้อาหารก็จะใช้ข้าวเปลือกปรอยแจกให้ในตอนเช้า รวมทั้งการให้เศษอาหารในช่วงหลังจากที่เจ้าของรับประทานอาหารเสร็จ

ในปัจจุบัน ชาวบ้านโคกมากกว่า 3 ครัวเรือนได้จัดทำการเลี้ยงโดยกั้นคอกและให้อาหารเสริมเพื่อให้ไก่เจริญเติบโตเร็วขึ้น การเลี้ยงแบบฟาร์มนี้จะสร้างอาคารขึ้นโดยล้อมรอบด้วยตาข่ายให้อากาศถ่ายเทได้โดยสะดวก การลงทุนในช่วงแรก ๆ จะใช้การลงทุนที่สูงมาก ผู้ที่จะประกอบอาชีพทำฟาร์มไ่นี้ก็มักจะต้องยุติหรือขายการทำงานด้านเกษตรกรรมอื่น ๆ ก่อน เช่นนายสุรียก็จะขายวัวของตนทั้งหมด แล้วนำเงินมาลงทุนทำสวนผัก ทำบ้าน และนำมาลงทุนทำฟาร์มไก่ ขนาด 2,000 ตัว ต่องวดการผลิต ขั้นตอนการเลี้ยงนั้นจะต้องปรึกษากับพ่อค้าที่รับซื้อไก่ในตลาด ตรวจสอบตลาดเสียก่อนเมื่อพบเข้าแก่และแหล่งส่งไก่แล้ว ก็จะสั่งซื้อลูกไก่จากในตลาดมาหลาย ๆ รุ่นในหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ไก่ส่งได้ที่ละรุ่น ต่อเนื่องกันไป การลงทุนในเรื่องของการทำฟาร์มไก่ จึงต้องรวมการลงทุนพันธุ์ไก่ เครื่องมือเลี้ยงลูกไก่ สารอาหารและยารักษาโรคไก่ รวมทั้งการลงทุนในด้านอาหารเสริม วิตามินเร่งการเจริญเติบโต ที่ทั้งหมดก็สามารถจัดหาซื้อได้จากตลาดอยู่ทอง

เมื่อไก่มีอายุครบในราว 6 เดือนต่อรุ่นแล้ว ชาวบ้านที่เลี้ยงไก่ก็จะแจ้งต่อพ่อค้าในตลาดที่รับซื้อไก่ให้มารับไป โดยการขนส่งและการบรรจุไก่เป็นในกรงพลาสติกจะเป็นหน้าที่ของพ่อค้าที่มารับซื้อ ราคาในแต่ละงวดนั้นจะมีกำไรตกอยู่ในราว 5,000 - 7,000 บาท ต่อรุ่นในปีหนึ่ง ๆ ชาวบ้านสามารถส่งไก่ได้ถึง 6 รุ่นเป็นอย่างน้อย

3. การเลี้ยงหมู

หลังจากการเปลี่ยนแปลงในราวปี 2510 เป็นต้นมา เมื่อตลาดการค้าบ้านอยู่ทองเติบโตขึ้น ประกอบกับความต้องการเนื้อหมูในตลาดมีมากขึ้นจนทำให้เนื้อหมูมีราคาสูงมาก

ชาวบ้านโคกหลาย ๆ คนเคยเห็นการเลี้ยงหมูของชาวจีนที่มาอาศัยอยู่ใกล้คลองหนองตาสาม รวมทั้งความต้องการเนื้อหมูในการบริโภคของชาวบ้านโคกเอง ในช่วงแรก ๆ ที่ชาวบ้านนำเข้ามาเลี้ยง มีหลาย ๆ คนไปบอกกล่าวฟ้องต่อ กวนและผู้นำสูงสุดว่าเป็นการทำผิดบ้านผีเมืองโกธร แต่กระนั้นการเลี้ยงหมูก็ยังดำเนินต่อมา เนื่องจากราคาในตลาดในช่วงเวลานั้นสูงมาก ภายหลังจากการเลี้ยงไปได้ประมาณ 2 ปี ชาวบ้านเห็นว่าบ้านที่เลี้ยงนั้นกลับมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมมาก จึงเริ่มเลี้ยงตามอย่างกันจนมาถึงในปัจจุบัน

ลาวครึ่งหลาย ๆ ครัวเรือนหาซื้อลูกหมูมาจากชาวจีนในตลาดมาเพาะพันธุ์เพื่อเลี้ยงตามอย่าง โดยในการเลี้ยงนั้น แต่เดิมแล้วจะเลี้ยงกันตามอย่างตามยถากรรม ใช้หยวกกล้วยแห้งรวมทั้งผสมผักหรืออาหารเป็นอย่างอื่น ลงไปให้หมูกิน แต่ในปัจจุบันการเลี้ยงหมูจะใช้อาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยง เพื่อเพิ่มปริมาณเนื้อและขนาดน้ำหนัก

การลงทุนในขั้นแรกของการเลี้ยงหมูนั้น มักจะลงทุนในส่วนของแม่พันธุ์ มาขุนเลี้ยงไว้จนเมื่อการติดสัด ในลักษณะของการไม่กินอาหารเป็นเวลานานและหูฟังตั้งอยู่ตลอดเวลา ก็จะจ้างพันธุ์พ่อหมูมาผสมในครั้งละ 400 - 500 บาท ในราว 4 เดือนต่อมา แม่หมูก็จะให้ลูกหมูประมาณ 7 - 12 ตัว เมื่อลูกหมูออกมา เจ้าของก็มักจะฉีดยาเพื่อเสริมความแข็งแรงของกระดูก ในอัตราตัวละ 2 ซีซี ในราคา 100 ซีซี ต่อ 250 บาทและใช้ยาอีอกซีเพื่อทำให้ลูกหมูแข็งแรงและป้องกันโรคปอดบวม ท้องเสีย ส่วนแม่หมูหลังจากการออกลูกก็จะได้รับยา เทรามัยซินเพื่อรักษาอาการอักเสบและความเหนียวกล้ามเนื้อในร่างกาย

ลูกหมูเมื่อมีอายุในราว 15 วัน เจ้าของก็จะให้กินอาหารสำเร็จรูปซึ่งขายเป็นถุง ๆ ละ 300 - 350 บาท บรรจุราว 30 กิโลกรัม เจ้าของมักจะให้อาหารจากธรรมชาติเช่นกล้วยสุกพร้อม ๆ กับการรับนมจากแม่หมู จนลูกหมูมีอายุราว 1 เดือน เจ้าของก็จะเริ่มขายลูกหมูเพื่อนำไปทำหมูหัน ในราวตัวละ 1,000 - 1,500 บาท ส่วนมากก็จะขายแบบยกเล้าทั้งหมด อาจจะเก็บลูกหมูตัวเมียไว้บางตัว เพื่อการทำพันธุ์ แต่ต้องเป็นลูกหมูที่แข็งแรงกว่าตัวอื่น ๆ

หลังจากการขายลูกหมูไปราว 20 วัน แม่หมูก็สามารถที่จะผสมพันธุ์ได้อีก ในปีหนึ่งชาวบ้านสามารถให้ลูกหมูได้ราว 2 คอก ซึ่งก็สามารถให้ลูกได้ไปจนอายุ 20 ปี เมื่อหมดอายุการให้ลูกแล้ว แม่หมูตัวนั้นก็จะถูกขายไปในราคาตัวละ 2,000 - 2,500 บาท

อาหารที่ใช้เลี้ยงแม่หมูของชาวบ้านโคกนั้น ส่วนมากแล้วก็จะ เป็นรำข้าวตาละเอียดผสมผักบุงหรือผักตบชวา กากอาหารและเศษถั่ว ผสมน้ำเพื่อคล้ำวให้เข้ากัน ซึ่งรำละเอียดนั้นก็

หามาจากการทำนาหรือซื้อมาจากตลาดในราคากระสอบละ 200 - 250 บาท ส่วนผักที่ใช้ผสมนั้น ก็สามารถหาได้ตามท้องถิ่นหรือถ้าไม่มีการจะใช้หยวกกล้วยสับผสมทำให้เป็นอาหารแม่หมูแทน

ในปัจจุบันชาวบ้านโคกกราว 30 ครัวเรือนยังนิยมที่จะเลี้ยงหมูไว้เพื่อการบริโภคเองและขายในตลาด ในบางที่เมื่อจะมีการฆ่าหมูและเองในหมู่บ้าน ก็มักจะบอกกล่าวกับชาวบ้านใกล้เคียงว่าต้องการเนื้อหมูมากน้อยเพียงใด เมื่อรู้ถึงความต้องการแล้วก็มักจะฆ่าแบ่งขายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด หรือไม่ก็เลี้ยงเพื่อส่งตลาดอยู่ทอง จะสามารถรู้ได้ว่าบ้านใดในบ้านโคกมีการเลี้ยงหมูก็มาจากกลิ่นน้ำเน่าและของเน่าเสียที่มาจากคอกหมูส่งกลิ่นออกไปโดยรอบ

นอกจากนี้การทำอาชีพอื่น ๆ นอกภาคเกษตรกรรมในหมู่บ้านก็เป็นที่ยอมรับของครัวเรือนมากกว่า 35 % โดยมีการทำอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

1. ร้านค้า

ร้านค้าในบ้านโคกนั้น ในปัจจุบันมีอยู่ 14 ร้านค้า (2538) และเป็นร้านค้าที่เปิดชั่วคราวอีกราว 4 ร้านค้า

ในช่วงเวลา 2 - 3 ปีที่ผ่านมา อัตราการเกิดร้านค้าของบ้านโคกมีมากขึ้น โดยเริ่มต้นตั้งแต่ราวปี 2511 ที่ชาวบ้านเหนือเริ่มที่จะเปิดเพียงร้านเล็ก ๆ เพื่อการขายกาแฟและสินค้าเล็กน้อยจากในตลาด หลังจากนั้นเป็นต้นมา ในราวปี 2528 ร้านค้าก็เกิดขึ้นเป็นแห่งที่สองที่บ้านนายเหมือน แก้วสระแสน (สัมภาษณ์นายเหมือน แก้วสระแสน) ที่บ้านกลางและเกิดขึ้นที่บ้านใต้ในเวลาไล่เลี่ยกัน โดยคำแนะนำของนายเหมือนให้กับนายเชียร แก้วสระแสนที่เป็นญาติพี่น้องในหมู่บ้าน (สัมภาษณ์นายเชียร แก้วสระแสน) เนื่องจากทำเลบ้านของนายเชียรจะอยู่ริมทางระหว่างบ้านกลางและบ้านใต้ การลงทุนในการทำการค้าของชาวบ้านโคกยังไม่เป็นที่นิยมมากนักช่วงแรก ๆ นอกจากการขายของชั่วคราวดังชาวบ้านบางคนก็จะทำขนมครกหรือขนมบ้าบิ่นขาย (สัมภาษณ์นางสมนึก ดวงจันทร์) เอง หรือฝากขายที่ร้านค้า นอกจากนี้ก็ยังมีชาวบ้านหลาย ๆ คนทำขนมชนิดต่าง ๆ มาฝากขายที่ร้านค้าหลาย ๆ แห่ง

ในช่วงปี 2528 - 2531 เป็นช่วงที่ร้านค้าเกิดขึ้นมาอีกราว 2 - 3 ร้านในบ้านกลาง ความนิยมในการเปิดร้านนั้นจะต้องคำนึงถึงฐานะและทุนในการเปิดร้าน เพราะถ้าเป็นร้านค้าขนาดเล็กแล้ว ความสามารถในการขายจะสู้ในตลาดหรือร้านค้าที่เปิดอยู่ก่อนแล้ว ในราวปี 2534 มีร้านค้าอยู่ในบ้านโคก ประมาณ 6 ร้าน ในช่วงปี 2535 เป็นต้นมา เกิดการลงทุนเปิดร้านค้าขึ้น

อีกกว่า 8 ร้านในเวลาเพียง 1 - 2 ปีเท่านั้น ซึ่งชาวบ้านบอกว่า หลาย ๆ คนที่ไม่มีที่ดินทำกิน และมีทำเลที่ตั้งบ้านอยู่ริมถนน มักจะลงทุนในการเปิดร้านค้ามากกว่าการไปรับจ้าง หรืออาจจะให้ภรรยาเป็นผู้ดูแลร้าน ส่วนสามีก็จะออกไปทำงานภายนอกชุมชน

การค้าขายของร้านค้าในบ้านโคกนั้น มีอยู่ 3 ร้าน ที่เปิดขายของสด และเปิดขายก๋วยเตี๋ยวและอาหารสำเร็จรูปอยู่ 4 ร้าน เปิดขายก๋วยเตี๋ยวพร้อมอาหารแห้งและขนมอยู่ 3 ร้านซึ่งจัดว่าเป็นร้านใหญ่ อีก 3 ร้านจะขายเฉพาะของแห้งและขนม มีอยู่เพียง 1 ร้านที่ขายขนมเพียงอย่างเดียว

ร้านค้าแทบทุกร้านจะมีสินค้าเบ็ดเตล็ดขายทั้งสุรา ขนมขบเคี้ยวจากตลาด ของใช้ประจำวัน เครื่องปรุงและอื่น ๆ อีกมาก การค้าขายโดยการเปิดร้านค้านี้ จะลงทุนในเบื้องต้นราว 10,000 บาทในมูลค่าของสินค้าที่นำมาตั้งขาย การลงทุนในแต่ละวันตราราว 1,000 - 2,000 บาท โดยการรับสินค้าเข้ามาขายของร้านค้านั้นจะรับจากชาวบ้านด้วยกันฝากขาย และออกไปซื้อสินค้าและอาหารสดจากตลาดมาขาย

การออกไปซื้อสินค้านั้น ชาวบ้านโคกจะใช้จักรยานยนต์เป็นพาหนะที่สำคัญในการบรรทุกสินค้าที่พอจะบรรทุกในกระสอบซ้อนท้ายจักรยานยนต์มา โดยจะออกไปซื้อของที่ตลาดกันในช่วงเวลา 6 ทุ่มเช้าถึง 7 ทุ่มเช้า สินค้าที่ซื้อนั้น จะเป็นสินค้าที่จะเสียในระยะเวลา 2 - 3 วัน ส่วนสินค้าอื่น ๆ นั้นก็มักจะมีการขนส่งมาให้โดยยี่วหรือเก่าแก่ในตลาดรวมทั้งการจัดส่งมาให้โดยเอเยนต์ขายของชนิดนั้น ซึ่งชาวบ้านจะไม่ต้องลงทุนมากนัก แต่จะคอยเก็บกำไรในระยะ 1 - 2 สัปดาห์ต่อการมาส่งครั้งหนึ่ง เช่นสุรา เบียร์ เป็นต้น

2. เย็บผ้าหกล

การเย็บผ้าหกลนครูวเรือนั้น เริ่มเป็นที่นิยมมาตั้งแต่ปี 2534 - 2535 โดยการติดต่อจากพ่อค้าโรงงานภายนอกที่ต้องการการประกอบสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ โรงงานหรือเจ้าของกิจการเหล่านั้นมักจะไม่มีที่ทำงานหรือโรงงานขนาดใหญ่ จึงต้องงัดการเข้ามาในพื้นที่ชุมชนต่างๆ เพื่อการจ้างเย็บหรือจัดทำชิ้นตอนใดชิ้นตอนหนึ่งของการทำเสื้อผ้าสำเร็จรูป

หลังจากการเข้ามาในระยะแรก ๆ ผู้หญิงในรุ่นอายุ 15 - 25 ปีที่เรียนจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ที่ยังช่วยงานพ่อแม่ในการทำอะไรนาก็มักจะได้รับโอกาสนี้จากพ่อแม่ช่วยลงทุนในเครื่องจักรเย็บผ้า เพราะความต้องการให้ลูกยังอยู่ในครัวเรือนและเป็นแรงงานในภาคการเกษตร จึงลงทุนซื้อเครื่องเย็บผ้าในราคา 3,000 บาทหรือจักรคู่(จักรโค้ง)ในราคาประมาณ 13,000 -

14,000 บาท คนที่ทำงานเย็บผ้าโหลในบ้านโคกมืออยู่ในราว 20 - 25 ครั้วเรือน โดยแต่ละบ้านก็มีการจ้างในการผลิตที่แตกต่างกัน บางบ้านมีลูกสาวหลายคนและอยู่ทำงานจักรได้ถนัดบ้านก็จะใช้จักร 5 - 6 ตัว

แต่เดิมนั้น จุดประสงค์ของการทำผ้าโหลนี้ก็เพื่อเป็นอาชีพเสริมมิได้ทำเป็นอาชีพหลัก รวมทั้งในช่วงเวลาทำนาหรือทำสวน แรงงานเหล่านี้ก็จะออกไปทำการเกษตรเช่นกัน แต่ในปัจจุบัณงานเย็บผ้าโหลได้กลายมาเป็นงานหลักของชาวบ้านโคกในรุ่นอายุ 15 - 25 ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อ โดยในช่วงเวลาทำนาหรือทำสวนนั้น ถ้าติดการสั่งผ้าจากเจ้าแม่แล้วก็จะทำงานเย็บให้เสร็จก่อนถึงจะไปช่วย งานเย็บผ้าที่สั่งเข้ามาในหมู่บ้านจะมีเป็นประจำทุก ๆ งวด ไม่มีกำหนดแน่นอน รายได้นั้น จะขึ้นอยู่กับภาระของนายหน้าหรือเจ้าแม่ที่นำผ้ามาส่งในหมู่บ้าน ในบ้านโคกจะมีเจ้าแม่เข้ามาหลาย ๆ ราย ต่างแยกกันไปตามบ้านที่ตนเคยจ้างเย็บคล้าย ๆ กับเป็นลูกจ้างของตนซึ่งก็จะมีสายงานอยู่หลายต่อหลายกลุ่มในหมู่บ้าน

ในการเย็บแต่ละครั้ง ผู้เย็บจะต้องลงทุนในราว 500 - 1,500 บาทต่อปี เป็นค่าด้าย เข็มและอุปกรณ์อื่น ๆ รายได้ก็จะอยู่ในราว 2,000 - 4,200 บาทในบางบ้าน ส่วนบ้านที่มีจักรมากจะได้รายได้ต่ออยู่ในราว 2,000 - 5,700 บาท ส่วนมากแล้วรายได้ต่อเดือนจะไม่เท่ากันตามขนาดของการรับงาน

แต่กระนั้น ในบางบ้านที่ทำอาชีพนี้ก็จะมีเลิกไปเพราะได้เรียนหนังสือสูงชันกว่าเดิม และเริ่มเบื่องานที่อยู่หมู่บ้าน หลาย ๆ คนไปทำงานโรงงานน้ำตาลที่จะได้รายได้มากกว่า 3,000 บาทและเป็นรายได้ที่แน่นอนกว่าการทำงานจักรเย็บผ้าโหล

3. ประกอบไฟแช็ค

การประกอบไฟแช็คนั้นเริ่มต้นในราวกลางเดือนเมษายน 2537 โดยเข้ามาจากเจ้าแม่ที่มาติดต่อร้านค้าของบ้านหมู่เหนือที่มีฐานะ เศรษฐกิจดี ร้านค้าดังกล่าวก็จะมาเป็นนายหน้าในการหาชาวบ้านที่ว่างงานในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งก็มีบ้านรับทำหลาย ๆ ราย ซึ่งในปัจจุบันนี้มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 14 - 15 ครัวเรือนรับนำไปนั่งประกอบที่บ้านของตน โดยจะได้รายได้ถาดละ 3.50 บาท ใน ถาดหนึ่งจะมีไฟแช็คอยู่ราว 300 ชิ้น คนหนึ่ง ๆ จะสามารถประกอบส่วนไฟแช็คได้ 17 - 20 ถาดต่อวัน

4. ทำข่าไม้หลอดนื้อน

การทำข่าไม้หลอดนื้อนก็เป็นธุรกิจการผลิตนอกระบบโรงงานอีกแบบหนึ่งที่

ชาวบ้านโคกรับจ้างมาทำในบ้านเรือนของตน โดยจะไปรับอุปกรณ์ประกอบมาจากนายหน้าในหมู่บ้านที่มีอยู่ 2 - 3 ราย เมื่อรับมาแล้ว ส่วนใหญ่ก็จะนั่งประกอบในบ้านของตน พร้อม ๆ กับการทำอาชีพอื่น ๆ ส่วนมากแล้วก็จะได้รับงานประเภทนี้ในช่วงหน้าแล้ง รายได้ของการประกอบขาลอดนีออนในหนึ่งวัน จะอยู่ในราว 100 ชุด 50 บาท มีบ้านทำอยู่ 10 - 15 หลังคาเรือน

5. ทำเข็มขัดยางยืด

การทำเข็มขัดยางยืดก็เช่นเดียวกับการทำขาลอดนีออน ที่จะมีผู้ว่าจ้างมาจากภายนอก โดยจะผ่านนายหน้าที่เป็นคนรู้จักในหมู่บ้าน โดยจะนำวัสดุดิบสำเร็จรูปมาประกอบเป็นเข็มขัดยางยืดของเด็ก ผู้ที่รับส่วนมากก็จะเป็นผู้หญิงและมีความสามารถในการเย็บจักรได้พอสมควร จึงสามารถทำงานนี้ได้ โดยจะมีลูกมือซึ่งก็อาจจะ เป็นสามีหรือพ่อแม่ช่วยในการจัดให้เข้าล็อก ส่วนตนก็จะจัดเย็บล็อกหัวล็อกเข็มขัดด้วยจักรเย็บผ้าที่มีอยู่ ในบ้านโคกก็จะมียู่ 10 รายที่ทำงานนี้อยู่ โดยได้รายได้อยู่ในราว 50 - 60 บาทต่อวัน

6. หล่อลูกทรงปูนขาย

ธุรกิจของชาวบ้านโคกรายหนึ่งที่ใช้การลงทุนสูงและเป็นเจ้าของเองนั้น คือ ธุรกิจการหล่อลูกทรงปูนขาย โดยนางคำหม่อง หลักเพชร (สัมภาษณ์นางคำหม่อง หลักเพชร) ได้เริ่มขึ้นในราวปี 2532 โดยลงทุนในการทำโรงเรือนและเครื่องจักรในราว 60,000 บาท ตัวนางคำหม่องเองก็มีที่ดินอยู่ที่หนองร่อง 5 ไร่ ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ที่เสาชวิญ 15 ไร่ การค้าลูกทรงปูนของนางนั้น จะขายตามขนาดความยาว โดยความยาว 60 ซม. จะขายในราคาตันละ 10 บาทและ 70 ซม. ราคาตันละ 12 - 13 บาท การขายของนางจะมีนายหน้าที่เป็นสามีของตนตระเวนเสนอขายอยู่ในร้านค้าวัสดุก่อสร้างที่กรุงเทพฯ การค้าลูกทรงปูนดำเนินมาได้ดี โดยการลงทุนในงวดหนึ่ง ๆ จะตกอยู่ในราคาของค่าปูน 4,600 บาท ค่าหินเม็ด 1,700 บาท ค่าพลังงานการผลิตต่อ 1 วัน 200 - 300 ตันต่อขนาด ขายได้ครั้งละ 500 ลูกต่ออาทิตย์หรือมากกว่านั้น

การทำกิจการหล่อลูกทรงปูนนี้ มีลูกจ้างที่เป็นชาวบ้านยี่แสมมาเป็นคนงานในโรงเรือนผลิตจำนวน 3 คน โดยแต่ละคนจะได้ส่วนแบ่งจากปูนแต่ละลูก เฉลี่ยวันละ 200 - 300 บาทต่อวัน ซึ่งจัดว่าเป็นรายได้ที่สูงมาก ส่วนเจ้าของกิจการนั้นจะได้กำไรเฉลี่ยเดือนละ 3,000 - 5,000 บาท

ข. การทำถ่าน

การทำถ่านในหมู่บ้านนั้น จะมีเพียงรายเดียว คือนายวีระ (สัมภาษณ์นายวีระ แสงเหรา) ซึ่งปกติก็จะเป็นช่างทำงานในอุสาหกรรมเขตบ้านโคก โดยนายวีระจะจัดหาไม้ที่ส่วนมากก็จะ

ต้องซื้อมาจากที่ต่างๆ ในราว 40 - 400 บาท แลกบกระสอบละ 1 - 2 บาท ใช้แลกเปลี่ยนการเผาครั้งละ 30 ลูกต่อ 1 เตา อาทิตย์หนึ่ง ๆ จะเผา 2 ครั้งได้ประมาณ 5 - 10 กระสอบ โดยจะขายในราคากระสอบละ 130 - 150 บาทตามราคาต้นทุนไม้

ข. การรับจ้างในงานอื่น ๆ ในหมู่บ้าน

ตั้งที่กล่าวลักษณะงานต่าง ๆ มาแล้วนั้น งานในหมู่บ้านจะมีลักษณะการรับจ้างในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่วนมากจะเป็นงานระยะสั้น ๆ ในช่วงเวลาออกฤดูกาลผลิต หรือช่วงที่ไม่จำเป็น ต้องใช้แรงงานมากนักในการผลิต เช่นงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรม เช่น ขุดดิน ถอนวัชพืช ศัตรูพืชในสวนผัก คายหญ้า เป็นต้น ส่วนมากแล้วจะได้รายได้ประมาณวันละ 60 บาทหรือมากกว่านั้น นอกจากนี้ยังมีการรับจ้างขนของ ขับรถรับจ้าง เล่นและให้เช่าเครื่องดนตรี ทำงานก่อสร้าง ซึ่งก็จะจัดทำในหมู่บ้านโดยได้รายได้อยู่ในราว 60 - 80 บาท นอกจากนี้ยังมีงานรับจ้างตามฤดูกาล เช่นการทอกระเจี๊ยม ทาดอกไม้แห้งย้อมสี และอื่น ๆ รายได้ประมาณ 50 - 60 บาทต่อวัน การรับจ้างแต่ละประเภทที่กล่าวมานี้ จะไม่มีกำหนดเวลาหรือการทำงานที่แน่นอน